

Elöljáró szó az olvasóhoz

Két esztendeje annak, hogy Tamási Áron végakaratahoz híven az író özvegye az általa létrehozott Tamási Áron Alapítvány útján pályázatot írt ki Farkaslaka monográfiájának elkészítésére. Az eredményhirdetésre 1996. május 26-án, Tamási Áron halálának 30. évfordulója ünnepségein került sor. A beérkezett dolgozatok között volt egy, amely ugyan nem illeszkedett a *történeti* bemutatás elvárásaihoz, de a felkért szaklektorok „izgalmasnak” érezték. „A mondatok érdekesek, elevenek, a megítélés tárgyilagosságra törekvő”; „A szerző benne él a farkaslaki tájban, ismeri az embereket, sokat tud róluk”; „Sok benne az értékes adat és megfigyelés” — ilyen vélemények fogalmazódtak meg róla.

A dolgozatnak volt még egy sajátossága: aki beküldte, csak a jeligét írta rá: „Péterfalvi dombok alatt”, s a zárt borítékban sem adta meg a nevét, csak egy farkaslaki házszámot. Így sikerült aztán rátalálni.

Nem más, mint ennek a könyvnek a szerzője.

Jakab Zsigmondné, Rózsika tanító néni, ahogy a faluban mindenki ismeri, nem Farkaslakán született, hanem lent, a Nyikómente legutolsó falujában: Rugonfalván. A székelyudvarhelyi tanítónőképző elvégzése után került Tamási Áron falujába — egy életre.

Férje, a nemrég elhunyt állatorvos, Jakab Zsigmond volt idevalósi egészen. Itt született, családjá nemzedékekre visszamenően Farkaslakán élt, ő maga pedig, Tamási Áronhoz hasonlóan, falusi gyermekként indult el a tudás forrásai felé, s lett belőle a székelyudvarhelyi Római Katolikus Gimnázium elvégzése után állatorvosnövendék s egyetemi évei alatt a Györfly István Népi Kollégium tagja, a népi írók és a nép évezredes szellemi és művészeti értékeinek rajongója. Végzett állatorvosként visszakerült szülőfalujába, s hivatása mellett szenvedélyesen érdeklődött a népélet és a népi kultúra értékei iránt.

Férj és feleség neve nem most bukkan elő az ismeretlenségből. Ők ketten a népi kultúrának nem csak rajongói, hanem alkotói is voltak: Jakab Zsigmond fa- és csontfaragványait, Jakab Rózsika szötteseit évtizedek óta ismeri a naiv művészettel foglalkozó szakma és a népéletet megelevenítő művészi lakásberendezési tárgyak rajongója. Faragványait, illetve szötteseit Banner Zoltán ismertette a *Csillagfaragók* (1971), majd *Az erdélyi magyar naivok művészete* című könyvében (1995), s munkáikat annyira széthordták, hogy mára igen sokról már csak fényképfelvétel vagy a

jegyzetfüzetekben megörökített vázlat maradt fenn. Csak ízelítőül helyeztünk el belőlük egynéhányat ennek a könyvnek a képanyagaként.

Íme, ez a kerete annak a kötődésnek, amely kettőjük életét döntő módon meghatározta, s amelynek egyik megtestesülése ez a könyv.

Jakab Zsigmondné, Mészáros Rózsika a protestáns Alsó-Nyikómentéről jött ide Farkaslakára. A távolság a két falu között alig húsz kilométer, ő mégis — Farkaslakára honosodva — egy másfajta élet formálta szemmel nézte (s nézi még a mai nap is) annak a falunak az életét, amely Tamási Áront adta a világnak, s amelyet Tamási Áron oly időt álló vonásokkal örökített meg. A helybelieknél (persze az író nem számítva) nyitottabb volt arra, ami ennek a falunak az életében, szokásaiban sajátos, s ezt igyekezett egy életen át készített feljegyzéseiben megörökíteni.

Mert ez a könyv igazából negyven éve készül. Készül a „kívülálló” érzékenyebb szemével s a „benszületett” otthonosságával. Mert Jakab Rózsika és férje ebben is egymás életének társai voltak, s abból, ami most ennek a könyvnek a révén közkinccsé válik, nagyon sok minden Jakab Zsigmond diákkora óta vezetett „velemjáró füzetek”-ben került megörökítésre, megannyi rajzzal, vázlattal együtt.

Mindketten tudatában voltak annak, hogy amit megélnék, aminek tanúrészesei, az a népéletnek mind-mind sajátos értéke: a személy- és határnevek éppúgy, mint a falu múltjára vonatkozó helyi mondák, a föld verejtékes-vergődéses megművelése mellé felvett mesterségek eszközei, a mindennapi életet szabályozó megannyi szokás, a születéstől a halálig.

Ennek a könyvnek az anyaga azért olyan szerteágazó, mert végeredményben a teljes élet benne van.

Aki megfigyeléseit, tapasztalatait leírta, nem nyelvész, nem történész, nem folklorista vagy néprajzos. De az általa leírtak nyomán bizvást elindulhatnak a nyelvészek, a történészek, a folkloristák, a néprajzosok, mert már nem fognak ismeretlen tájon járni.

Aki ezt a könyvet a kezében tartja, nem a Tamási Áron végrendeletében említett monográfiát kapja. De olyan belső értékeket hordozó könyvet, amelynek ismeretében könnyebb lesz megírni a falu monográfiáját.

Ez az, amiért a Tamási Áron Alapítvány Kuratóriuma magára vállalta megjelentetését: az azzal járó munkát és költséget.

Bízunk benne, hogy sem maga az író, sem Ágota asszony nem róna meg érte.

És bizonyára az olvasó sem, akinek ismét alkalma lesz betekinteni Farkaslaka népéletébe és néphagyományainak színes kaleidoszkópjába.

Budapest–Kolozsvár, 1997. november 5.

A Tamási Áron Alapítvány

Bevezető

*Szeretettel ajánlom ezt a könyvet
gyermekeimnek, unokáimnak
és farkaslaki falusfeleimnek*

Farkaslakáról írni, hagyományait, múltját kutatni nagy merészség, de szívbeli kötelesség is számomra. Hálás vagyok a sorsnak, hogy ebben a faluban élhettem, és hogy ismerhettem nagy szülöttét, Tamási Áront. Hálás lehet ezért a falu is, amelyből vétetett, s amelyet ő emelt az örök, a csodálatos falu rangjára. Bizonyos, hogy fáklya volt ő előttünk, aki hordozta a székelyek örökségét: a helytállást és a virrasztást. Az is lehet, hogy úgy igaz, ahogyan maga írta: „Valami jóféle szellem kiválasztott engem, hogy szóljon általam.”

Nem itt születtem Farkaslakán, de drága emlékü élettársammal — akihez 1954-ben eszmetársnak is szegődtem — együtt éltük át ebben a faluban az 1945 utáni időszak szépségeit és viharait. Ez a negyven év most is nyitott könyvként tárul elém az ő „velemjáró füzetei”-ből, amelyeket még 1940 óta vezetett. Ezek a füzetek tele vannak az itteni emberekről vagy az itteni tájról készült rajzokkal, s a farkaslaki nép gondjaival, gondolataival, emlékeivel, sziporkázó mókáival. Ő ebben a faluban született, itt élt és dolgozott, s nem tudott elszakadni tőle soha, mert ivott abból a csodálatos kehelyből, amelyből Tamási Áron, s amelyben a földi élet levének csodálatos kivonata van. Népi kollégista egyetemistaként is erőt gyűjteni a paraszti elődökhöz járt vissza, az ő életüket vallatta, s később közöttük élve a nehéz idők nyomorúságában segített, ahol tudott és ahol kellett. Sokat jártunk együtt Farkaslaka titokzatos erdeiben, vadvirágos mezőin, a péterfalvi lankákon, vadak ösvényein, de a népélet csodálatos berkeiben is. Hallgattuk, vallattuk a mesélő öregeket, a daloló fiatalokat, az öreg pásztorok, a szénégetők visszaemlékezéseit.

Hadd idézzek az Ő, a Jakab Zsiga jegyzeteiből: „Azt szerettem volna leírni, milyen érdekes dolgok vannak még a falu tudatában, szokásaiban, az erkölcs és az élet minden szakaszához fűződő felfogásaiban. Sokat tudnak az öregek, sokat azok a fiatalok, akik meghallgatták őket. A székely falvakban régóta kialakult szigorú szabályok irányították az életet. Ezek a szabályok, szokások, melyek a sanyarú életkörülmények között alakultak ki, megállták helyüket évszázadokon át[...] Az emberek cselekedeteit a tudatuk határozza meg. Minden szavadban, minden gondolatodban, cselekedetedben az le-

gyen az irányadó, hogy az egyszerű népnek használj-e véle. Ha ezt tartod szem előtt, sohasem csapod be sem a népedet, sem magadat.”

Most megpróbálom összegezni azt, amit férjemmel együtt a népéletből tanultunk, amit az emlékező öregektől hallottunk, a falu lakóival átéltünk, amit több évtizedes iskolai munkám mellett begyűjtöttem, s ezzel egy kis lángocskát tennék hozzá a néha kihunyófélben lévő nagy máglyához, mely ittlétünk örök bizonyítéka.

Csoóri Sándor gondolatai indítanak el ebben a munkában: „Az igazi hagyomány sohasem a múlt visszaállítására törekszik, hanem arra, hogy eleibe álljon annak a pusztulásnak, amit az idő, a feledékenység, a dolgok természetes halála elhoz közénk.”

Az élet egyik tételes törvénye, hogy a múltat nem lehet eldobni magunktól, mert az eleven forrása a jelennek és a jövőnek.

Jó érzés az, hogy azon a helyen búvárkodom, ahová őseink sok száz évvel ezelőtt letelepedtek, az ő nyomukon járok, az ő munkájukat, életüket, szokásaikat figyelem. Isten segítségével úgy szeretnék írni, hogy gyermekeink, unokáink látó szemmel olvassák. Legyen olyan, amit itt papírra vetek, mint az a sok-sok avar, amely a százados erdők talaján televénnyé válik, s amelyből nagyon sok virág, gyümölcs fakad.

Tamási Áront idézve: „Mienk a fény, mit lelkünkbe fogadunk, s a föld, amelyen élünk és meghalunk.”

Visszatekintés a múltba

Farkaslaka eredetéről

Farkaslaka a Varsági-fennsík ölén, a Nagy-Küküllő felső folyása völgyének jobb oldalán, a Fehér-Nyikó partján helyezkedik el. Ma a romániai Hargita megyéhez, valamikor Udvarhelyszékhez tartozott. A 13A jelzésű út köti össze északkeleti irányban Székelyudvarhelyel, illetve Korondon keresztül Szovátával. Szomszédos falvai Székelyszentlélek, Kecsetkisfalud, Székelypálfalva, Firtosváralja és Szencsedtanya. A falu fölé a keleti irányban fekvő Órhegynek a folytatásaképpen a Gordon hegye emelkedik meredeken. A Hargita hegység vulkanikus fennsíkjának szélén helyezkedvén el, felszíne változatos, dombos, a tengerszint feletti magassága 510 m-től 953 m magasságig változik.

Eredetét sokféle szájhagyomány őrzi. Ezek szerint az őslakosság nem a Nyikó mellett, hanem a Gordon oldalában lakott egy Péterfalva nevű településen. Farkaslaka eredetét így mondta el 1945-ben, 80 évesen, id. Jakab Gáspár: Ő is az öregektől hallotta, hogy régen Gordon alatt, a péterfalvi dombon, a Csíki mónában s Dénes földjén valamikor csak egy-egy család élt. A legtöbben Gordon alatt laktak, Péterfalván. A házak a Gordon lábánál, Kicsi-kapu vállúja tájékán lehettek. Még ma is látható ott Nagy Ferenc likja. Dénes földjén laktak a Dénesek, Csíki mónában egy Csíki Máté nevű molnár. Itt lent a Nyikó mellett még csak egy vízimalom volt, valahol a Barta (Pisa) Péter vagy az Albert (Mónár) József gátjánál. Ide jött le egyszer lóháton, egy zsák gabonát hozva, őrletni a péterfalvi ember. Az udvaron enni adott a lovának, s míg a gabonája megőrlődött, addig behúzódtott a malomba. Ezalatt a lovát megették a farkasok. Ez után az eset után húzódtott le Péterfalváról a Nyikó völgyébe néhány nagyobb család, s nevezték az új települést Farkaslakának.

Ezt az eredetmondát dolgozza fel Tamási Áron is a *Bölcső és bagoly* című könyvében színesen, kedvesen, az ő csodálatos, sziporkázó szép nyelvezetén. A történetet ott folytatom, tőle idézve, ahol id. Jakab Gáspár abbahagyta: „Amikor otthon elmondta, hogy a farkasok miként ették meg két lovát, furcsa módon nem az történt, amit gondolt volna az ember. Vagyis nem az ijedtség szállta meg a népet, hanem az indulat, s nem a félelem verte le őket, hanem a küzdelem lobbantotta fel bennük a lángot. Mindnyájan, még az asszonyok egy része is fejszét ragadott s kézbelit, és egy akarattal mondták, hogy

elhozzák a lisztet. Fejszékkel és sarlókkal el is indultak, még egy dugott tatár kard is előkerült valahonnan. Farkast nem láttak sehol, sem martalócot, pedig ez egyszer láthattak volna. S így közös erővel elhozták hátukon a lisztet, amiből olyan kenyeret sütöttek az asszonyok, amilyen jót nem ettek régen.

S mikor ettek a kenyérből, akkor nagy fordulat történt. Mert attól kezdve közös erővel vitték a völgybe a gabonát, s úgy hozták haza a lisztet. A hegy és a völgy között megindult a forgalom. Csodát tett tehát a kenyér, mert legyőzte a farkasokat a martalócokkal együtt, s győzött a völgy is a hegy fölött, mert a völgynek volt egy szelíd és szőke folyócskája, mely el tudott hajtani egy malmot.

S már arra gondoltak, hogy lakni is jobb és alkalmasabb a völgyben. A fiatalok különösen völgypártiak voltak: a legények azért, mert a folyó mellett jobbnak mutatkoztak a földek s általában kedvezőbbnek a gazdálkodás, a leányok pedig veteményes- és virágoskertek után vágyakoztak. Meg is törték hamarosan a régi szokást és a hegyi rendet, mert az egyik mátkapár úgy határozott magában, hogy házat a völgyben építenek maguknak, s majd az esküvő után oda is szállanak. A ház elkészült, s a két fecske odaszállt. Aztán kezdtek gyarapodni a házak s szaporodni az emberek a völgyben, melynek hatalmas fűzfái és fekete bogyós égerfái alatt s málnás-szedres bozótjai között csak farkasok tanyáztak.

Hát valahogy így keletkezett Farkaslaka.”

Ezt tartja a szájhagyomány és a belőle merítő írói képzelet. A névtudomány szerint azonban az 1566-tól adatolható településnév a *Farkas* személynévnek és a *lak* főnévnek az összetétele. Tehát egy Farkas nevű birtokos lakóhelyével kapcsolatos.

Péterfalvával szemben, a túlsó hegy oldalában fekszik egyébként Székelypálfalva. Feltehető, hogy — mint akkoriban szokás volt — e páros szentekről kapták ezek a falvak elnevezésüket. A helynevek is sokat bizonyítanak: Péterfalvi domb, Kicsi-kapu vállúja, Nagy-kapu alja. „Nyilvánvaló — fűzi tovább a múltidéző Tamási Áron —, hogy ahol van egy kicsi kapu, ott egy kicsi élet is van mögötte; hogy dúlásos időkben jobb a kicsi kapu a nagynál, hiszen azon rossz szándékkal bémentek mégis bajosabb.” A fenti helynevek falukapuk, a falukerítésen nyíló ki- és bejáróhelyek megnevezései lehettek. A falukerítés különben nem a falut, hanem a falu menti szántóföldeket védte: megakadályozta a falu belterületén szabadon csatangoló jószág kijárását, mert szűk volt a szántóhatár, a faluközösségnek pedig óvnia kellett az esetleges vagy szándékos kártételtől a falusfeleket. A másik errefelé használatos elnevezés a *tanorok* is, ami falu- vagy határkerítést jelent. Határneveink közt számos tanorok nevet találunk ma is, főleg irtvány eredetű települése-

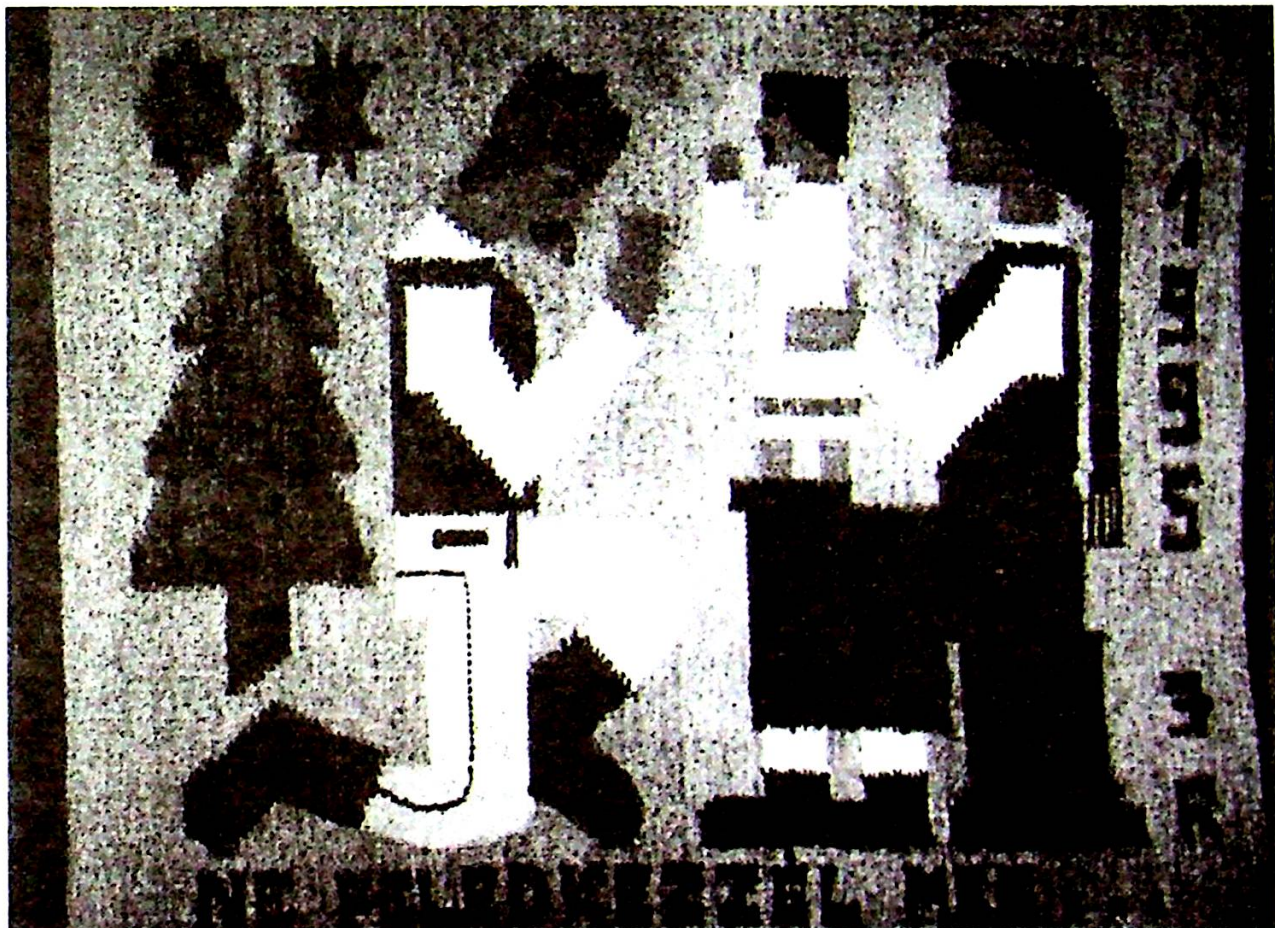

ken gyakori név ez. Tüskés élősövény is alkothatta, de lehetett fonott sövény, ahogy ma a tanyai települések körül több helyen is látható.

Határjáró útjaink alkalmával férjemmel sokszor bandukoltunk át a Gordon gerincén, s a túlsó oldalon áhítatos csendben szemléltük a régi dűlőket, amelyek félkörívben, lépcsőzetesen követik a hegy hajlatát. Mezsgyéiket gyöngyház színű fű borítja; a természet teleültette őket haragoszöld borókabokrok vagy ahogy nálunk mondják: bossfenyők sokaságával. A dűlők bütüinél kövek mohosodnak kupacokba összegyűjtve, s a falusi ember tudja, hogy ezeket valamikori szántóföldekről szedhették fel a régi szántóvetők.

Az egyház

Az egyházközség története a régi időkben, a kereszténység felvétele után, összekapcsolódott a falu történetével. Farkaslaka eleinte együvé tartozott Szentlélekkel, amelynek a filiája volt. A legelső adat a pápai dézsmák

registrumában található 1332-ből, amikor is a pápai biztosok Szentlélekre vonatkozó feljegyzése szerint Jakab szentléleki plébános 3 régi banálist fizetett dézsma gyanánt. Ennek az adatnak az alapján a plébánia alapítása a XIII–XIV. század tájára tehető, arra az időre, amikor az erdélyi püspök a tatárdúlás után sok új templomot emeltetett az elpusztultak helyébe.

A hagyomány szerint a plébániához tartozó négy falu: Szentlélek, Malomfalva, Bogárfalva és Farkaslaka közösen készült a templomot felépíteni, de vita volt a helyét illetően. Pünkösöd szombatján a vitát azzal zárták le, hogy a Szentlélek és Farkaslaka közötti Cseretetőre építik fel a templomot. Azon az éjszakán azonban a mostani templom helyére szép friss hó esett, amit a nép csodajelnek vett, s így épült fel a szentléleki templom arra a helyre, ahol ma is áll. S mivel a csoda pünkösöd napjára virradó éjszaka történt, a templomot a Szentlélek Isten tiszteletére emelték, s a falut is így nevezték el.

Farkaslaka népe is sokáig a szentléleki templomba járt, ami a régi írások szerint nem került kicsibe, mert a templom fenntartására a falu akkora erdőt adott Szentléleknek (a Tilalmast), amelyből egy bazilikát is fel lehetett volna építeni.

A farkaslaki egyházközség a Domus Historia szerint 1762-ben vált el Szentlélektől, s lett önállóvá. Először egy templomocskát építettek a falu alsó felében, amely inkább kápolna volt, egyszerű fakerítéssel. Az 1567-es portaösszeíráskor Farkaslakán még csupán 36 kaput számláltak meg, s 1762-ben is csak 59 volt a családok száma. Az önállósodáshoz azonban 60 családra volt szükség, ezért — a hagyomány szerint — hatvanadiknak egy cigány családot írtak be. A kis templomot 1783-ban szentelték fel Nepomuki Szent János tiszteletére, és majdnem száz évig, 1881-ig állott. Mivel a falu lakosságának szaporodása következtében kezdett szűknek bizonyulni, 1845-ben hozzáfogtak egy új templom építéséhez. A hagyomány szól arról is, hogy az építéshez a segítséget a farkaslaki születésű Fancsali Márton járta ki, aki akkoriban V. Ferdinánd király udvari papja volt Bécsben. Az adomány egy új, kéttornyú templomra szólt, s ezt hivatalos irat is megerősíti: a téglási levéltárban található egy dokumentum, amelyben fel vannak sorolva azok a templomok (illetve községek), amelyeknek építésére a bécsi udvar segítséget nyújtott, s ezek sorában a téglási (ma is kéttornyú) templom mellett a farkaslaki is szerepel. Hogy Fancsali Márton miképpen fogadta a tényt, hogy az általa szerzett pénzből nem két-, hanem csak egytornyú templom épült, arról sokat beszélnek az öregek. Ő maga a templom közelében nyugszik, sírját és sírkövét nemrég újíttotta fel a hálás egyház.

A templomhoz természetesen paplak is kellett; ez kezdetben a Pap utcában volt, innen az utca ma is élő elnevezése. Állítólag az István Mártonné zsindeyes háza épült ezzel a céllal (csúre még a század elején is zsúpfödelet

viselt; az öregek emlékeznek rá, amikor lebontották és újjáépítve zsúpszalma helyett cseréppel födték be). Ezt a telket aztán az egyház elcserélte azzal, amelyen a mai plébániaépület áll, s a cserébe 45 magyar forintot pótol. A mai plébánia 1888-ban épült.

Az egyházközség önállósulásától kezdve Farkaslakán a következő papok voltak: Szabó József (1762–1765), Olti István (1766–1782), Rimonyi József (1782–1789), Sebestyén János (1789–1790), Daróczi Mátyás (1790–1798), Tóth Ferenc (1798–1806), Boros Imre (1806–1816), Daróczi József (1816–1844), Bakó János (1844–1853), Rósa György (1853–1855), Ádám Mátyás (1855–1856), Kapcza János (1856–1871), Fark Márton (1871–1886), Bodó Ignác (1886–1887), Bajna Ferenc (1887–1907), Kiss János (1907–1921), Pap Tamás (1921–1925), Mihály Domokos (1926–1942), Kovács Antal (1942–1957), Birton István (1957–1970), Szabó Bálint (1970–1975), Pálffy József (1975–1987). Jelenleg 1987 óta Szecsete László Farkaslaka plébánosa.

A Farkaslakán születettek közül többen választották a papi pályát. Ezek közül Jakab Jánosnak nagy érdemei voltak az első templom építésénél, Bálintfi Gergely a harang és a miseruhák megvételéhez nyújtott segítséget. Fancsali Márton érdemeiről az új templom építése körül már szóltam; idevaló születésű volt Tamási Áron nagyprépost (1855–1922), az író tanulásának támogatója, gyámolítója, itt született Jakab Lajos (1844–1911), Hadnagy Mihály (1865–1941), Albert István (1870–1922), Albert Zsigmond (1871–1928), Albert Cassian ferencrendi szerzetes (1883–1957) és Jakab Mihály Lajos (akit 1927-ben szenteltek pappá).

Az utóbbi évtizedekben Farkaslaka öt papot adott az egyháznak. Közülük Jakab Gábor a kolozsvár-kerekdombi exozitúra vezetője, a Vasárnap c. egyházi lap főszerkesztője, Kovács Gábor Kovásznán esperes, Orbán Menyhért Gyimesközéplokon, Jakab Kálmán Ozsdolán, Bakó Antal Baróton plébános.

Az iskola

Iskolai oktatásra vonatkozó első farkaslaki adatunk 1785-ből való, amikor a canonica visitatio alkalmával felvett jegyzőkönyvbe a következőket jegyezték be: „Adventtől tavaszig, míg a juhok bent rekedtek, a gyermekek járnak iskolába.” A gyermekek számáról és a tanítás helyéről ekkor nem jegyeznek fel semmit. Feltehető, hogy valamelyik falusi házban tanították őket, bár van olyan feljegyzés is, amely szerint a község által épített kántori lak három

szobájából egy a harangozóé volt, amelyet egyszersmind iskolának is használtak.

1873-ban Farkaslaka katolikus egyházközsége a rovatal címén begyűlt pénzből és gyűjtésből 11 öl hosszú iskolaházat épített. Az egykorú feljegyzés szerint ebben a segédtanítónak egy kisebb és egy nagyobb lakószobája van; ő köteles ellátni a harangozói tisztséget is. Az épület része még két tanterem, amelyeknek hossza 2 bécsi öl, szélessége 3 bécsi öl és 2 láb. Ebben a ma is álló épületben ismerkedett meg Tamási Áron is a betűvetés tudományával. Ez volt a római katolikus egyházi iskola egészen 1934-ig.

1934-ben az akkori román hatóságok betiltották a felekezeti iskolát, az épületet pedig lezárták, mivel az „megrongálódott és egészségtelen állapotú” volt. Ekkor indult meg a faluban az „iskolaháború”: a falubeliek egy része ugyanis ragaszkodott az egyházi iskolához, más része viszont, az akkori bíróval, Nagy Domokossal az élen az állami iskola mellett kardoskodott. Végül is az utóbbiak győztek, s nagy anyagi megterheléssel, közmunkával felépítették a mostani emeletes (akkor 7 tantermes) iskolát, amelyet 1939 őszén adtak át rendeltetésének. Ebben az irodák mellett tanítói lakás is volt. Amíg az új iskola el nem készült, a tanítás a községi kocsmá azóta lebontott épületében (a mostani kultúrotthonnal szemben), két tanteremben, két tanerővel folyt, románul, odahelyezett román tanerőkkel.

1972-ben új kisiskola épült, amelyben helyet kaptak az óvodák és egy tanterem is.

A név szerint első ismert tanító Gál Mihály volt, aki 1785-től tanított Farkaslakán. Majd Katona János és Barabás Lőrinc következett. 1859-től két tanerős lett az iskola, Barabás Lőrinc mellé akkor került Kovács Ágoston, majd Mihály Ignác, Simonfi Antal, Petres Viktor. Ekkor még csak I–IV. osztály volt, összesen 111 tanulóval. 1890-től már V. osztályról is vannak adatok: ekkor Pál Gyula, majd 1898-tól Petres Gyula és felesége, Dézsi Margit tanítanak. A Petres házaspárt a felekezeti iskola megszüntetése idején fegyelmi úton mozdították el a faluból, ettől kezdve Barabás Pál, Zsók Ambrus, Mihály János és Gergely, valamint Lakatos Simon, illetve a felekezeti iskolában Lakatos Simon, Nagy Istvánné Goldmann Adél tanított.

Ideiktatnám még azoknak a tanítóknak és tanároknak a nevét, akik 1940-től hosszabb időn át tanítottak Farkaslakán: Lakatos Simó, Nagy Adélka, Baczó Zoltán, Simó János, Simó Mária, Kocs Ferenc, Jakab Erzsébet, Kovács Pál, Simon Sándor és Ida, Lakatos Irén, Tóth Rozália, Szász Eszter, Szabó Mózes, Lőrinc Erzsébet, Tankó Albert, Sándor Mária, Finkér Magda, Fenyőkúti Erzsébet, Tar Sándor, Tar Zsuzsanna, Nagy Jenő és Júlia, Jakab Rozália, Finta Teréz, Vas Jenő, Tankó Erzsébet, Gellért Gizella, Gergely Imre és Ilona, Pál Árpád és Júlia, Gergely Anna, Roth Zsuzsanna, Fenyédi Irma, Fancsali István és Jolán, Jakab Ferenc és Edit, Nagy Dénes és Regina, Győr

Rózsika, Ülkei János, Lukácsfi Kristóf és Erzsébet, Nagy Piroska, Tímár Sára, Szőcs Márta, Deák Ibolya, Hadnagy Jolán, Fancsali Piroska, Jakab Márta, Harmat Zita, Lukács István, Mester Zsuzsa, Tamás Zoltán és Ildikó, Blága Sándor és Anna.

Az 1940-es években Farkaslakáról egyetemen tanultak: Hadnagy Lajos, Nagy Gábor, Jakab Zsigmond. Később: Pakot Elek, Elekes Kálmán, Jakab Árpád, Sipos Lajos, Fancsali Gábor, Pakot Mária, Sztojka Erzsébet, Demény Sándor és Ágoston, Pakot Ica, Kovács Teréz, Hadnagy Ferenc, Demény Gábor, Jakab Tünde, Sipos Sándor, Jakab Ágnes, Simon Mária, Simon Erzsébet, Tamás Zoltán és Károly, Miklós József, Márton Lajos, Márton Géza, Magyar Ernő, Jakab András, Nagy Zoltán, Jakab Csaba.

Középiskolát, tanítóképzőt örvendetesen sokan végeztek, szaklíceumot és estiben líceumot érettségivel számtalan sokan.

A lakosság

Farkaslakát székely-magyarok létesítették és a mai napig azok lakják. Van köztük szóke, szelídnek tűnő kék szemmel, de éles sasszemű is, van barna, ragyogó vagy szúrós fekete szemű, s akad vörös is. A férfiak általában szíjas, egyenes tartású, cserzett arcú szálfá-emberek, noha van köztük alacsony termetű is, és olyan, akit a nehéz erdei munka vagy a káros szenvedély időnap előtt meggörbített, hogy csüg-bog ember lett belőle. Az asszonyok közül többnek az arcán és a szemében ott bujkál valami keleti vonás. Beszédük szép tiszta magyar beszéd, kissé é-ző nyelvjárással.

Erről a nyelvjárásról Murádin László a következőket írja: „A farkaslaki tájszólás a székely, ezen belül a székelyudvarhelyi nyelvjárás része. Csak néhány hangjelenséget említve, jellemző rá a kétféle, az *e* és *ë* hang megléte: *kërész*t, *szërë*da, de kelet, szereti. A nyíltabb *e* hangváltozat szórványosan a köznyelvi *e* hangnál nyíltabb, *e* változatban realizálódik. A Székelykeresztúr környéki falvak tájszólásától eltérően, itt nem teljes (mönjön, högyön), hanem csak hangsúlytalan helyzetben jelentkező, gyenge fokú *ö*-zés hallható: *gyermök*, *embör*, de ha az első, a hangsúlyos szótagban *ë* van, az ezt követő *ë* nem válik *ö*-vé (mënyën, *kërész*t, *lëgyën*). Ami a hangszínárnyalatokat illeti, a középső nyelvállású hosszú magánhangzók (*é*, *ó*, *õ*) záródó kettőshangzóként (*éi*, *óu*, *õü*) realizálódnak (mëirög, *disznóu*, *sürüllőü*). Többnyire lekopik a szóvégi *-l* (reggè), a *-va*, *-ve* határozói igenév alakja pedig *-val*, *-vel* (járval, sütvel).”

Életformájuk a paraszti életforma. Életükben azonban helye volt és helye

van az erdei munkának, a szénégetésnek, fuvarozásnak, pásztorkodásnak is, miközben a család otthon maradt tagjai művelik a földet. A földművelők közül kerültek ki a falubeli mesteremberek: a legtöbb kézműves munkát a háziipar keretében maga a gazda és asszonya igyekezett elvégezni.

Ennek a paraszti rétegnek a leszármazottaiból remélték a negyvenes években országosan a magyarság új vezető rétegének kialakulását a népi írók. „Szellemi, erkölcsi, társadalmi értékeinket — olvasom Muharay Elemérnél — leginkább a nép tartotta meg. Ősi, emberi élményeinket megőrizte számunkra annyira, hogy népi rétegünk a mai napig el tudta hozni az ősi múlt forma- és színvilágát is, és kiteljesítésre alkalmas alapokban minden egészében fenn nem maradt szellemi értékünket is.”

A paraszti életforma lehetővé tette, hogy a falu egészséges, erős közösségben élhessen, melyben fontos volt az emberi magatartás. Mindig voltak a közösségből kiemelkedők, akiket tiszteltek emberi tartásuk, becsületességük, tisztességük vagy tudásuk folytán. Ezek a pap és a tanító segítségével hosszú időn keresztül alakították a falu arculatát, mert tudásuk, tapasztalatuk mellett a közösség javát szolgáló akaratuk is volt hozzá. Igaz, néha megbontotta ezt, ha érdemtelen ember került egy időre a falu vezetői közé. De az ilyet a közösség hamarosan kivetette magából.

Aztán elkövetkezett a szocializmus, amely mesterségesen avatkozott be a falu életébe. A rendtartó székely falu értékrendje, egyáltalán a régi rend megbomlott, s ez a bomlás tetőződik be most, az 1989-es fordulat után. Úgy tűnik, mintha tömeggé váltunk volna, mintha nem működne már a közösség, mintha nem volna közvélemény. A pénz utáni hajsza megcsorbította az egymás iránti tiszteletet, megbecsülést. Az emberekből mintha kihalt volna a szeretet, az egymás felé fordulás.

A régi életforma eltűnt, visszavonhatatlanul. Ezt tudomásul kell vennünk. De azt tudatosítanunk kell, hogy voltak olyan értékei, amelyekre szükség van ebben a mai világban.

Farkaslaka családjai

A falu történetének megírása nem az én dolgom, elvégzik a történészek. De azt, amit múltjáról olvastam, úgy érzem, meg kell osztanom másokkal is, hiszen bizonyára nem csak engem érdekel.

Farkaslaka múltjában búvárkodva igen sok adatot találtam az itt élt (vagy ma is élő) családokra vonatkozóan. S mivel bizonyára mindenkit érdekel családjának eredete, ideiktatnám azt, amit találtam.

Farkaslaka családjaira vonatkozólag a legrégebb írásos emlék a 25 dénáros adókötelesek 1567. évi összeírása, amikor a faluban 36 kaput tüntetnek fel. 1602-ben, Basta császári generális rémuralma idején a császár hűségére feleskettetekről készült jegyzékben a következő neveket találjuk: Barla János, Bálint Albert, Kövics Márton, Mátyás Tamás, Dénes Gergely, Lőrinc Tamás, Nagy Antal, Kalóz György, Nagy Márton, György Máté András, Magyarai Tamás, Bernát Antal, Zsigmond István, István Benedek, György Máté Gergely, István Péter, Pál Lőrinc, Basa János, Kovács Bálint szabadok; Szécsi Tamás, László János, Péter András, Hegyi Ferenc, Lukács János, Török Bálint, Barla Gergely, Mihály János darabantok, Hadnagy Jakab, Gáspár Bálint, Csíki András, Fancsali Máté lófők.

Amikor 1614-ben Bethlen Gábor fejedelem — hogy hadi erejét felmérje — elrendeli a lustra készítését, Farkaslakán a következő családok neveit jegyzik fel: András, Barla, Bálint, Benedek, Bernát, Dienes, Demjén, Gellért, György, Hadnagy, Fancsali, Farcádi, Ferenc, Lénárt, Lőrinc, Magyarai, Máté, Nagy, Kalóz, Kovács, László, Török, Zsigmond.

Másfélszáz esztendővel később, 1762-ben, Farkaslaka egyházközségének önállósulása idején összeírják a kepefizető családokat. Ebben a névsorban az Ambrus, Bálint, Benedek, Dimény (Demien), Dénes, Fábián, Imre, István, Jakab, László, Lázár, Miklós, Sebestyén, Tamás, Szabó, Hadnagy, Fancsali, Magyarai, Kalóz, Horvát, Nagy családok szerepelnek.

Végül igen érdekes az, amit Pálmay József közöl *Székely nemesek* c. könyvében a hűséges szolgálataikért Erdély fejedelmeitől nemesi vagy lófői rangot nyert farkaslaki családokról. Ezek a következők: Török alias Dénes Gergely, aki 1606-ban nemeslevelet kap Bocskai István fejedelemtől; 1607-ben nyer nemességet Rákóczi Zsigmond fejedelemtől a Szentmihályról származó Jakab család; a Nagy, a Mátyás, a Magyarai és a Hadnagy családok adománylevele 1614-ből kelt; ugyancsak Farkaslakán találja a lustra 1614-ben a Csíkiakat s a Máréfalváról áttelepedett Tamás családot; 1622-ből való a Pakot család adománylevele, 1677-ből a Lőrinczeké, 1712-ből a Diményeké és a Mártonoké; 1660-ban telepedett át Zetelakáról a Bálint család, akik azonban ott már 1614-ben szerepelnek a lustrakönyvben.

A nemesi okleveleket annak idején kutyabőrre írták, szép rajzoltos betűkkel, s azokat a családok nagy becsben tartották. Hogy a mai embernek fogalma legyen ezekről a nemeslevelekről, ideiktatom az említett Török–Dénes család Bocskai Istvántól nyert nemeslevelének a magyar fordítását:

**MI ISTVÁN
ISTEN KEGYELMÉBŐL MAGYARORSZÁGNAK
ÉS ERDÉLYNEK FEJEDELME
ÉS A SZÉKELYEKNEK GRÓFJA STB. STB.**

EMLÉKEZETBE AJÁNLUK E JELEN LEVÉLNEK HANGJÁN, JELEZVÉN AZOKNAK, AKIKET ILLET ÉS JAVÁRA VAN, HOGY MI, MIDŐN NÉMELY TANÁCSOSUNKNAK AZÉRT TÖRTÉNT KÜLÖNLEGES KÖZBENJÁRÁSÁRA HALLGATVA, FIGYELMEZVE ÉS SZEM ELŐTT TARTVA A MI HÚSÉGES, TEVÉKENY NEMESÜNK, FARKASLAKAI TÖRÖK GERGELY, MÁS NÉVEN DÉNES HÚSÉGÉT ÉS HÚSÉGES SZOLGÁLATAIT, MELYEKET Ő A SORSNAK MINDEN ALAKULÁSÁBAN, VISZONTAGSÁGAIBAN MÉG ÉLETÉNEK ÉS JAVAINAK KOCKÁZTATÁSÁVAL IS NEKÜNK ÉS A MI ERDÉLYI BIRODALMUNKNAK A HAZA NYILVÁNOS ELLENSÉGEI ÉS A MAGYAR NEMZET ROSSZAKARÓI ELLEN MEGKEZDETT MINDEN ÁLTALÁNOS VAGY RÉSZLEGES HADI VÁLLALKOZÁSAINKBAN MINDIG ÉS MINDENÜTT HÚSÉGESEN ÉS ALÁZATOSAN MEGJELNIK ÉS MAGÁT ÁLLHATATOSNAK BIZONYÍTJA, MELY ÁLTAL KÉRETIK, HOGY UA. A TÖRÖK GERGELY A SZABAD EMBEREK ÁLLAPOTÁBÓL ÉS KÖRÜLMÉNYEIBŐL KIVETESSÉK — AMELYBEN EDDIG VOLT — ÉS ERDÉLYI ORSZÁGUNK IGAZI SZÉKELY NEMESEINEK CSOPORTJÁBA ÉS SORAIBA BESOROLTASSÉK, FELVÉTESSÉK, BEFOGADTASSÉK ÉS BEÍRASSÉK, AMINT ILYENEKET BESOROLNI, FELVENNI, BEFOGADNI ÉS BEÍRNI SZOKTUNK. ELHATÁROZVÁN KIFEJEZETTEN, HOGY MOSTANTÓL KEZDVE UA. A TÖRÖK GERGELY, VALAMINT URASÁGÁNAK ÖRÖKÖSEI ÉS UTÓDAI, IGAZI ÉS KÉTSÉGTELEN SZÉKELY NEMESEKNEK TARTASSANAK, ÉS ÖRVENDJENEK MINDAZON ÁLTALÁNOS ÉS RÉSZLEGES MEGTISZTELTETÉSEKNEK, KEGYEKNEK, KIVÁLTSÁGOKNAK, ENGEDMÉNYEKNEK, SZABADSÁGOKNAK ÉS MENTESÍTÉSEKNEK, MELYEKNEK A TÖBBI SZÜLETETT ÉS VALÓDI SZÉKELY NEMESEK ÖRVENDENEK, ÉS HOGY ÖRÖKRE ÉLVEZHESSÉK AZOKAT. ÚGY AZONBAN, HOGY UA. A T. GERGELY, VALAMINT UTÓDAI ÉS ÖRÖKÖSEI EGÉSZ JAVAIKKAL, LOVAIKKAL, SISAKAIKKAL, PÁNCÉL VÉRTEZETÜKKEL, PAJZSAIKKAL, KOPJÁIKKAL ÉS EGYÉB HADI FELSZERELÉSEIKKEL A TÖBBI SZÉKELY NEMESEK SZOKÁSA SZERINT JÓL FELSZERELTEN, A MI VAGY UTÓDAINK PARANCSÁRA MINDEN ÁLTALÁNOS VAGY RÉSZLEGES HADI VÁLLALKOZÁSBAN JELEN LENNI, A HAZÁNAK

SZOLGÁLATAIKAT NYÚJTANI KÖTELEZVE LEGYENEK.

NEMKEVÉSBÉ AZ Ő HÁZA A FENT EMLÍTETT FARKASLAKI BIRTOKBAN, MELY EGY RÉSZRŐL FANCSALI JÁNOS ÉS DEMETER, MÁS RÉSZRŐL MÁTÉ TAMÁSSAL SZOMSZÉDOS SZÉKELYUDVARHELY SZÉKBEN, EZENNEL MIND AZ ÖSSZES ADÓKTÓL ÉS HOZZÁJÁRULÁSOKTÓL, MIND PEDIG A RENDES ÉS RENDKÍVÜLI SEGÉLYNYÚJTÁSTÓL ÉS A KAMARA JÖVEDELMÉNEK NEVEZETT DÍJAKTÓL MENTES LEGYEN. HASONLÓKÉPPEN: SZÁNTÓIT, SZABAD NEMESI ÖRÖKSÉGÉT, MEGMŰVELT TERÜLETEIT, VALAMINT MINDEN MÁS, A SZÉKELYEKNEK MEGLEVŐ ÖRÖKSÉGEIT, A TIZEDEK ÉS A KILENCEDEK MINDENFAJTA KÖZNÉPI ÉS POLGÁRI SZOLGÁLTATÁSAITÓL KIVETETNI ÉS MENTESÍTENI AKARJUK, AMINT AZT KIVETETJÜK ÉS MENTESÍTJÜK A JELEN LEVÉL ALAPJÁN.

AMIÉRT IS AZ EMLÍTETT UDVARHELY SZÉK NEKÜNK HŰSÉGES, NAGYLELKŰ ÉS KIVÁLÓAN NEMES ÉS ÜGYBUZGÓ KAPITÁNYÁNAK, KIRÁLYBÍRÁINAK, ALKIRÁLYBÍRÁINAK, ADÓ- ÉS TIZEDSZEDŐINEK ÉS FELÜGYELŐINEK, VALAMINT A FENN JELZETT FARKASLAKA MOSTANI ÉS JÖVŐBEN LEENDŐ BÍRÓJÁNAK ÉS ESKÜDTJEINEK, VALAMINT AZOK HELYETTESEINEK MEGPARANCSOLJUK ÉS ELRENDELJÜK JELEN ÍRÁSUNKKAL HATÁROZOTTAN, HOGY EZEN LEVÉL LÁTTÁRA TI IS MOSTANTÓL KEZDVE A FENT NEVEZETT TÖRÖK GERGELYT ÉS AZ Ő MINDKÉT NEMBELI ÖRÖKÖSEIT ÉS UTÓDAIT VALÓDI ÉS KÉTSÉGGKÍVÜLI NEMESKÉNT TARTSÁTOK ÉS SZÁMÍTSÁTOK ÉS ŐKET A FENT NEVEZETT HÁZ ÉS ÖRÖKSÉGEK MIATT SEMMIFÉLE ADÓNAK, TAXÁNAK ÉS A NEKIK JÁRÓ PÉNZBELI, AKÁR RENDES, AKÁR RENDKÍVÜLI HOZZÁJÁRULÁSNAK, SEGÉLYEKNEK, KAMARA HASZNÁNAK FIZETÉSÉRE, NEMKÜLÖNBEN A TIZEDEK, KILENCEDEK ÉS FEJADÓK VAGY BÁRMILYEN KÖZNÉPI VAGY POLGÁRI SZOLGÁLTATÁSOK LEROVÁSÁRA KÖTELEZNI, KÉNYSZERÍTENI VAGY AZÉRT ŐKET SZEMÉLYEIKBEN, DOLGAIKBAN VAGY ÖSSZES JAVAIKBAN MEGGÁTOLNI, MEGZAVARNI VAGY AKÁRMI MÓDON MEGKÁROSÍTANI SZÁNDÉKOZZATOK, VAGY BÁRMIKÉPPEN MERÉSZELJETEK.

AKI ELLENKEZŐLEG CSELEKSZIK, MIUTÁN EZEKET ELOLVASTA, KÖTELES KÁRTÉRÍTÉSRE. ENNEK A DOLOGNAK EMLÉKÉRE ÉS ÖRÖKRE VALÓ MEGSZILÁRDÍTÁSÁRA KEGYESEN ELHATÁROZTUK KIADATNI ÉS MEGÍRATNI JELEN LEVELÜNKET, ÉS PECSÉTÜNKNEK HITELESÍTŐ EREJÉVEL MEGERŐSÍTVE A NEVEZETT T.

GERGELYNEK, VALAMINT MINDKÉT NEMBELI ÖRÖKÖSEINEK ÉS
UTÓDAINAK KEGYESEN ELHATÁROZTUK MEGADNI ÉS
KÉZBESÍTENI. KELT A MI SZABAD VÁROSUNKBAN, KASSÁN 1606.
OKTÓBER HÓ 20. NAPJÁN.

STEPHANUS

A hátlapon apró betűvel:

1607 FERIA SEXTA PROXIMA P. MARCI EVANGELISTAE
PRAESENTAE EXHIBITAE IN FACIE SEDIS IUDICIARIAE CORAM
DOMINO CAPITANEO IUDICIBUS, VICEIUDICIBUSQUE REGIS
CETERISQUE IURATIS ASSESSORIBUS IN OFFICIO IN SEDE
SICULICALI UDVARHELY.

JOANNES URBANUS SIKEY
NOTARIUS SEDIS PUBLICUS.

CORAM MAGNIFICIS PANCRATIO SENNYEI ET JOANNE PETTKY
SERENISSIMI: PRINCIPIS DILECTI COMISSARIIS EXHIBITAE ET
PRAESENTATAE AC PER EOSDEM ROBORATAE ET CONFIRMATAE
ANNO 1609 DIE 20 MAY.

PANCRATIUS SENNYEI ET
IOANNES PETTKY

A fenti szöveg másolata egy nemesi oklevélnek, melyet kutyabőrre írtak.
A latin szöveget a gyulafehérvári teológián fordították 1958. márc. 27-én.

A falunkban ma gyakoribb **családneveket** sorolom még fel: Albert, Ambrus, Balla, Bálint, Benedek, Bíró, Dakó, Demény, Dénes, Elekes, Fancsali, Fábián, Hadnagy, István, Jakab, Kovács, Magyarai, Márton, Miklós, Mihály, Nagy, Orbán, Pakot, Sebestyén, Sipos, Simó, Széles, Szabó, Sztojka, Tamás, Végh, Lőrincz.

Farkaslakán sok az egyforma családnév, de nem mindenik ugyanaz a nemzetség. A nemzetségeket pedig meg kellett különböztetni. Aztán meg a farkaslakiak szeretnek csúfolódni is, így az idők folyamán a családnevek mellé sok ragadványnév illesztődött: a Pücsök jókedvű, nótás családot jelölt, a Büllencs család azért kapta melléknevét, mert egyik tagja sánta lévén, büllögött. És sorolhatnám tovább. Mégis én másféle megkülönböztetést tartok érdekesebbnek, azt, amikor az ősöktől örökölt neveket sorjazzák, feltüntetve az apa, a nagypapa, sőt néha az anya nevét is. Ilyen ragadványnevet viselő családnevek például: Orbán Matyi Balázs, Pakot Elek Anti, Jakab Mihály Anti Zsiga, Fancsali Pista Tamás Eszter, Fancsali Márcella Áron, Jakab

András Gáspár, Fancsali Béláné Albert, Bálint Geci Gáspár, Fancsali Elekné András, Fancsali Jankó Gáspár, Fancsali Máté Izsákné Erzsi, Jakab Hints Jóska László, Jakab Feri Ignánc, Fancsali Pál Pali Gábor, Fancsali Ignáncné Gáspár, Fancsali Fülöp Péter, Orbán Miska Simó Gáspár.

És következzenek a **csúfolódó ragadványnevek**. (Nem bántanék meg senkit, ezért nem írom oda, mely név melyik családhoz tartozik; az idevalók enélkül is tudják, az idegenek viszont nem tudnak következtetni.): Bajna, Biggyen, Bába, Bakara, Bangó, Bankos, Bütü, Bitang, Bot, Bonda, Bere, Boró, Büllencs, Binda, Bircsa, Bingyó, Böndő, Buksi, Bordás, Basla, Bak-szász, Csupé, Csipor, Csitkó, Csorba, Csókás, Csicsó, Csürke, Csulak, Csönkő, Doma, Dusza, Dikis, Dódi, Durbincs, Dadra, Fekete, Fülöp, Füstös, Faszgó, Fuszulyka, Fékupa, Feri, Fiskus, Goróf, Gyilak, Görgei, Gügyű, Gömböc. Gépész, Habari, Harangozó, Hurka, Hóka, Hömpödi, Iza, Ignáncné, Kukuri, Kurti, Kuna, Kecser, Kánc, Kutuj, Kotor, Kókó, Kopac, Kecse, Kehes, Kati, Kusmit, Kifli, Kancsi, Kotyiló, Lant, Lobán, Lilók, Lepedus, Matató, Matyi, Mandula, Minyáné, Marcella, Mihók, Munka, Major, Mazsur, Monár, Nyúl, Pokróc, Pocok, Pücsök, Pisa, Pityó, Picula, Púpos, Páпали, Paliné, Paprika, Pipás, Palacsinta, Pánkó, Pintyi, Picus, Rotyogó, Rupa, Sumba, Sala, Sári, Saminé, Supi, Senáj, Szepre, Szurkos, Szándék, Tárkony, Tökmag, Tokány, Tinó, Túrós, Tyúkász, Utász, Virág, Vető, Vencel, Veres, Vákár, Zergő, Zsudu.

A régebben használatos **keresztnevek** legtöbbje s a **családnevek** egy része szentek nevéből ered. Régi keresztneveink származása elhalványult a köztudatban, s teljesen meghonosodtak a magyar nyelvben. Farkaslakán a leggyakrabban használtak a következők (zárójelben a becenév olvasható): András (Andris, Bandi), Ferenc (Ferus, Ferkó, Ferke, Feri), Márton (Marci, Mártonka), Mihály (Misi, Minya), István (Pista, Isti), János (Jánoska, Jancsi, Jankó), József (Jóska, Józsi, Józsika), Ágoston, Mátyás (Matyi), László (Laci, Lacika), Imre (Imi, Imrus), Sámuel (Samu), Zsigmond (Zsiga, Zsigi), Gáspár (Gazsi, Gazsika), Áron (Árkó, Áronka), György (Gyuri, Györgyi, Györke), Ignác (Náci), Bálint, Antal (Anti, Tikó), Albert (Berci, Albi), Ottó (Ottóka), Pál (Pali, Palkó), Károly (Káruly, Karcsi), Vince, Simon, Boldizsár (Bódi), Ernő, Tamás, Zoltán (Zoli, Zolti), Gergely (Gergő), Sándor (Sanyi, Sankó), Gábor (Gabi), Ede, Vilmos, Péter (Peti), Dénes (Déncsi, Dénkó), Fülöp (Fütyi), Jenő (Jenci), Lajos (Lajcsi, Lajoska, Laji), Domokos (Domi), Elek, Árpád (Árpi); Judit (Jutka, Juci), Borbála (Borbára, Bori, Boriska, Borcsa), Sára (Sári), Mária (Mari, Máriskó, Mariska, Marcsa, Mári), Zsuzsanna (Zsuzsika, Zsuzsa, Zsuzsi), Katalin (Kati, Katica, Katinka, Kató), Klára (Klári, Kalári), Anna (Panna, Annuska, Anikó, Ani), Éliza, Erzsébet (Peskó, Erzsi, Erzsike, Böske), Julianna (Juli, Juliska, Julia), Ilona (Ilike, Ilonka), Vilma, Márta, Rozália (Rózáli, Róza, Rózsika), Eszter (Eszti, Tike), Éva (Évi, Évike),

Etelka (Etus), Jolán (Jólánka, Joli), Regina (Réka), Brigitta, Emma (Emmus), Margit (Marcsa, Margitka), Magdolna (Magdó, Magdus), Ágnes (Ági, Ágnis), Gizella (Gizi), Vera (Véri, Veronika, Vérkó), Marcella, Viktória (Viktor), Gabriella (Gabi), Teréz (Trézsi).

Amikor aztán arra eszméltek a fiatal szülők, hogy az anyakönyvbe román nyelven írják be gyermekeik nevét, elindult egy olyan folyamat, amelynek során a születő gyermekeknek lefordíthatatlan magyar neveket adtak. Így került be neveink sorába sok nagyon szép régi magyar név: Álmos, Árpád, Zsolt, Szabolcs, Szilárd, Alpár, Levente, Lehel, Csaba, Attila, Hunor, Előd; Gyöngyvér, Emese, Emőke, Ildikó, Kinga, Tünde, Csilla, Réka, Enikő és sok szép virágnév: Rózsa, Hajnalka, Viola, Ibolya, Jácint. Végül napjainkig érkezve, amikor a nyugati kultúra ide is behatolt, egyes sztárok neve is divatos lett: Renáta, Edina, Imola, Izolda, Bernát, Norbert.

Keresztnévcsúfolók:

1. Anikó, kell-e nádi botikó?
2. Elek, Elek, bocskortelek, a malomban dögöt keres.
3. Kelj föl, Gergő, ég az erdő.
4. Ilonka, pilonka, ponkháló, szunyodik a szolgáló; nem szunyodom, asszonyom, csak a talpam vakarom.
5. Jóska, bóska, babóska, ördögöknek anyósa.
6. Mihály, Mihály, itt ne hálj, menj el Gagyba, matolálj, s ott is a macskákkal hálj.
7. Sanyi, Sanyi, sapka, mit eszik a macska, egeret, bogarat, amit kap az ég alatt.

A változatos névadás is bizonyítéka a farkaslaki nép csodálatos nyelvi gazdagságának, amelyet Tamási Áron oly művészi tökélyvel ismertetett meg a világgal. Ez a nép hitéhez, nyelvéhez, szülőföldjéhez ragaszkodva, ha el is csellengett Amerikába vagy a Regátba vagy Magyarországra vagy bárhova a világba fehérebb kenyeret keresni, kevés kivétellel mind visszajött. Pusztíthatott háború, pusztíthatott a különféle vész, de mindig volt utánpótlás. Lehet, hogy foltos ruhában, mezítláb nőttek fel a gyermekek, de öten-nyolcan voltak testvérek, nem fogyott a nemzet. Ma is van olyan élő személy, aki szüleinek 16-ik gyermeke volt. „És bárhogy acsarkodtak a fegyverek, mi már győztünk, mert nálunk virágot szed a lány, botot cifráz a pásztorlegény, csillagokkal játszik a gyermek, és hímet sző édesanyám.” A fiúból, aki kiskorától mezítláb dolgozott a falu határán édesapjával és később első volt a virágos rendek kaszálásában is, csillag lett Farkaslaka egén. De mi lesz gyermekeinkből, akik nem ismerik a sokgyermekes otthon melegét, megsztottságát, önzetlenségét? A legnagyobb vészt nem a török, tatár hozta ránk, hanem az az időszak, amikor elvették hitünket, kihúzták lábunk alól

az anyaföldet, amikor sokszor már csak egy gyermek lézeng a nagy lakásban, amikor cifraságot kergetve elveszítjük az ősi nyelv ízét, zamatát, szép magyar szavainkat felcseréljük, vagy nem hiszünk a szülőföld megtartó erejében. Ha erre gondolok, elszomorodom. De aztán újra bizakodva idézem Tamási Áron szavait: „A magyarságot is az atyafiság és együttes érdek alapján a sors verte egybe: hazát a bátorsággal irányított életöztön szerzett neki, de nemzetté a magyar szó teremtette. Mint jelképes hatalom, a magyar szó nekünk a legnagyobb ereklje. Kegyelet, hűség és becsület illeti őt.”

A falu határa

Határnevek

Farkaslaka múltja határneveiben is tükröződik. Ezek a nevek mind ősiségre vallanak, s titkokat rejtenek jelentésükben. Érdeemes őket vallatóra fogni.

A legrégebbi adat 1569-es, és egy Pálfalva és Kecset közötti erdőbirtoklási per anyagában maradt fenn, ahol már említés történik Demeslakáról, mely a Fenyőhordó úttól Gál-újtjáig való erdőnek belső része. Egy másik, 1593-ból való iratban Fancsali Ferenc farkaslaki lakos tanorokáról is szó van, amelyet Béres mocsarának neveznek. A Székely Oklevéltár alapján még ismerjük a Nagy-aszót, a Gyepű- és Szénégető-völgyet, az oroszhegyiekkel folytatott birtoklási perből pedig Békás patakát, a Belsővészt, a Nagy nyírest, a Csorgó patakát, s tudunk még a következő határnevekről: Fenyőkút, Ilid sarka, Komlós-vész, Ölyves, Csere farka, Verő dombja, Fekete Pálné, Hideg-aszó, Veres pataka, Eled pataka, Fernyikó, Veres Máté, Taploca, Ugron kútja, Nagy elvető, Hasábfá-major, Halomvetés, Kis mocsár és Rop.

Farkaslaka jelenkori határnevei, amelyeket a termelőségvetkezett megalkulásáig használt a falu, és amelyeket a meglévő telekkönyvek is bizonyítanak, a következők: Ábel keresztfája (itt halt meg szántás közben az ekeszarvára borulva Demény Ábel; az ő emlékére emelték a keresztfát és nevezték el a határrészt), Agyagos, Ákác-patak, Akasztó keresztfa, Akasztófa dombja (középkori büntető és végrehajtó hely), Angalitné, Antos, Árnyék, Árokköze, Asztalos, Átal, Avas, Avaskert, Bálint tanoroka (elkerített kertalji szántó), Bálintné kertje, Baksafű, Ballang (barlang) hegye, Balázsé, Barta orotása, Barta mezeje (letarolt, irtványos terület), Basa kertje (Basa János farkaslaki lakos nevét 1602-ben a császár hűségére felesküdt szabad székelek lajstromában találjuk), Belső kápolna (a néphit szerint itt valamikor kápolna állott), Belsőcsere, Belsővész (elpusztult erdőrész), Bémező, Bocskorostó, Bolondteleke, Bondakert (Bonda Péter az 1848-as szabadságharcban huszár százados volt; itteni birtokrésze hasznbérét az iskolás gyermekek megsegítésére ajánlotta fel), Bőredombja, Bükkbele, Bükkbele szegelet, Bükkfű, Bükkfű pataka, Bükkfű dombja (ma már egyetlen bükkfája sincs, csak egy-egy cserefa volt rajta, inkább szállásfának), Cigánydomb (itt egy Csunyi Ferenc nevű cigány lakott, ma az út két oldalán családi házak sorakoznak), Cigányföld, Cinigető, Csere, Cserés, Cserealja, Cseredomb,

Cserekert, Cseretető (a múlt század végén még csereerdő borította a falunak ezt a déli határát, de lassan kiirtották, csutakjait eltávolították, kiváló szántóföld maradt a helyén; az erdő aljnövényzetén marhákat is legeltettek), Cserepeskő, Csihal, Csihal kútja, Csíki mőna (itt lakott az eredetmondában említett Csíki Máté nevű molnár), Csorgó, Csorgós patak, Csukorkút, Csűrgátja, Dala sűrűje, Deckás, Déllő (marhák delelője), Demeslaka, Demeslaki kert, Demények cseréje, Dénes földje, Döggút, Egeralja, Elegy, Égettcsere (leégett csereerdő), Égettpatak, Előlátódomb (utat figyelő őrhely), Fágián (Fábián) oldala, Felső-Fehér-Nyikó, Felsőpatakköze, Fenyés oldala, Fenyés pataka, Fenyés ösvénye (a gyermek Tamási Áron is ezen az ösvényen vitte a sót a hegybe a tinóknak), Fenyőúthege, Fűrész (fűrészmalom helye), Gálmocsára, Gordon (egyesekek szerint Gurdomb), Gyakorfűz, Gyapjúhajlás (Gyepűhajlás), Gyilkoshegy, Györgyrotása, Györgymáté (György Máté farkaslaki lakos nevét 1591-ben a Székely Oklevéltár említi), Gyurtyános (gyertyánfás), Határpatak, Hadnagyok pataka, Hamu árka, Hangyamász sorka, Háttető (állítólag tatárok útja is volt), Hegedűstó, Hétkút vállúja, Hidegség árka, Hijúpatak, Hólyagos, Hosszúkókert, Iligy, Iligy alja, Iligy pataka, Jlasza (juharasza; juharfák jelenlétére utal), Jlasza pataka, Józsa, Kabalatető, Kabalaösvény, Kakasülő, Kakasülő domb, Kankósdiskert (narciszmező), Kápolna laposa, Kápolna kertje, Kápolna dombja, Kereked alja, Kereked fele (fölött), Kereklikat alja, Kerektiszta (tisztás), Kerektövis, Kertszege első, Kertszege hátulsó, Kendereskert (kendertermesztő hely), Kétkertköze, Kétpatakköze, Kiscsere, Kicsikapu vállúja, Kisfaludi oldal, Komlós, Kopac, Kormoskert, Kovácsdomb, Kovácscine, Kőriskút, Kőrís fiatal árka, Kővár, Kövecsi kert, Kútpataka, Külsővész, Külsőkápolna, Lászlókert, Lászlódombja, Lászlóvágása, Latorföld, Lencséshegye, Lencséshegye dombja, Lencsés keresztfája, Lok, Lőrincshegye, Lukács, Magyar kert, Magyarósteleke, Magyarós pataka, Mákföldje, Mákosgödör, Malomhágó (a nép emlékezete szerint a kecsetiek itt jártak át a vízimalomba örletni), Mártonrotása, Melegoldal, Méhesfatövis, Miliciakert (az utóbbi években vásártér), Nagyeger, Nagykert, Nagy Ferenc likja, Nagymártonháza (Nagy Márton neve 1598-ban szerepel a szabadosok sorában), Nagymező, Nagymező pataka, Nagymocsár, Nyelező, Nyikó laposa, Nyíresdomb, Nyíresdomb alja, Nyírszél, Oldal, Omlás, Orotás (irtás), Remetepestje (pest=tűzhely), Ravaszlik, Ravaszlik csorgója, Rét, Rétalja, Ropó, Pakot, Pakotok cihere, Pálné, Papkert, Pap szénafűje, Patakfű, Péterfalvi domb, Péterné kútja, Posonvölgye, Pusztá, Sándorné pallaga, Sárosföld, Sárospatak, Simóhegye, Simó Pálné, Szálas belső, Szálas külső, Szakadék, Szárazmező sorka, Szárazpatak, Szászkele, Szarkástó, Szarvaskő hegye (a csúcsáról 17 falu látható), Szeghalom, Székény Péter mocsara, Sziltok köze, Szőlő, Szörnyőke alja, Szörnyőke kertje, Tanórok mege, Téglásszénafű, Tilalmas (ezt az erdőrészt kapták a közép-

korban a szentlélekiek a farkaslakiaktól a közös templom használata fejében), Tölgyes első, Tölgyes kicsi, Tölgyes nagy, Tövisszer (tövisszél), Törés, Tolló (tarló), Tollókert, Toroc, Tóthordó, Ugron dombja, Útalja, Vágás, Vágot, Városútja, Veresmáté dombja, Veresmáté kútja, Vészsorka kertje, Vészsorka möge, Vészsorka alja, Vészsorka mezeje, Vízié, Vízlapos, Zsémoldala, Zsémoldombja, Zsudú pataka, Zsudú kertje.

Patakok, forráskutak

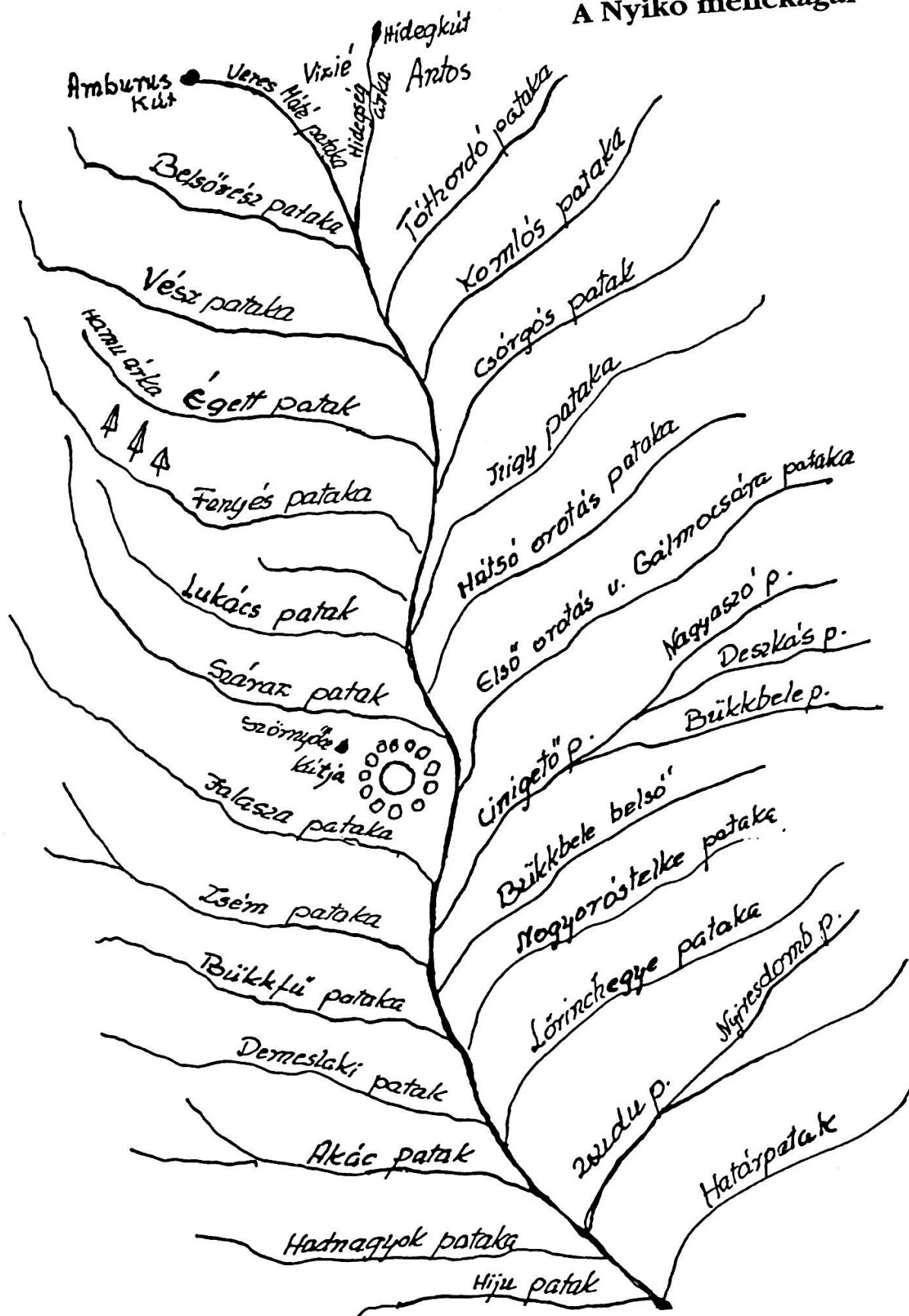
Farkaslaka kis folyója a Fehér-Nyikó. „Úgy tudom — írja Tamási Áron —, hogy a Tisza folyón kívül csak a Nyikót nevezi szókének a magyar. Farkaslaka, ahol én születtem s felnőttem, ott fekszik a Nyikó fejében. A Hargita nyugati oldalán ered ez a szőke patakfolyó, s falut addig nem lát, míg Farkaslakát nem látja. El tudom gondolni, micsoda nagy élmény lehet számára, hiszen számomra is nagy élmény volt ez a falu.”

Valamikor régen hallottam egy kis mondát a Fehér-Nyikóról, mely úgy szól, hogy a Nyikó születése idején egy Nyikó nevű hableány, erdei vagy havasi tündér fürdette hófehér testét a forrás vizében. A forrás patakként indult tovább, a leány testétől fehérre, csillogóvá, avagy szőkévé változott, és ezt a színt és üdeséget vitte magával végig erdőkön, mezőkön, kis falvak mellett, s viszi ma is, egészen a Küküllőig.

Farkaslaka életében meghatározó szerepe van a Nyikónak. A felső folyása, ahol Farkaslaka is fekszik, gazdag mellékágakban. A víz a talaj felszínéhez közel helyezkedvén el, Farkaslaka nem szenvedett vízhiányban, kivéve az aszályos éveket. A Nyikó Veresmáté és Antos vidékének két forrásából indul el. A jobb oldali a bővizűbb, a bal oldali a Hidegség árkán csordogál tovább. Kezdetben nagy szakállú öreg fenyők, majd szelídebb bükkök között ugrál nagy köveken át hangosan csevegve. Olyan itt az erdő hangulata, mint a kolostori csendé, a mohaszőnyeg még a léptek zaját is elnyeli, csak a madarak éneke s a Nyikó szelíd vagy harsogó muzsikája hallható. Játékossága az erdőt elhagyva, a faluhoz közeledve alábbhagy. Füves mezők, majd szántóföldek között kanyarog, s a falu házai közé érve simogatja a ruhát tisztáló asszonyok lábát, a fürdőző gyermekeket, ringatja az úszkáló libákat, kacsákat. Téltre vékony jégkéreg alá bújik, de a zuhogóknál sohasem fagy be. Amikor a tavaszi szelek megolvastják a hegyek havát, és a sok kis patakocska lehozza a Nyikóba, vagy a zivataros nyarakon, amikor felhőszakadás után valamely határrészről ömlik be a víz, akkor haragos, nagy folyóként kiönt medréből, elsepri a gyenge kerítéseket és

A Nyikó mellékágai

ólakat. Az is megtörtént, hogy beömlött a mélyen fekvő lakások alsó szobáiba, s az ott lakó öregasszonyokat ágyastól felemelve ijesztgette. Nyáron, ha nagyon szomjas a föld, olyan gyámoltalanul vánszorog, hogy száraz lábbal is átléphetünk rajta.

A hegyek sok kis patakocskával táplálják a Nyikót, ezek neveit írom le, ahogy sorjáznak: A jobb oldaliak: Veresmáté pataka, Belsővész pataka, Vészpataka, Égettpatak, Fenyés pataka, Lukács patak, Szárazpatak, Jaliasza pataka, Zsém pataka, Bükkfű pataka, Demeslaki patak, Ákác patak, Hadnagyok pataka, Hijú patak. A bal oldaliak: Tóthordó pataka, Komlós patak, Csorgós patak, Iligy pataka, Hátsó-Orotás pataka, Első-Orotás vagy Gálmocsára pataka; Nagyszó, Deszkás és Bükkbele patakát Cinigető pataka egyesíti, aztán következik Bükkbele első pataka, Mogyoróstelke pataka, Lőrincpatak, Zsudu patak, Határpatak. A Hegyben eredő patakok egy része átfolyik Szencsed megett Hidegaszóba vagy a Küküllőbe vagy kétfelé válva a Nyikóba és Korond patakába is. Ilyenek: Sárospatak, Kőrís fiatal árka, Pálné pataka, Nagyeger taplocája, Belsővész pataka, Veresmáté pataka.

A Nyikó jobb oldalán emelkedik Ballanghegye és Jaliasza oldala, ez a vízváltató. A bal oldalon találjuk a Tilalmast. A hegyekben a forráskutak egész láncolata alakult ki. Csodálatos ízlelgetni a neveiket, amelyek a múlt homályából jönnek el hozzánk, s magukon viselik annak patináját.

A forráskutak tisztán tartása, megbecsülése, védelme a falu íratlan törvényei közé tartozott. Ezek enyhítették az erdőn-mezőn járó emberek szomját, a földeken dolgozók innen vitték korondi mázatlan cserépkorsóban a friss vizet. Ebben a víz még a nyári hőségben sem melegedett meg, a korszónak párolgó felülete volt. Minden határrésznek volt egy kristálytisztá vizű kútja. Az egészségtelen forrásokat a nép nem használta. Amelyeket használt, azokban, mint tükörben visszarayogtak a körülöttük sátorozó fák. A források alját mohos kövek alkották, és a legtöbbjükből valamilyen alkalmatosságon állandóan kicsorgott a víz.

A forráskutak rendszere a Szarvaskő aljából, a Sárkánylik oldalából indul. Felsorolom őket: Bolhakút, Csihal kútja, Kicsi kapu vállúja, Pétemé kútja, Kovácscine kút, Bémező kútja, Szörnyőke kútja, Vészorka kútja, Kútpataka kútja, Bálinté kútja, Dömöslaki kút, Cinekút, Nyikókút Belsővészben, Nagykapu alja kútja, Hidegség kútja, Hétkútvállúja kútja, Bodzakút, Barátok csorgója, Dénesek kútja, Veresmáté kútja, Csorgókút (ötöskút), Medvekút, Ravaszlik csorgója (ez egy kősziklából ered, kis fakéreg csövön csorog). Éltető kút (állítólag gyógyhatású; a nép különben azt tartja, hogy minden forrás gyógyító, melynek vize reggel szembefolyik a nappal), Kabalakút (három nagy forrás), Cseresznyeskút, Demeslaki kút. (A néphit szerint a gyógyító hatású források vizét napkelte előtt ki kell meríteni.)

Ezeket a helyneveket a mai fiatalság már nem ismeri. Nem is ismerheti,

mert a földtulajdon birtokközösségbe olvasztásakor a határnevek is összeolvadtak. Így lettek az olyan határnevek, mint a Tizenöthektáros vagy a Tízhektáros, a Szilvás, a Cseresznyés, a Körtés, miután ezeket a területeket gyümölcsfával újraterelítették.

Egyes forrásokhoz, barlangokhoz hiedelmek, helyi mondák is fűződnek, mint a következők:

Szörnyőke kútja

Ennek a kútnak ma is kristálytiszta a vize. Békák tisztítják, a környéken vadvirágok pompáznak, emberek, őzek egyaránt isznak belőle, nem zavarják egymást. A kút vizében sokszor és sokan megmostuk arcunkat. Vannak a faluban olyanok, akik még ma is hozatnak belőle vizet, s megmossák benne a szemüket, mert azt tartják: ettől tisztul a látásuk. A víz állítólag járványos betegségek ellen is csodás hatású. Volt, aki pénzt vetett a forráskútba. Még 1954-ben is láttam, hogy rongyot kötöttek a kút mellett lévő bokrokra, fákra, hogy aki a pénzt kiveszi, arra ragadjon a betegség. A fára kötött ronggyal magukról hárították el a betegséget.

Régen — mondja a hagyomány — a Zete várában lakó barátok átjártak látogatóba a Firtos várában lakó barátokhoz. Hajnalban indultak a hosszú útra, s az erdei ösvényeken haladva, itt, a farkaslaki csodaforrásnál megpihentek. A forrás mellett egy nagy lapos kő és körülötte 12 kisebb kő állott. Itt miséztek, talán a nagy kő volt az oltár, és a kövekre leülve reggeliztek. Arcukat megmosták a forrás vizében, és úgy folytatták útjukat a legendás Firtos felé.

A forrás ott volt a Kovács Mózsi bá erdei tanyájának végénél. Azóta utat vágtak a nagy erdőben. Most az IFET (erdőkitermelési vállalat) útja vezet el mellette. A kisebb kövek már eltűntek, a nagyobbikat még nem hurcolta el senki.

Nagy Ferenc likja

Ennek történetét Orbán Balázs a következőképpen beszéli el: „A falu [Farkaslaka] fölött emelkedő Gordon festői omladványai között több üreg van, ilyen a Sárkánylik, melyben az elrejtett kincset sárkányok őrzik a néphit szerint. Jelentékenyebb ennél a Gordon délnyugati szögleténél levő Nagy Ferenc likja. Itt a conglomerát sziklába több öl hosszúságú üreg van bevésve; ezt egy magányszerető Nagy Ferenc nevű ember készít: ott van egy szobor-űrszerű bevésés, ahol kézimálma volt [...] Péterfalvát a sziklaúrt lakó

Nagy Ferenc fiai építék...” Ma tűzhelymaradványok, bevésetek s a barlangban kincskeresők nyomai látszanak; ők az almási tudósasszonyhoz jártak tanácsért, tőle hallották, hogy a kincset akkor kell keresni, mikor Gordon alatt kigyúl a kék láng, vagyis a lidércfény, mert máskor a tündérek zár alatt tartják. Vannak, akik még emlékeznek Sipos János és Lőrinc Mózsi bácsira, az utolsó kincskeresőkre: ők is megpróbálták a szerencsét, de valószínűleg eredménytelenül. Jakab Simó emlékezik arra, hogy a negyvenes években még látszott a barlang két szakasza, a belsőt már beomlott szikladarabok borították, de a kettőt elválasztó ajtó összetört rájája még látható volt. A külső barlangszakaszban a vakablakok és a vaskampó, melyre üstjét akasztotta valaki, még megvolt. Vannak, akik szerint tatárok előli menedék is lehetett. Az öregektől hallottam, hogy Nagy Ferenc azért költözött volna a barlangba, mert házsártos volt a felesége, így akart eltávolodni tőle. Később a fiai nehezen ugyan, de visszacsalogatták a faluba. Amikor a barlangban lakott, egy reggel éppen puliszkát főzött, s a fazakat — ahogy szokás — a puliszkakeverő kalapba téve, két lába közé fogta és ott keverte, majd a térdére tett lapítóra kiborította. A sziklaajtóban azonban, ahol ezt a műveletet végezte, a lapító megbillent, s a puliszka gurulni kezdett le a meredeken a völgy felé. Nagy Ferenc nézte, majd csendesen utána szólt: „Áldott cipó, szent puliszka, hová mész, te istenadta?”

A többi határnév eredetére már az öregek sem emlékeznek, de szívesen magyarázzák: Szarvaskőről, mely a Gordon oldalában kiemelkedő szirt, azt mondja Fancsali Ágoston, hogy nagyon hasonlít egy szarvashoz; még a két szarvát is látni véli. Mások szerint a szarvasok nagyon szeretnek olyan helyre kiállni az erdőből, ahonnan messzire lehet ellátni, ide is eljárnak. Ravaszliknál sok rókabarlang volt minden időben. A Kopac alatti erdőben nagy kövek hevernek egy rakásban, melyek között jó búvóhelyet talál a kölykező farkas. Állítólag itt tanyáztak, féltünk is mindig megközelíteni. Azóta elköltöztek vagy elpusztították őket.

Tanyák

A székely ember, ha egy talpalatnyi földet érez a lába alatt, s az honi föld, akkor oda paradicsomot álmodik. Így tettek a farkaslaki földművelő emberek is. Az erdőalji sziklás hegyi földben irtottak és ültettek, dacoltak a zord éghajlattal, a sovány földdel és a vadállatokkal, amíg tanyákat, kis hegyi paradicsomokat nem teremtettek. E tanyák gyümölcsfáit rendszerint a mindenkori gazda oltotta vadoncba s gondozta. Egy részük csak nyári szállás

volt, de sok közülük az öregek számára állandó lakóhely, öregségüket megszépítő menedék lett. Ezeket az erdei tanyákat átölelte az erdő. Magunk is sokszor megfordultunk ezeken a helyeken, tanúi voltunk az ottani életnek, s ezen kóborlások emlékeit őrzi egy akkori feljegyzésem, mely szerint: „Nem csend, hanem a természet csodálatos harmóniája, melyben benne van a patakok éneke, csevegése, a bogarak zenélő hangja, a madarak lelkendező, meleg énekes szerelme, őzek suhanása, mókus makogása, a virágok illata, színe, fénye, az avarnak bársonypuhasága — ezek együttléte templomi áhítatban zsong, az ember szíve óriási lesz, s ha szemét lehunyja, akkor egyé válik ezzel a lenyűgöző szépséggel.”

A század közepén még meglévő tanyák legtöbbször kis házból állott, mellette csűr, pajta, mert rendszerint állatot is tartott a gazda, aki olyan nyugodt, derűs kedéllyel fogadta a vendéget, ami csak a hegyi emberekre jellemző. Ritka erre a morózus ember, és az is ritka, aki szerény élelmével, kis túróval, szalonnával, kenyérral ne kínálná a vándort.

Fancsali Józsi bácsi és Fancsali Pista Tamás tanyája a Mákföldjén volt, Fancsali Tamás és Albert Mózsi tanyája Jalaszában, Nagy Lajosé Györgymáté alján, Nagy Marci bá tanyája Györorotása szélén, Kovács Mózsi tanyája a Szörnyőke alján, Kovács Eleké Szálasban, Fancsali Vencel és Nagy Márton tanyája Vágásban, Jakab Gyula tanyai háza Vízlaposban, Albert Istváné Cinigetőben, Kovács Antal tanyai háza Fűrészben, Szabó Ároné Gyilkoshegyen, Fancsali Ágostoné Dénesföldjén, ifj. Fancsali Vencelé Demeslakán, Jakab Zsigmondé Bükkfűben, Szabó Sándoré Bükkfű belső részében, Cinemónában, Nagy Domokosé Györgymátében.

Legtöbb tanya mellett a forráskútból vájatos farúdon csorgott ki a gyöngytiszta forrásvíz. Egy-egy tanya gazdája méhészkedett is: kiváló méhlegelő volt az erdők alján. Vadászfegyverük is volt a gazdáknak a szabad világban, ezzel védekeztek a vadak ellen, de a vadászszenvedély is hajtotta őket.

A fenti tanyák a Nyikó és az erdők közötti részen találtak helyet, de a fennsíkra is telepedtek családok. Bagzosban a három Simó testvér választott szép, kellemes állandó települési helyet, és folytattak jól menő gazdaságot. Simó János, Simó Mihály, Simó István Kecsetből telepedett a Hegybe. Mihály bácsinak farkaslaki volt a felesége, és ahogy mondani szokás, ő odaszállott. Szépen tárogatózott, s egyszer még Kodály Zoltán is meglátogatta népzenei gyűjtőútján. Tamási Áron sokszor felkereste a bagzosi tanyát, fiatalokat is hívott oda Farkaslakáról, és a holdfényes estéken, tárogatószó mellett, a zöld fűre terített asztalnál, kellemes társaságban jól érezte magát. Simó Mihályné Magdó néni rokonságából került ki az *Énekes madár* több alakja. Orbán Áron bácsi még emlékezik a bagzosi napokra, az ottani énekszóra s az azt követő táncrea.

A Hegyben Pálnéban Szász Laci Imrének, Ambrus Laci Gyulának volt állandó tanyai lakása, id. Jakab Zsigmondnak tanyája és jól menő juhgazdasága a havasi legelőn. Nyári szállása volt még Jakab Imrének, Fancsali Zsigmondnak, majd Péternek; Antosban a Tamás testvéreknek (Tamás Józsinak, Tamás Jankónak), Veresmátéban Fancsali U. Antalnak, Fancsali Józsinak, Jakab Ignácnak, Jakab Lajosnak, Belsővészben Simó Lajosnak, Márton Lajosnak és Kovács Mátyásnak, Nagykopacon Jakab Antalnak, Kiskopacon Hadnagy Tamásnak. Vészmezején egy pásztorház volt.

Ezeket az ideiglenes szállásokat a környék szénacsinálói munkájuk idején vagy a kaszások éjjeli pihenőnek is használták.

Az utóbbi években a Hegyben Márton Géza, Fancsali Vince és Fancsali Árpád létesített gazdaságot. A Nyikó mellett az 1989-es fordulat után több szép ház is épült.

Kalandatetőn még a kommunizmus idején fűmagtelepet létesítettek, melynek székházaként az erdőszélen emeletes ház épült.

Növény- és állatvilág

Növényzet

Farkaslaka növényzete jellegzetesen dombvidéki. Erdeiben nagy százalékban bükk, továbbá fenyő tenyészik, a cserefája egyre kevesebb. Fenyvese is gyérült, de újraültetéssel pótolták. Fenyői közül honos a luc-, a jegenye- és az erdeifenyő, a hatvanas években kísérleteztek a csegezehullató vörös-fenyővel, amit az itteniek vörös fája miatt tiszafenyőnek is neveznek. A patakok mellett sok az éger és a fűz, valamint a vadcseresznye, s a fenyők zónájának hajlatán nyír, juhar és gyertyán is található. Az erdő átöleli a Nyikó völgyét, s közéje nyúlnak be az erdei kaszálók, amelyeket inkább erdős mezőknek lehet nevezni. A kaszálókon egy-egy sátoros, búros fa ad árnyékot és védelmet a szénaszárítóknak, ezeket szállásfáknak nevezte a szép magyar nyelv. A szénafüvek gyepűje tele van sűrű, színes levelű bokrokkal, melyek természetes határmezsgyét alkotnak. Itt honos a moggyoró, som, kecskerágó, kökény, galagonya (Isten kenyere), vadrózsa (hecserli, hecsenpeccs, seggvakaró), bodza, fagyal, madárberkenye, vargacszeresznye, akác — ezeket átszővi a komló, a venyige. Az erdei kaszálók tavasszal színes, illatos virágaikkal, ősszel kék, vörös, fekete bogyoikkal óriási bokrétaaként díszítik a határt. A Gordonon átvezető hegynyergen nagyon sok a vadvackor, vadalmafa, az arra járó úgy érezheti, hogy itt a valamikori falu elvadult gyümölcsösében sétál.

A Hegyben egy taplocás területen a legelők közé ékelve minden tavasz végén ezerszámra nyílik egy csillaghoz hasonló fehér virág, melyet a népnyelv kankósdinak vagy vadkápólnavirágnak, vadnárcisznak nevez. Ez a Kankósdiskert védett terület volna, és ma is a kirándulók paradicsoma.

Az erdei televényen, a trágyázott legelőkön sokféle gomba tenyészik, öröme a gyűjtögetőknek. Az erdő vágottjaiban röviddel az irtás után megjelenik a szamóca, a málna és a szeder, ezek és a bozótok terméseikkel kínálják azokat, akik örülnek Isten gazdag tárházának. A gombákat az itteni nép nagyon megválogatva szedte. Szerették a sokféle csiperkét, a keserű-gombát túróval megsütve, a róka-gombát, a varas zöldet, amit itt kékhátúnak neveznek, tavasszal a szilvafaaligombát vagy májusi pereszkét. Az erdőn lakók a fenyőrizikét, őzlábat és a tinórút (tinótortya) ismerik és szedik. A pöfeteget nem szedték le soha; itt lófing a neve. A más vidékeken született, ideköltözött, főleg értelmiségiek hatására ma gyűjtik a pereszkéket, a

szegfűgombát, gerebengombát, galambgombákat, laskagombát is. Van belőlük bőven, esős időben a legelők tele vannak kedves, fehér kalapú csiperkével, ősz felé az erdőszélek délceg őzlábgombával, s esős őszykőn a fenyők alja sárgállik az aranyló rizikétől.

A hagyományos kultúrnövények közül a völgyben megterem a búza, a kukorica, mindenütt terem az árpa, a rozs, a zab. A takarmánynövények közül szereti vidékünket a krumpli (pityóka), répa, tövös (a régiek szerették belefőzni a paszulylevesbe), cukorrépa (ezt az utóbbi években kezdték termesztetni). Lent is sokat termesztettek a termelőségvetkezeti idején a Hegyben. Kenderföldnek választották a legjobb talajt, sajnos ma nem természeti senki. Napraforgót a háború idején termesztettek, s olajat sajtoltak belőle itt a faluban. Az öregek mondják, hogy a század elején elvegy gabonát is termesztettek, ami rozs és búza vegyítése; ha az egyik abban az évben nem adott jó termést, adott a másik. A lisztjéből sült kenyér nagyon ízletes. A rozs szalmáját zsúpfedelnek használták.

Gyümölcsfajtáink közül régtől honos az alma: a batul, a pónyik, a törökmocskotár, selyem alma, vajas, nyári piros, gyógyi, törökbálint, budai-domokos, aranypármen, tartósgusztáv, későbbiek a jonathán, starkinzon, golden, a renet-félék. Ez utóbbiak nehezen bírják a zord időjárást.

Az almákat a pincékben ászkokon raktározzák el télire, vagy almalevet, mustot csavarnak belőle, amit itt csűgörnek neveznek. Almaecetet is készítettek, de azt inkább vadalmából csavarták. Most pálinkát is főznek egymásra almából, körtéből, szilvából.

Farkaslakán nagyon ízletes körték teremnek, ilyen a palacféreg vagy bakbűz, mézvackor, dilvenc, császárkörte, butakörte, torzsátlan, macskafej körte, sárgakörte, nagyjózsvackor. Sok a dió, cseresznye, meggy, többféle szilva, de leginkább beszteci. Ebből főzték, vagyis gűgyülték rézüstben a szilvaízet. A legtöbb háznál aszaló is volt, s itt készült a téli csemege, az aszaltszilva, de aszaltak almát, körtét is; ez utóbbira használták az aszaló-ászkot.

Szőlő csak a direkttermő honos errefelé, az izabella, a delavári, itt nova; újabban kísérleteznek a zalagyöngyével és az amerikánerrel is. A kiskertekben van egres, málna, eper, ribizli, s a hetvenes évektől feketeribizli is. Az udvarokon fehér és fekete gyümölcsű eperfák adnak árnyékot és gyümölcsöt a gyermekeknek, a baromfiaknak (majorságnak), sőt a madaraknak is.

Farkaslakán termesztett zöldségfajták a káposzta, karalábé, karfiol, sárgarépa (murok), petrezselyem, zeller, hagyma, fokhagyma, saláta, spenót, borsó, paszuly, cékla, takarmánytök és főzőtök. Rövid a tenyészideje a paradicsomnak, paprikának és az uborkának.

A kiskertekben, ablakokban és tornácokon sokféle illatos, színes virág gyönyörködteti a szemet és csalogatja a rovarokat, de a legényeket is.

Állatok

A növényzet, mely még rengeteg pompázatos mezei, erdei virággal párosul, otthona a gazdag és változatos erdei-mezei állatvilágnak. A **ragadozók** közül ismertebb a szürkefarkas; ma kevesebb van, de régen Szent András napja körül hátborzongató üvöltésük felverte az erdő csendjét. Támadásuktól ma is félni kell, a pásztorok azért is tartanak kutyákat, különösen a hegyi legelőkön. Róka, hiúz, vadmacska, nyest, nyuszt, görény, hermelin, menyét a farkaslaki határon is akad elég, veszedelmére a majorságnak. Borz is, de nappal nem lehet látni, és a nép nem ismeri, ha néha mégis ráakadnak, akkor ez a „földi kutya”, de mondják ezt a hörcsögre is.

A barnamedve, a mesék kedves mackója sok történetnek a főszereplője. Kormányfőink szerettek ezen a vidéken vadászni, de csak védett magaslesről és csak döghússal odacsalogatott, beetetett medvékre. Az ilyen medvével nem volt tanácsos találkozni; a bocsos medvétől és a „vérmedvétől” mindenki fél. Különben mindig lehetett tudni a hullatékából, hogy merre tanyázik, mert látszott, hogy mit eszik. Tavasszal cserebogárszárnyak sokasága volt az ürülékében, tudtuk, hogy nem kell olyan helyre menni, ahol a bokrok tele vannak cserebogárral (gúzzsal). Később a cseresznye került sorra a medve étlapján, majd a szilva, de megdézsmálta a zabot, sőt a kukoricát is. Ősszel leköltöztek a falu mellé, és éjszaka itt garázdálkodtak a gyümölcsösben. Sok kárt tettek, mert nemcsak a termést pusztították el, hanem felmásztak a fákra, s ha a közepébe leültek, a fa minden ága letörött. Órizni kellett, de senki sem találkozik szívesen éjszaka medvével, inkább riasztották, és titokban hurkot helyeztek el a gyümölcsös kerítése mellé. Egyszer egy lopni induló medve beleakadt a kihelyezett hurokba: üvöltött, mint a fába szorult féreg. Meglőni nem szabadott, eltitkolni nem lehetett, a drót erős sodronyból készült, végül a kovács traktorra húzódva hosszú nyelvű hidegvágóval vágta el a nyakravalót, de egy darab a medve nyakán maradt. Így szabadultunk meg a kellemetlen vendégtől. Utána sokáig féltünk találkozni a nyakkendős medvével, bár lehet, az is világgá szaladt.

Sok kárt okoztak a marhák között, többször leütötték az elkódorgó teheneket. Az ilyen marhát néha megszabadították a pásztorok és a kutyák, de mégis elpusztult, mert a medve karma hamar befertőződő sebet hagy maga után.

A **növényevők** közül először is a szarvast említeném. Ősszel a Nyikó fejében csodálatos orgonazúgású hangversenyt hallani a szarvasbikáktól. Az utóbbi idők gépfűrészeinek hangja sokat elriasztott a bögőhelyről. A szarvastehenet vadtehennek is nevezi az itteni nép. Sok az őz, télen csoportosan lehet látni őket, ahogy kaparják a havat és legelik a sarjadzó vetéseket. A

vaddisznókonda sok kárt tesz a terményekben, kitúrják a krumplit, elpusztítják a zabot, a kukoricát, nehéz ellenük a védekezés. Vadkannal találkozni emberre is veszélyes. Sok a mezei nyúl, de pusztítják a kóbor kutyák és a vadászok. Van mókus, ismertek a pelefajták, a mezei pocok, az egér, güzű, sündisznó (disznószócs); szaporodtak a vándorpatkányok (poceger) s a vakondok (itt patkány).

Említhetném még a csúszómászókat; az utóbbi időben békán, gyíkon, siklón, foltos szalamandrán (targyik, esőjóslo) kívül sokszor látunk viperát is, amely megkeseríti az eprésző, málnászó, szedrésző mezítláb járók életét.

A Nyikó állatvilágából említem a töméseket kedvelő folyami rákot. A kristályos zuhogóknál él a sebespisztráng, tovább a márna és vágócsík, a fejes domolykó vagy balind, a fürge cselle vagy geceg, a botos kölönte vagy kopsi, a fenékjáró kűlő, a zsemle és a kárpáti ingola. A farkaslakiak sokáig nem ették meg a halat, nem is beszélve a rákról. Tamási szerint egyetlen ember halászott, Csunyi Feri bácsi. Néha elviszi a halakat az árvíz, életterük megromlik a szennyvizek miatt, elpusztulnak a Nyikóba belemosott permező anyagtól, de újratelepednek, szaporodnak.

Farkaslakán és határain madarak százai honosak. Tavasztól zeng az erdő-mező a madarak dalától, a csiripeléstől, károgástól. Ragadozók közülük: a karvaly, a galambászheja, kakukk, egerészölyv, vörösvércse, néhány vándorsólyom, az uhu, réti fülesbagoly, gyöngybagoly; egyre szaporodnak a hollók — lévén jó fészkelőhelyük a Gál-útja melletti homokbánya tetején —, de Veresmátéban is sokuknak van ülőfája; sok a dolmányos vagy szürkevarjú, rengeteg a csóka, szarka. Énekesmadarak: a rigófélék, a poszáták, seregélyek, a búbosbanka, vadgalamb, gerle, pacsirták, fülemile, rozsdafarkú, vörösbegy, tövisszűrő gébics, csonttollú, tarka- és zöldharkály, csúszka, pinty, sármányok, barázdabillegető (leánykamadár), kenderike, füstifecske, északi süvöltő, léprigó, szürke-, szén- és barátcinege, havasi pinty, ökörszem, szajkó vagy mátyásmadár, fürj, fogoly, rengeteg veréb. A gólya csak látogatóba vetődik errefelé.

Állattartás

Farkaslakán is a tehéntej alaptáplálék volt minden családban. Ezen nőtt fel a sok gyermek. De fogyasztották a **szarvasmarha** húsát, felhasználták a bőrét, sőt a szarvát is. A negyvenes évekig a szürke magyar fajtát tenyésztették, ezt váltotta fel a pirostarka (siementhali); most feketetarkát is lehet látni a csordákban. Tartottak hatalmas, nagy szarvú ökröket is igavonásra. Ilyenekkel szállították a falu hagyománya szerint Kőrispatakról a templom építéskor azokat a laposra hasított termésköveket, amelyek ma is fedik a templom padozatát, és a templom előtt is nagyon szép bejárót alkottak mindaddig, amíg betonlapokkal nem helyettesítették őket. Az ökrök eltűntek, a kollektivizálás idején a lovakat is elvitték, igavonónak maradt az egyetlen jószág: a tehén. A mesterséges megtermékenyítés előtti időben két-három kormos fejű bikája is volt a falunak. Ezeket csak kapocánnal, rúdon vezethették ki jártatni, de így is történt szerencsétlenség: a hatvanas években a gondozót, Nagy Mózsi bácsit halálra kínozza egy felbőszült bika. A saját tehenét minden gazda az istállóban tartotta, amíg kijáró csordát nem szerveztek a nyári időszakra. A tinó- és meddőcsorda félszilaj pásztorkodási móddal a Hegyben nyaralt. A nagy lombú bükkfák bogos oldala jó súrlódóhely volt a marhák számára, s a dús fűvű legelőn, a szabadságon ősze megerősödtek. Nyáron a termelőszövetkezet fejőcsordája is a legelőkön élt. Innen látták el a városi üzleteket, és a Szencsedben legelő csorda tejéből készítették a hetvenes években a nagyon ízletes sajtot. A háztájinak meghagyott kis területről azonban nehezen tudta a szövetkezeti tag a saját tehenét kiteleltetni. Ha borjadzott a tehén, a bánat vetette fel, mert rendelet volt arra, hogy a borjút nem szabad levágni, s a szoptatás idején a család nélkülözze a tejet. Megtörtént, hogy a borjú orrára zsákot húztak, hogy fulladjon meg, vagy két liter bort ígértek az állattenyésztő brigádosnak, ha ingyen átveszi. Ekkor keletkezett öniróniával az alábbi vers:

*Tehenem az istállóban,
De nincs szénám az udorban.
Eladnám, de nincsen kinek,
Kecskéje lesz mindenkinek.*

Ma a Gordon alá jár a kijáró csorda. Reggel a pásztor összegyűjti, este hazahajtja a jószágot. Télen bent telelnek. A tejet a tejsarnokban értékesítik.

A tehenekkel elég sok kecske gonoszkodik, felkapaszkodnak minden bokorra, de este tele tőggel témek haza.

Sertés (azaz disznó) szinte minden háznál található Farkaslakán. Tartanak téli levágásra, eladásra, fiaztatásra. A disznó húsa, kolbásza, szalonnája füstöléssel a legjobb konzerváláson megy át, és a szekeres vagy a mezőjáró ember tarisznyájában is kiváló útravaló. A téli disznóölések nagyszerű családi ünnepek voltak minden időben, s a véres-májas és a kocsonya bizonyos időre a nagy családok élelmezését is megoldotta, mert a kolbász, szalonna, sonka későbbre maradt.

Fajtáit tekintve honos volt régen a zsírsertés, a kondor szőrű mangalica, később, mikor olajat is kezdtek használni, akkor a félzsiros, ma inkább a húsertés a keresettebb.

Sertéseink fő takarmánya a kukorica (törökbúza), amely csak a XVI. században került Európába, hazánkban pedig csak a XVIII. században lett általánosan használt. A másik alaptakarmány ma is a burgonya (pityóka), ez hazánkban a XVII. században bukkan fel, elterjedésében döntő fordulatot jelent az 1815–17. évi nagy ínség, melynek során az ország minden részében természetien kezdtek. Ismerve ezeket a tényeket, megérthetjük, hogy milyen nagy szükséglet volt a disznótartásban a *makkoltatás*. Erre vonatkozóan az első adat, hogy Báthori Zsigmond fejedelem 1601-ben megengedte Perusith Máténak, aki a fejedelem udvari familiárisa volt, hogy a farkaslaki erdőkben és havasokban is szabadon legeltethesse sertéseit. Még századunk elejéről is van adat arról, hogy egy-két farkaslaki ember elvállalta a disznók makkoltatását. Hadnagy Gábor elmondta hetvenkét évesen, hogy gyermekkorában az édesapjával járt makkoltatni. A makkon hízott disznó szalonnája különben igen finom. A falusi gyermek dolga volt a cseremakk gyűjtése, amivel a levágandó disznó takarmányát kiegészítették. A gyermek Tamási Áron Anna nénjével szintén gyűjtött cseremakkot. A forgó vagy hármashatár idején, amikor a határ egyik része ugar volt, a disznók ott legeltek. A disznópásztor marhaszarvból készült kürtjét fújva ment végig a falun, s arra szólította a lakosokat, hogy hajtsák ki sertéseiket. A kürt dallama egyszerű volt, a gyermekek így értelmezték: „Tehén-túró, disznó-túró, juh-túró, túró, túró, túr.”

A ló szeretetét még az őshazából hoztuk magunkkal. Őseink hadviselésre és közlekedésre használták. Szántásra, igavonásra a múlt században a lovat még nem fogták be, inkább az erős ökröket használták. Farkaslakán a ló nélkülözhetetlen volt az erdölésben, a fuvarozásban, általában a szállításban. Mint minden hegyi faluban, inkább az igénytelenebb, szívósabb fajtákat tartották. A kollektív gazdaság megalakulásakor 120 pár lovat gyűjtöttek össze; ezt követően sokáig senkinek nem volt saját lova, a föltétlenül szükséges szállítást a gazdaság fogatosai végezték. Ma ismét tartanak egy-két

lovat igavonásra, szállításra, erdölésre. Szerepe van a lónak a parádés felvonulásokon is, a szüreti bálok alkalmával, amikor a legények a régi viseletben lóháton vonulnak végig a falun és a szomszéd falvakon.

Szamarat ez a nép sohasem tartott, még a juhok mellett sem. Tamási Áron novellában és színdarabban dolgozta fel azt az esetet, amikor egy olasz fogságból hazatért farkaslaki ember — balul végződött — próbát tett a számártartással.

Macskát tartottak egérfogásra, kutyát házőrzésre, vadűzésre, pocegérfogásra és juhász kutyát a nyájak őrzésére. Ma a kóborkutyák elszaporodtak, veszélyt jelentenek a kisgyermekekre és a vadállományra.

Háziszármnyast sokat tartanak a farkaslakiak az életben, de magukkal viszik a legelőre, a szénégetők pedig az erdőre is. A legelőn különösen a pulyka a „parézással” könnyen megnő, legfeljebb a róka vagy a héja jelent veszélyt számára.

Az **állatnevek** egy-egy falun belül szintén jellemzőek lehetnek. Ezért hasznosnak gondolom azok felsorolását, amelyek itt Farkaslakán élnek:

Ló- és kancanevek: Bandi, Csillag, Csinos, Deres, Fecske, Gyuri, Hóka, Holló, Jancsi, Laci, Lepke, Mancsi, Pali, Szárca, Szellő, Vidám, Villám.

Tehénevek: Bimbó, Boglár, Bojtos, Boris, Bözsi, Cifra, Fakó, Gyöngyös, Juci, Kati, Lantos, Lenke, Piros, Rendes, Riska, Rigó, Szilaj, Szóke, Vidám, Virág.

Bikanevek: Bandi, Bodor, Ferkó, Fickó, Jancsi, Jóska, Kormos, Peti.

Kutyanevek: Bodri, Bogáncs, Bogár, Bojtár, Bundás, Cigány, Csobán, Hattyú, Fürge, Heki, Maros, Medve, Móka, Morzsa, Muki, Pajtás, Puli, Rigó, Sajó, Szikra, Tigris, Tisza, Vitéz.

Érdemes számba venni a faluban használatos **állathívó** és **állatűző szavakat**:

A fehérmarháknál: pücsi-me, hi-ne, csá-ne, me-hó-me, hi-ide-ne, csá-bé, fartalj-me, hó-me-hó, gyere-me, majög ide-ne (csá jobbra, majög balra).

A lovaknál: mocszi-me, mocszi-ne, cu-ne, hojc-ide-ne, cu, curik-ide-ne, csá-bé, hájc-ne (hogya a varasbékák egyenek meg), hojc-ide-ne.

A juhoknál: becskó, becsi-becsi, prüg-ide-me, hé-oda-ne, hé-ne.

A kecskéknél: ciga-ne, cig-ide-ne.

A disznóknál: cseka, csimcsó, csomi-csoma, csika-me, csika-bé, hec-bé.

A macskáknál: cicus, picus, piz-pisz, cila, kácc-ki-ne.

A majorságnál: kota-kota, piri-piri, pi-pi, lub-lub, puj-puj, rucu-rucu, liba-liba, vezs-el-ne, ruc-ide-né, hess-el-ne, csür-csür-csür, csür-oda-né.

Juhtenyésztés, pásztorkodás

A juhtenyésztés is a falu alapfoglalkozásai közé tartozott régi idők óta. Farkaslaka dimbes-dombos határa sohasem volt alkalmas arra, hogy gabonatermesztéssel elertse egyre szaporodó lakóit. Az éghajlat viszonylag zord, de a domborzat sajátosságai miatt tág lehetőség nyílik a szarvasmarha-, de főleg a juhtenyésztésre. A juhnak való kiterjedt legelők, a létező juhállomány s nem utolsó sorban a gazdák szakértelme volt az az adottság, amely minden időben hasznot hozóvá tette a juhtenyésztést. 1948-ig, az államosításig a farkaslaki magánlegelőkre a gazdák még a Székelykeresztúr környéki falvakból is felhajtották juhaikat.

A juhnak hasznos a gyapja, mert a sok dolgos asszonykéz jó ruházatot készít belőle. A hímes ágyterítők, falvédők, pokrócok, csergék alapanyaga szintén gyapjú. A báránybőrből a szűcsök téli sapkát, bundát varmak. A juh tejéből készült sajt, túró, orda pedig nemcsak ízletes, hanem egészséges táplálék is, és szinte nélkülözhetetlen itt a Székelyföldön. Tavasszal főképp a bárányhús nem hiányozhat a falusi ember asztaláról.

A mi falunkban tenyésztett juh régebb a szálas, a racka volt. Ez ellenálló, igénytelen, durva gyapjas fajta, ma is tartanak belőle. Az itthoni fajtából még tenyésztik a berkét (cigáját) és a vegyest vagy félberkét. A 60-as években hozták be a karakuly berbécseket; ez a fajta rokon a rackával, így szép korcsok származtak tőlük. A karakuly bárányok bőre gyönyörű sapkának, bundának, prémnek.

Farkaslaka határában, a Hegyben 1948-ig nagy magánlegelők terültek el: Sárospatak, Pálné, Veresmáté, Nagyeger, Törés, Antos, Belsővész. 1948-ban államosították ezeket, s tulajdonosaikat a mai napig sem kárpótolták. A magánlegelőkön nagyarányú juhtenyésztés folyt. Annak idején hat cimboraság is volt, ami kb. 1800–2000 juhot jelentett. A legnagyobb ellensége a juhoknak a legelőn a májmétely (métő) volt mindaddig, amíg nem került megfelelő gyógyszer a kezelésére. Ezt a betegséget a máj epeereiben lévő laposféreg idézi elő. Az állatokat hosszú időn keresztül csak a megelőzés védte ellene. Öreg juhászok ismerték a mocsaras, taplocás helyeket, ahol a juh megmétősödött, s a harmat felszáradása előtt nem is engedték ki a legelőre őket. Mindenki tudta, hogy az Ugron dombján, Doma Marci kútjánál nem jó legeltetni. Hideg nyáron vagy a hóharmat leeste után viszont nem féltették a juhokat, s a juhászok jól ismerték a betegség tüneteit: ha az állat szügyén kisuvadt a gyapjú, ha a szemén a pislogóhártya fehér volt, biztosak voltak az elhullásában. Kivárták az őszt, amikor a legkövérebbre híztak, s akkor levágták a „métős” juhokat. Farkaslakán Pista Tamás Eszter néni szerint az édesapja, Fancsali Pista Tamás bá volt az, aki a mételyes juhokat

levágta, a faggyújukat kiolvasztotta, és a szappangyárban (Szeben, Segesvár) értékesítette, a bőrt pedig eladta a tímároknak, abból készítették a kordován csizma bélését.

A levágás és kiolvasztás műveletét *dehenyálásnak* nevezték. Részletesen leírom ezt a műveletet, mert eltűnőben van s vele együtt a szó is. Hátha másokat is érdekel. Talán én vagyok az utolsó író-olvasó ember, aki a farkaslaki temetőben örök álmukat alvó emberektől hallottam ezeket a régimódi dolgokat.

A dehenyálás a következőképpen történt: Nagy rézüstöt csináltattak a cigányokkal, melynek a karimájához kankót szereltek, ehhez kádszerű faedényt erősítettek, hogy több hús melegedjen egyszerre. Az üstöt katlanba építették, úgy tüzeltek alatta. A juhhúst feldarabolták, aztán beletették az üstbe, s addig rakták, míg a fölötte levő kád is megtelt. Akkor vizet öntöttek alája, és főzték, amíg kiolvadt a faggyú. Ezt aztán megtisztították és újraolvasztották, a csontot Székelyudvarhelyen eladták, a húsból pedig pogácsát préseltek, jó volt kutyának, disznónak, a szegény emberek is vették, s ették egész télen keresztül. A gyapjút külön értékesítették. Tavasszal ebből a pénzből tudtak más juhot venni, lehetőleg olyan vidékről, ahol egészségesek voltak: Makfalváról, Szeben vidékéről, a Gyimesekből, sőt még Abrudbányáról is.

A juhászat különleges alkalmá volt a **majorfogadás**. Ez gyűlésen zajlott le, ahol megjelentek a juhos gazdák és az elszegődni kész majorok (nálunk így nevezik a juhpásztort). Mindig azt fogadták meg, aki a legtöbb sajtot ígérte, de azt is kellett tudni róla, hogy jól gondozza-e a juhokat. A gazdák utcák szerint, mint a tízesek, cimboraságokat alakítottak, ezek élén állt a cimborabíró. A majorfogadás végén az esztenabíró az esztenatársaság nevében megkötötte a szerződést. Meghatározták a major fizetését, még a kártételeket is. A juhászat nagy szakértelmet igényel ma is, sokszor nemzedékek adják át egymásnak a tapasztalatokat.

A pásztorbeálló nap Szent György napja. Ezen a napon szedi össze a pásztor ma is a juhokat. Aztán Szent Mihály napjáig künn tartják a legelőn, tehát félszilaj pásztorkodást folytatnak. Télen a juhok a gazdánál, az istállóban telelnek. Ha ősszel az idő jól jár, akkor a major pakulárjaival hóleestéig künn a határon őrizteti a juhokat, vagyis őszöltet, ezért azonban külön díjazás jár. Ha „ganéztat” valakinek a földjén, vagyis éjjelre odarekeszti a juhokat, arra kap egy véka gabonát. Reggel *kosarat fordít*, hogy a következő éjjel a juhok más területen háljanak.

A juhokat füljeggyel jelölik meg, ezek nemzedékről nemzedékre öröklődnek. Ha a juh elkárosodik, akkor a bőrét a füljeggyel be kell mutatni a gazdának. Ezekből a bőrökből régen téli subát készítettek. A majornak régebben túrókenyér volt a kiegészítő fizetése, gabona vagy puliszkaliszt,

A juhok tulajdonjegyei, füljegyek

Bal	Jobb	Egyéb ismertető jegyek
		fehér, berke, vakisa
		fehér, szálas, kormos pofájú
		fehér, szőke pofájú
		szürke, veres pofájú
		szürke, rozsdás
		fehér, ókulás
		fekete szarvas, berbécs
		szálas, szőke pofájú
		berbécs, kormos
		fehér, berke, kormos pofájú
		kosda, szarvas, hódos
		szarvas, karakuly
		fehér, ókulás, suta
		szürke karakuly kos
		fehér, szarvas, vakisa
		fehér, berke, sárga pofájú
		fehér pettyes, kos
		fehér, berke pergő
		szarvas, róska
		szőnye, pettyes pofájú

de amikor a kollektivizálás után mindenki bolti kenyérre fanyalodott, neki is pénzt fizettek, s ma is ez a fizetési mód. A gazdák fizették ezenkívül a bocskorpénzt, a sópénzt, amiből a major a juhok sószükségletét fedezte, s a tengető pénzt, ami szivarra s egy kicsi italra kellett. A major köteles volt kiadni a gazdáknak a szerződés szerinti sajtot és ordát, a többi sajt volt az ő igazi jövedelme. Ma általában 6–7 kg sajtot és 1 kg ordát adnak egy juh után, de egy öreg pásztor elmondta, hogy ő fiatal korában 9 kg sajtot és 1,5 kg ordát adott, az ő nagyapja pedig egy fejési idényre egy fél kompona sajtot, ami 16 font (egy font kb. 56 dekagramm). A komponát, amely keményfából faragott kétkarú serpenyős mérleg, sajt mérésére használják a juhászok, fatányérai zsineggel vannak felfüggesztve, és súlyként előre megmért köveket használnak hozzá.

Egy esztenán kb. 5 személy dolgozik: a major, a felesége és gyermekei, a pakulárok vagy monyitorok, no meg a kutyák. Fancsali Lászlónál, aki a ma Farkaslakán lévő négy cimboraság egyik majorja, 450 juh van és 5 kutya. A kutyák szükségesek, mert legtöbbször azok veszik észre a veszedelmet, ami farkas vagy medve képében szokott jelentkezni. Az esztana, ahol laknak, deszkából készül, ezt lehet költöztetni, ha tovább kell menni a legelővel. Van még nyitott oldalú kaliba is, ahol éjszaka szénaágyon alszik a pakulár.

A juhok éjjeli szállása a lészával körülkerített **kosár**. A kosár háromrészes: a meddűkosár, a hálókosár és a fejőkösár vagy esztrenga, a kettő között a fejőlyukkal. Fejéskor a juhokat az esztrengahajtó a fejőkösárból rendre a fejőlyukhoz hajtja, ahol fejőszéken ülve kézzel megfejik, s a tejet fejővederbe töltik. Esős vagy forró napos időben a fejük fölött egy kis tetőszerkezet található, melyet „komárnyiknak” neveznek; ez karókkal kitámasztott deszkalap, jelenleg műanyag emyő is lehet. Az egyik öreg pásztor, aki nem tudott a románból kölcsönként szóval megbarátkozni, kérésemre így magyarázta a nevet: koma-árnyék.

A tejet fejés után megsűrve cseberbe vagy „ótóskádba” töltik, ahol megoltják. Az oltót a szopós bárány, borjú vagy kecske oltós gyomrának megszáritásával nyerik. Száritás előtt sót tesznek és tejet töltenek bele, használatkor megáztatják, és a levéből nyerik az oltót. Az oltó hatására az oldódó kazein a savóban marad, míg a nem oldódó rész kézzelmeleg segítségével sajtnak gyűjthető össze. Ezt jól megnyomkodják, aztán „kelentában”, majd sajtruhában szorítóba teszik. Itt fél napig tartják, s akkor kerül a sajtpolcra. A savóban marad az oldódó kazein, amit ordafőző üstben zsendicévé főznek. Fővéskor a tetejére feljön a tulajdonképpeni orda, ezt ordaszűrő kanállal kiszedik, és ruhában lecsorgatják a levét.

Farkaslakán 1957-ben juhtenyésztő társulás alakult: 20 gazda vett részt benne 360 juhval. A felvásárlásra hitelt kaptak az államtól, amit lassan kamattal együtt kellett visszafizetni. A társulás elnöke id. Pakot Mátyás bácsi

volt. Nem sokkal később a társulás összeolvadt a mezőgazdasági társulással; ez már előfutára volt a kollektivizálásnak. 1962-ben az is bekövetkezett, s a társulás juhait beolvasztották a gazdaság állóalapjába, majd a nyolcvanas években elvitték a Sóvidéki Juhtenyésztő Farmra. A falu ezt is kiheverte, s most ismét sok a juhosgazda.

Az erdölés mellett talán a juhászat volt a legfontosabb és legtartósabb foglalkozási ág. Lehet, hogy azért, mert minden időkből biztos élelmet szolgáltatott és alapanyagot a ruházathoz. Az állattenyésztéssel, de főleg a juhtenyésztéssel kapcsolatban maradt fenn a legtöbb hiedelem és **szólás**.

Például:

A juh tavasszal bőg, a major ősszel.

Aki juhot tart, tartson rudat is a bőrének.

Orda, sajt a majoré, sz..a, húgya a gazdáké.

Az állattartásnak nagy szerepe van abban, hogy megőrződik az ember és a természet örökség, tiszta kapcsolata. Ősszel, amikor a szelek tisztára seprik a határt, az egész térség legelő. Ha távolról nézzük, amint a mohazöld lankás oldalakon karéjózva szétterül a fehér juhnyáj, követe a vezérjuhot, ilyenkor a berbécset (mert már közéjük engedték a magállatokat) és a nyáját körbefutkorásszák a kutyák, az ember szívét melegség simogatja a látvány szépségétől.

A juhászat kapcsán külön kell szólnom a **pásztorbotról**. Enélkül nem is pásztor a pásztor. Erre támaszkodik, ezt dobja a kódorgó juh után, ezt használja kézbelinek, ha védekezni kell a vadak ellen. Eleink a rovó botokra bicskájukkal mindent le tudtak írni, s még a mai pásztorlegények is ezt teszik. Rávésik a mezőt a sokféle virággal, a patakot a halakkal, az erdő fáit változatos leveleikkel. Ott van a kosár, amibe a juhokat rekesztik, s mellette a kaliba, a napkorong és a hold, amelynek a világánál annyit virraszt a pakulár. Még az is leolvasható a botról, hány juhot fogadott el a pásztor őrzésre, hány pusztult el, vagy hányat vitt el az ősellenség: a farkas. Itt vannak a kicsi fenyőfácskák, amint szögletesen igyekeznek az ég felé. Még táncoló emberek is vannak rajta, mert a pásztorlegény sokat vágyódik a táncba a lányok közé, azért van az az ugráló ritmusú vonal, ahol a kar s a láb éppen táncra áll. A bot matyukáján a csillagos ég van kiverve ragyogó rézszegekkel. Aztán vannak rajta vigyorgó maszkok, talán csúfolódni akart valakivel, aki faragta.

A pásztorbot készítésének módját utoljára Sztojka Jánostól hallottam, aki már a nálunk lévő, maga faragta, nagyon szép pásztorbotot is alig ismeri meg romló szemével, mert — ahogy mondja — a nyolcadik tízes is el van váltva (70 évet elhagyva közeledik a nyolcvanhoz). A bot alapanyagát az is meghatározza, hogy mely területen pásztorkodik az ember, mert vadas helyen jobb kézbelinek a somfa. Lehet tövisfából vagy galagonyából, de

megfelel a vadalmafa és a vadvackor is. A galagonyát szebben lehet díszíteni, mert csücskék vannak rajta, s ezeket ki lehet hegyezni. A botnak valót szabad tűzön megsütögetik, attól megrepedezik a héja, amit lehántanak, majd gyorsan visszaértetik a tűzhöz, ahol a fa finoman megpirosodik. A matyukáját (botikóját) tojás alakúra szokták faragni. Alatta kis részt elvékonyítanak a kéznek, markolatnak, lennebb kb. 20 cm hosszan kihúzzák nyolcszögűre. Ebbe a nyolc felületbe hétféle cifraszág vésődik, a nyolcadik rész marad a névnek és határrésznek. Az aljára vékony sárga rézkarikát tesznek. A pásztorfaragás rovatai a székely rovásírás hangulatát sugározzák.

Ma is készítenek ilyen cifrázott botokat, amit külön ki kell emelnem, hogy saját gyönyörűségükre. A legszebb pásztorbotokat Nagy Lajoséknál, Nagy Károlyéknál, Fancsali B. Albertnél, Ferencz Istvánnál, Sztojka Jánosnál, Jakab Antalnál láttam.

A **juhnyírás** egyes csíki falvakban népünnepély vagy kalákázás. Farkaslakán nem az. Rendszerint télen, az istállózás idején nyírják le a gyapjút, hogy tavaszra, a kihajtás idejére nőjön valamennyi melegítő helyette, de olyan időpontban, amikor a fiadzó juhoknak még nem árt a fektetés, a forgatás. Az idei bárányokat őszelel nyírják, ezt a báránygyapjút el is különítik a többtől, mert sokkal apróbb és nehezebb fenni. A nyírást szép tisztára sepert istállóban vagy ha szép idő van, az udvaron végzi maga a juhos gazda, ha nem ért hozzá, esetleg a barátja, aki gyakorlott a nyírásban, vagy fogadott személy. Vágóeszköz a juhnyíró olló, mely X alakú, kétszárú nagy olló, egyetlen acéllemezből kialakítva; ez a nyelénél ívben visszahajlik, s az olló rugalmasságát biztosítja. Az egyik kézzel fogják a juhot, a másikkal végzik a nyírást, megkezdve a fején, majd a hátára fektetett juh hasán, végül visszafordítva a hátán. Vigyáznak arra, hogy a bőrt meg ne sértsék, és hogy a bunda egészben maradjon. A szálgyapjút elkülönítik a berkétől, más zsákba rakják. A farnál levő csimbókokat (ezek gyapja használhatatlan) külön levágják. A gyapjat csak használat előtt mossák meg, mert zsíros állapotban nem eszi a moly.

A juhnyíró olló a legrégebb idők óta változatlan eszköz, nálunk még gépet ilyen célra nem használtak. Aki megszokta, ismeri a fogásokat, könnyen végzi ezt a munkát. A fogadott személynek nem napszámot fizetnek, hanem darabszám után kapja a bérét.

Pásztorhiedelmek és népi gyógymódok

1. Tavasszal a határkapunál láncot húztak keresztül, ezen a jó juh átugrott. Később az életről való kihajtáskor húztak ki láncot a kicsikapu között, amelyik juh ezen átugrott, arról tudták, hogy nem lesz gond véle.

2. Mielőtt a pásztor elment a juhok mellé, megkente a bőrét a medve bőrével. Utána felvette a medvebőrt, és eljárta a szokásos körtáncot a tűz körül, sőt át is ugrott rajta. Azt tartották, ha a medvebőr nem perzselődik meg, jó major, de főleg jó pakulár lesz belőle.

3. Ha első éjjel a pakulár meztelenül megkerüli a juhkosarat, a farkas nem viszi el a juhokat.

4. Szokás volt, hogy szentelt cikót (barkát) tettek cseréptányérra, s első este, miután a juhokat berekesztették a kosárba, megkerülték őket és megfüstölték.

5. Két karácsony (karácsony–vízkereszt) között az ollót a hagyomány szerint nem szabad kinyitni. Ha összekötik az olló két szárát, a farkas sem tudja kitátani a száját és nem viszi el a juhokat.

6. Két karácsony között nem szabad mosott ruhát kiteríteni, mert ahány ruhát kiterítenek, annyi juhbőr fog terítékre kerülni.

7. Ha a tej a tűzre cseppen, a juhok tőgye kicsattog.

8. Ha esti fejeskor szürke juh marad hátul, eső lesz.

9. Ha a farkas tátott szájjal fut a kosár felé, örömeiben nem tudja összecukni és nem foghatja meg a juhot.

10. Ha a juh egyedül bög, az rosszat jelent.

11. Ha a pásztor éjjel rossz álmot lát, pálcájával a kaliba előtt háromszor megüti a földet, hogy a boszorkányokat távol tartsa.

12. Nem szabad tejes edénnyel a folyóvízre menni, mert a víz elviszi a tejet.

13. Ha a juhok figuráznak, az idő elváltozik.

14. Ha a fejes után a kádba öntött tej hólyagzik, az idő megváltozik.

15. Ha forgósél támad, a pásztor belehajítja a botját, vagy beleköpik.

16. Aki a kádban a sajtot hamar össze tudja gyűjteni, az szerelmes.

17. Ha a juh elkárosodik, el kell ásni a fejét a kapu közé, hogy a többi ne dögöljön meg.

18. Ha a juhok bögnek, a pásztor a kabátját leteríti a földre, s a botjával jól megveri, mert az ütés azt éri, aki a juhok tejét el akarja vinni.

A rontások mágikus elhárítása mellett sokféle **népi gyógymód** is kialakult:

1. Tárgyag (rohamos vérgyulladás) esetén a juhász megvérezte a juhot, bicska hegyével megszurta a homlokán, az orrtőnél, aztán a kiserkedt vért

a bicska hegyére vette, s a juh szájába csepegtette. Kezdetben a juh kitátott szájjal lélegzett, de egy fél órán belül meggyógyult — mondják.

2. Puffadás (felfújódás) esetén köménymag, vereshagyma és fenyőboss főzetét töltötték a juh szájába.

3. A meghimlősödött juh vérén selyemszálat húztak keresztül, s a megvérzett szálat a többi juh fülébe is behúzták és megkötötték.

4. Száj- és körömfájás esetén rézüstben savóban halméregfüvet (*euphorbia pannonica*) lobbantottak fel, s úgy forrón belemártották a juhok lábát.

5. Lesavózás esetén a juhok egy hétig nem adtak vizet, akkor a friss kendert összevágva, sóval vegyítve megettették vele.

A többi háziállat népi gyógyításának is maradtak emlékei:

1. Köhögős (kehes) lónak büdöskővirágot tettek az abrakjába.

2. Ha a tehén szemén hályog lett, azt sárga hasú békával súrolták meg.

3. Ha a marha megpuffadt, a sapkát a hasa alatt háromszor átvették, és azt mondták: „Az Isten adja jobban” — ez a hiedelem szerint többet ért, mint akármi.

4. A beteg disznó tokájába vagy a tehén lepenyéjébe pakonyát (pirosuló hunyor) húztak bele. Ettől egy nagy bog lett oda, és a betegséget kivonta az állatból.

5. A ló sörényébe szívesen beköltöznek a kicsi vörös kecsketetűk. Emiatt a ló állandóan súrolja fejét a jászol oldalához. A helyet zászpa levéllel kell besúrolni.

A népi gyógymódok a népi tudáson, természetismereten, gyakorlati tapasztalatokon, de a népi hitvilágon, a legkülönbözőbb hiedelmeken is alapszanak.

Mesterségek, foglalkozások

Farkaslaka belső élete az általam itt megélt négy évtized alatt is sokat változott. Éppen ezért érzem fontosnak számba venni és leírni a hagyományos mesterségeket, foglalkozásokat.

A foglalkozási ágak szorosan kapcsolódnak a vidék gazdasági és földrajzi adottságaihoz. A székelység által lakott területeken a népnek a régi idők óta harcolnia kellett a megélhetésért a mostoha természeti viszonyokkal és az elmaradott gazdasági rendszerrel. A gyenge minőségű, kevés szántóföld nem tudta eltartani a gyorsan szaporodó lakosságot, így az erdőborította területeken a körülmények az erdők kiirtását és termőfölddé alakítását kívánták meg. A Csere nevű dűlő az Égettcserevel együtt csereerdő volt. Az előbbi kitermelték, az utóbbi leégett. A kitermelt fa értékesítése azonban — a fafeldolgozó ipar hiánya miatt — nem vált lehetővé. A kovácsok és főleg a fellendülő vaskohászat adta az ötletet, több mint 150–200 esztendeje, a kereskedelmi szellemű lakosságnak a fa más irányú értékesítésére. Ezek közül a legfontosabb a falu életében a **szénégetés**.

Kezdetben egyszerű eszközökkel, mostoha körülmények között folyt, s az egyéni erdők kitermelési üteme határozta meg. A nehéz és nem sokat jövedelmező foglalkozást akkoriban csak a község szegény rétege folytatta. A kis millérekbe 50–60 méter fát raktak össze, a kiégetett szenet pedig szekerekkel szállították egyrészt a vaskohászatnak, másrészt a Segesvár, Medgyes környéki kovácsoknak és malmoknak, ahol sokszor gabonával fizettek, amiből a szénégető és a fuvaros családjával együtt megélt. A régi szénégető maga vágta le a fát, maga hasogatta fel és égette ki. Fahasábokból összerakott kalibában vagy kis faházban lakott, ahol nélkülözte a legelemibb egészségügyi feltételeket.

Az ötvenes évektől, az erdők államosítása után a hulladékfát értékesíteni kellett. Fejlődtek a munkaeszközök is. A szénégető ekkor már előre levágott és összehordott fából dolgozott. A vállalkozó az állam lett, vagy az állami megbízottak. A mesterség gyakorlása Farkaslakán a szűk Nyikó völgyéből ekkor terjedt ki az egész országra. Az előállított szenet már teherautókkal szállították a vaskohászatnak, ahol a jó minőségű nyersvas előállítására használták. A családok egyenként (de többször két vagy három család együttesen) odaköltöztek a szénégető helyre. Évekig, esetleg a vágterek kimerüléséig maradtak, csak a nők és gyermekek jöttek haza az iskolai időszakra, vagy az egész család, ha nagyon hidegre fordult a tél. A régi millérek helyét elfoglalta a baksa, amely csak méreteiben más: ebbe 150–250 méter fát raktak bele.

A baksa rakása a következőképpen történik: először egy nagy kör alakú helyet megtisztítanak, sima baksahelyet készítenek. Ennek a közepébe nagyon száraz fából, hasogatott forgácsból tűzfészket raknak, és lefektetett hosszú rúddal biztosítják a begyújtó nyílást. Eköré és efölé rakják a baksát méterre vágott fából gúla alakban, mégpedig úgy, hogy egymásra négy-öt rend hasáb jön felállítva és jól összeillesztve, hogy minél kevesebb hézag maradjon köztük. Az összerakott baksát szalmával vagy száraz falevéllal takarják le, majd porral, földdel légmentesen szigetelik. Ekkor a begyújtó nyílás fáját kihúzzák, egy hosszú karóra petróleumos rongyot kötnek, s azzal begyújtják a baksát. Nagyságától függően a baksa két-három hétig ég. Ha égés közben meglikad, akkor fával töltik be és újra elszigetelik. A baksa oldalán körben füstlikakat nyitnak. A tűz közepén felmegy, majd onnan lassan lefelé haladva kiég az egész. Amikor a füstlikak lejönnek az aljig, akkor készen van, kiégett, befejeződött az égetés. Ekkor elfojtják a tüzet, hogy a szén ne égjen el. A szalmát a földdel lehúzzák, és a szenet, mely még forró, szénporral elzárják a levegőtől. (A baksára egyébként csak vastag fatalpú cipőben lehet felmenni; az emberek a talpuk alá deszkát is fektetnek.) Két-három nap múlva a baksában teljesen megszűnik a tűz. Ekkor következik a szén kihúzása: a baksa alját megbontják, és hosszú fogú vasgereblyével rakásba húzzák, állandóan vigyázva, nehogy a forró szén lángra kapjon.

A szénégetés ma is az alapfoglalkozások egyike a faluban, de hogy régen is megvolt, azt az olyan határmevek bizonyítják, mint Baksafű vagy a még korábbi, 1591-ben már említett Szénégető völgy. Ekkor még valószínűleg a kovácsok használták a kiégetett szenet.

Az 1989-es fordulat után a régi magánerdőkből családonként csak egy hektár területet adtak vissza, a közbirtokossági erdőkből (ez Farkaslakán jócskán volt) meg semmit. Így az állam, illetve az erdészeti hivatal rendelkezik ma is az erdők jó része felett. Azokat vállalkozó magánszemélyek vásárolják fel, akik kitermelik és külföldre is szállítják a kiégetett szenet.

A szénégetés jól jövedelmező, de nehéz testi munka. Káros az egészségre, mert a lefojtott égés alkalmával képződött állandó szénmonoxidos környezetben kell dolgozni. Gyakori betegségük a szénégetőknek a szívkoszorúér megbetegedés és az asztma. Ez a nehéz munka emberi áldozatokat is követelt. Egy a sok közül Farkaslakán az István Éva esete, aki alatt beszakadt a baksa és égési sebeibe belehalt.

Példabeszéd is keletkezett a faluban a szénégetésről. Ha valaki kellemetlen, nem éppen szívderítő tettet követ el, akkor a ma embere így csúfolódik: „Tiszta munka, mint a szénégetés.” Meg alkalmi dal, melyet Fancsali Antal énekelt nekünk még 1970-ben:

*Farkaslaka gidres-gödrös határa,
De sok szegény szénégető bejárta.
Összejárta, mégsem találta helyét,
Millérbhelyen keresi a kenyerét.*

A **kőfaragás** a legrégebb időktől fogva folyamatosan élő mesterség Farkaslakán. Faragnak követ a házak alapjához, kapuzábélábat, sőt egész kapuzábét is, a temetőbeli fakeresztek eltűnésével pedig sírkövet. A farkaslaki határ „termi” a követ, s így a helyi köves oldalakból tudják bányászni. 1904-ben Farkaslakán öt kőfaragót tartottak számon.

A **kovácmesterség** szintén régtől honos, hiszen sok családnév alakult ki a kovács foglalkozásnévből. Ezek készítettek paraszti munkaeszközöket s a javítást is elvégezték; a patkolókovácsok lovakat, fehérmarhát patkoltak, vaszták a járműveket, kereket ráfoltak, kapukat vasaltak. A falusi kovácsok háborús időben fegyverkovácsok is voltak. A régi temető felszámolása után, az oda épülő házak fundamentumának ásásakor még kovácsolt koporsószegek is kerültek felszínre. Simó János bácsiról beszélnek, aki kovács volt abban az időben, hogy mikor I. Ferdinánd román király Erdélyben járt, s a falun utazott át, lovairól leesett a patkó, és János bácsival verették fel. A régi temető ívelten fedett sírkeresztjein még látható volt a falusi kovácsnál készült, változatos mintára formált kovácsolt vasrózsa. Talán ez volt az egyetlen fémből készült művészi munka; ma már nem található.

Az utóbbi évek kovácsai voltak Sipos János, Fancsali Tamás (innen a Kuschmit ragadványnév, még a Monarchia idejéből). Még folytatja mesterségét Hadnagy Mihály és Bálint Lajos.

A **taplófeldolgozásra** a hagyomány szerint Borszéki Lina udvarhelyi származású tanítónő szoktatta rá a farkaslakiakat. Ennek a mesterségnek azonban már a XVII. században nyoma van. A feldolgozott tapló kilogrammjáért a század elején 6 koronát kaptak, a kész munkát, főleg a taplósapkát, a szomszédos fürdőhelyeken, így Korondon, Szovátán, Borszéken, Tusnádon árusították; vállalkozók még Németországba, sőt a hírek szerint Brazíliába is szállították. Pakot László bácsi visszaemlékezései szerint az egyik taplókészítő, Kovács Simó imígyen árulta a taplósapkát: „Sapkát vegyenek, ez télben meleg, nyáron hideg, jó biciklizni, tornászni, csáklázni, biliárdozni, lovagolni, kártyázni, ha az ember megszorul, tüzet csíhol véle. S ha az eső megveri, milyen lesz? Hát — vizes.”

Az **ácsmesterség** szintén elválaszthatatlan a falu életétől. Maga az ács szó a magyar nyelvben honfoglalás kori török jövevényszó. Kezdetben épületszerkezeteket készítő mesterséget jelentett. A nyers faanyagot elsősorban ácsbárddal dolgozták ki a vidék ácsmesterei. Keresett volt a jó ács, de akadt bőven Farkaslakán, főleg a faházak építésének korszakában. Készí-

tettek a favázás épületeknek megfelelő szerkesztésű bútort, ácsolt ládát, asztalt, ágyat. Még ma is látni egyik-másik életem hasított deszkából szerkesztett ládát, szuszékot. Aztán ácsoltak kapukat, hidakat. Egyes csűrkapuk бүтүjén faragófejszével csodaszép tulipánokat alakítottak ki. A téli időszakban készítettek szánat, szekeret, osztovátát. A mesterségek nagy részét inaskodással sajátították el, de sok ügyes kezű ember a gyakorlás által lett „magonkót” mester. A század közepén ismeretes mesterek: Kelemen Elek, Szabó Elek, Pakot B. Ferenc, Pakot Elek Antal, Kovács Antal, Tamás Ignác, Pakot Mátyás, Tamás Jankó Gáspár, Fancsali Bálint, Dódi János, Albert Gáspár, Tamás Péter.

A falu mindig önellátó lévén, kitermelte magából a susztereket, szabókat, harisnyavarrókat, szűcsöket.

Nem mesterség, de foglalkozási ág volt a legrégebbi időktől kezdve a **molnárság**, hiszen a falu eredetmondájában is szerepe van a vízimalomnak. Az 1720-ban végrehajtott összeírás szerint Farkaslakán „54 család él s a falunak van egy malma. A falunak van 19 forint jövedelme a malom után és 12 forint a háziiparból és kereskedeleméből.”

A század elején a Nyikó mellett több vízimalom állott. A legfelső volt a Barta P. Péter tanyájának helyén a Pakot Lajos malma. Erre emlékezik Tamási Áron is, és vele együtt ide képzeljük az első malmot. A határrész neve Csíkimóna, ez a hagyomány szerint egy Csíki Máté nevű molnárról nyerte a nevét. A következő a Vető Józsinéé volt, most Pakot Gyulánénak van ott bennvalója; majd az Albert Jóska báé (Molnár volt a ragadványneve), a Szabó testvéreké. A Magyar Miklós telkének helyén állott Nagy Sándor malma, a Pakot Eleké, majd Lászlóé a Pap utcán belül. A malomárok nyoma még ma is látható. A Nagy Dénes kertje végében volt a Kovács Antalé, később örökösei kazánt vettek, s nyáron, ha szűk volt a víz, annak segítségével folyt az őrlés. Alább következett a Kovács Mihály és Kovács Sándor malma, a faluvégen pedig az Albert István, majd Géza vízimalma, amely rövidesen műmalommá alakítódott át és működött az államosításig. Ez eredetileg a Miklósoké volt, ők szerezték a vízijogot is hozzá.

A malmokhoz nagyon tiszta malomárok vezetett, ide a gátakból folyt a víz, s nyári estéken kedvenc fürdőzőhelye volt a fiataloknak. A Pakot Elek malmából indulót nemrég törülte el az enyészet.

A molnárok régen lószekérrel, csengős lóval járták a szomszéd falvakat, áthozták onnan az őrlőnivalót és vissza is vitték. Árpából, kukoricából 14 kupa gabona után egy kupa vámot, búzából egy véka után szintén egy kupa vámot vettek. A falu keletkezésének idején a kecsetiesek átjártak ide őrlőni, a malomhoz vezető út innen nyerte a Malomhágó nevet.

Pakot Elek és Kovács Sándorné malmuk mellé olajütőt is szereltek. Kezdetleges felszereléssel ugyan, de kiváló olajat nyertek. Tökmagot, bükk-

makkot is préseltek. Egy szerkezet hajalás nélkül megtörte a makkot, aztán nagy serpenyőben felmelegítették, majd vastag posztóba téve került a szorítóba. Szent Márton napjára készen volt a friss olaj — emlékezik Pakot László bácsi, az egyik régi malom valamikori tulajdonosa. A háború idején jó szolgálatot tett a falu népének, mert a bükkmakkot ingyen adta az erdő, csak fel kellett szedni, a nincstelen évek, sőt a böjtös idő gondja is megoldódott az olajjal.

A Nyikó **ványolót**, dobogót is működtetett, ahol pokrócokat, csergéket, ruhának szőtt gyapjúkelméket, ponyvákat ványoltak, dürücköltek. Vágásban Fancsali Vencelnek, Vízlaposban Jakab Gyulának, Fűrészben Kovács Antalnak volt ványolója, a faluban Nagy Dénesnek fésülője.

Régen azok, akiknek a Nyikó partján telke volt, vízjogot is válthattak. Miklós Gáborné Jolánka néni emlékezik vissza (ma 80 éves), hogy addig malmot senki nem létesíthetett, míg a vízjogot és a malom helyét a Nyikón meg nem vásárolta. Úgy hallotta a nagyapjától, hogy 100 arany koronába került, amikor ők a falu alsó végén ezt kiváltották.

A gátak megkötése nagy munka. Annak idején Pakot Elek Anti bácsi vezényelt a cövekek leütésénél; kötéllel engedték rá a cövekekre a hatalmas rönköket. Aztán lassan elromlottak a gátak, megszűntek a vízimalmok. Az államosítás után tönkrement az Albert-féle műmalom is, ennek a helyén működött egy bizonyos ideig állami gáterfűrész. A hetvenes években Demény Árpád szerelt fel egy kis szerkezetű malmot, ez azonban csak állatoknak való takarmányt őröl. Ma több kis kalapácsmalom is működik a faluban, szolgálván az állatok takarmányszükségletét. A kenyérgabonát Kibédre, Kobátfalvára, Kadicsfalvára viszik őrletni.

A **szűcsmesterség** szintén a falu régi mesterségei közé tartozik. A század elején a farkaslakiak még cifrabundában pompáztak. A Kalóz utca felső részét nemrég is Csávásdomb néven emlegették. Többen foglalkoztak a bőrök csávázásával, kikészítésével és bundavarrással. A hetvenes években halt meg az utolsó bundavarró asszony, Albert (Geci) Pistáné Eszter néni. Az ő édesapja híres bundakészítő volt annak idején, többen tanulták tőle mint inasok a bunda (itt cifrabunda) hímzését. A szűcsöknél dolgozó segítők este csak akkor mehettek vizitába, ha a mester által meghatározott számú tulipánt vagy cifrázatot kihímezték. A mesterek házának vagy ereszének egyik sarkában cserezték a bőrt, azt ugyanis télen hideg helyen nem lehetett tartani. Többször megtörtént, hogy a tréfát szerető legények — vizitából hazafelé indulva — észrevétlenül felkavarták a cseres kádat, de hordták is el gyorsan az irhájukat, mert a cserzett bőrnök nagyon kellemetlen a bűze. Előfordult, hogy egy darab bőr a kádban felejtődött és túlérlelődve tönkrement. Átvitt értelemben is innen származik a „cserben maradt” kifejezés.

Farkaslakán sok régi fénykép bizonyítja a cifrabunda létét. Divatját aztán átvették a kecsetiesek: Kiss István lelkész és felesége voltak a két háború között, akik egyszerűen pártolták a hagyományokat. Még úrvacsoravétel-nél is kötelező volt népviseletben megjelenni. Így a mai napig élő ott az ősi viselet, amiben a cifrabunda is benne van. Híres táncsoportjuk, a Kecseti Kaláka, mely messze földet bejárt, ma is viseli azt. Fehér irhabőrre varrták a hímet, hímezték a színes virágokat. A farkaslaki bunda rövid derekú, ujjatlan volt, melyet mellény helyett az ingre öltöttek fel. Az itteni szóhasználat szerint: *bonda*. Irhabundát ma is varr Mihály Gerő és Albert Gyula. Van ujjatlan, rövid, hosszú, prémmel szegett s egyszerű bunda. Abban az időben, amikor szűkebben jutottak a meleg ruházathoz, kiváló téli öltözet volt.

A **fuvarozás** a legrégebb foglalkozások egyike Farkaslakán. A falunak nagy közbirtokossági erdeje volt. A tulajdonosok a jog szerint kaptak részt belőle; tavasszal levágták, felhasogatták tűzifának és ölekbe rakták. Azt mondják az öregek, hogy az az öl fa minden irányban 2 méter volt. Ezt és más tűzifát az udvarhelyi fapiacon vagy házaknál értékesítették. A falu fő pénzforrása volt.

A fa vágatása és sokszor a szállítsa is — hosszú szarvú fehér ökrökkel szállították régen — kalákában történt. Az ülkei keresztnél, a vályúnál megálltak itatni, néha annyian voltak, hogy a forgalmat is akadályozták. A negyvenes években az ökrök eltűntek, de szállították a fát lószekérrel és tehénszekérrel. Minden gazdaságban volt hordószekér vagy egész vágású, szántó vagy vetőszekér és félvágású vagy terühordó szekér, amely egyúttal erdőlőszekér volt.

A tűzifa mellett innen, az erdőövezetből szállítottak deszkát, gerendát, a hegyből zindelyt. Többen elmentek más falu erdejébe, ahol megfogadták őket rönköket húzatni. Szállítottak szenet, a háború idején só, amit a közeli Parajdról hoztak. Csíkba szekereztek szilvával; jól jövedelmezett még az aszaltszilva is. Valójában kialakult egy cserekereskedelem. Csikból kaptak krumplit, rozsot, az alföldről kukoricát, búzát. (Alföldön az Alsó-Nyikó mentét, a Küküllő mentét, a Maros mentét értették.) A fuvaros élete nem volt könnyű, mert az állandó szekerezés télen-nyáron megrongálta az egészséget. Az éjjeli szállás falusi házaknál adódott, a járt utakon ismeretségeket kötöttek, mert a mi népünk úgy tartja, hogy Istené a szállás.

A székelyudvarhelyi kollégium tudós professzora, Szigethi Gyula Mihály írta 1829-ben, hogy az udvarhelyi sokadalmakra a székely falvak sok terméket szállítanak: „Farkaslakán, Pálfalván, Ketsedben készítik a fakáda-akat, csebreket, kis hordókat, désákat, kártyákat, fatálakat, tányérokat, borítókat. A Fehér Nyikó környéke még kereskedik mézzel, viasszal, méhserrel, gyümölcszel.” Messzire ezeket a termékeket nem szállították, és nem is kereskedelemszerűen űzték az eladásukat.

A **méhtartás**nak kedvezett a virágos határ. A méheket méhkasban, kúpűben tartották a múlt századig, akkor kezdett terjedni a keretes méhkap-tár. Voltak emberek, akik a vadméhek odúját is felkutatták, és vagy kifogták és hazahozták, vagy kifüstölték és a mézüket elvették. Orbán Áron bácsi emlékezik, hogy az egyik falubeli ember, Bonda Mátyás egy odvas fából két vödör mézet hozott el. A vadméhtanyák felkutatásának érdekes módja volt: aki rászánta idejét és türelmét, egy szaruból készült méhkeresővel kiállt a mezőre, a méh rászállt a szaruban levő mézre, vett belőle, a kereső aztán követte a röptét, mert a méh ismét visszatért megrakodni. Ez folytatódott addig, amíg rá nem akadt a türelmes kereső az odúra.

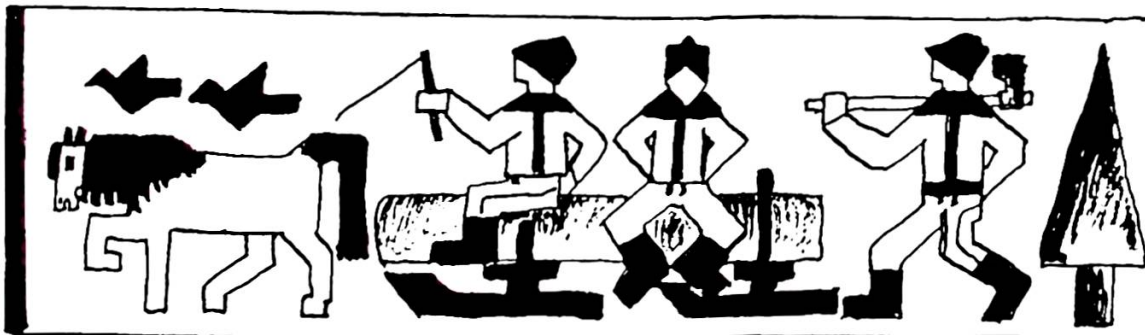
A farkaslakiak hamulúgot is árultak az udvarhelyi piacon. A fahamut összegyűjtötték, leforrázták, az így nyert lúg szappannal együtt helyettesítette a mai mosószereket. Hamuzsír készítéséről nem tudunk.

Farkaslaka nagy állatvásárait májusban, augusztusban és februárban tartották; ezek a gazdasági ismeretek, tapasztalatok kicserélését is szolgálták. Kirakóvásár nem volt, csak néhány sátor pogácsával és egyéb aprósággal.

A legáltalánosabb Farkaslakán mégis a **földművelés** mindenféle ága. Ebben a munkában részt vett a család apraja-nagyja, a gyermek is, aki így megtanult kitartóan dolgozni és munkája eredményét megbecsülni. A földműves embernek nem is parancsolt senki, csak az Isten.

A természet ölen való munka fáradságos, de szép. A szántóvető ember, amikor indul a barázdába, egy fohászt küld Istenhez, hogy adjon termést, s Farkaslaka katolikus falu lévén, keresztet is vet. Sokszor énekeltek is az ekeszarvát fogva, pedig meg kellett küzdeni mindig ezzel a silány földdel. Régen ökörrrel, lóval, esetleg tehénnel szántottak. A gabonamagvakat kézzel vetették, a vállon átalvetőben volt a vetőmag, a gazda egy marokkal kiemelt belőle és ívesen elszórta. A pászma szélén mindig ment előtte egy gyermek, aki jelezte a másik szélet. Csak a század közepén jelentek meg a vetőgépek, kezdetben lóvontatásúak, s akkor sem tellett erre mindenkinek.

A szemesgabona betakarítása Farkaslakán sokáig sarlóval történt. Később kaszálták, a kaszára kávét szereltek, ami egy rendbe döntötte a gabonát, aztán a marokszedők felsodorták, ölükbe fogva kévékbe igazították és

lefektették a búzából sodort kötélre. A kalangyába huszonöt kévét raktak. A kötelet a gyermek is készíthette, a kötözést az öreg is végezhetette, a kalangyát azonban rendszerint a gazda rakta. A kaszáláshoz erős ember kellett, de a marokszedés sem volt könnyű munka. Amikor Tamási Áron gyermek volt, a hazahordott búzát még cséphadaróval csépeltek, később cséplőgéppel; egy pár évtizede jelent meg az aratócséplőgép.

A másik fontos mezőgazdasági munka a Székelyföldön a **rétgazdálkodás**. A széna az állatok téli takarmányozására szükséges. Ez a legszebb mezei munka. A hajnali harmaton, virágos réten kaszáló legények látványa ma is gyönyörködtető. A kaszás a kaszanyelet a két mankójánál fogja, úgy suhintja, és tövig metszi le a fűvet. Derekán a harisnya korcába akasztva van a kaszafenőző tokja, melyben kis vízben ázik a fenőző, mert időnként meg kell fenni a kaszát. Reggel és déli pihenő alatt a kasza élét kalapáccsal a kaszaverő üllőn ki is verik. A rendeket az asszonyok rázza el, és legtöbbször az ő dolguk a gyors száradást szolgáló forgatás, a gereblyezés, a takarás. Ebben a munkában a gyermekek is részt vesznek, de az ő feladatuk az is, hogy segítsenek az anyának a megfőtt ételt kivinni a mezőre. Estefelé a már félig száraz, finom illatú szénát fiókokba, később, ha egészen száraz, boglyába takarják. A boglyák megrakása már a férfiak dolga, s hazaszállítás-kor a szekérré való feladogatása is, de fent a szekéren az asszony rakja tovább a szénát, míg kötőrúddal megkötik. Az asszonyok-lányok fejüket szalmakalappal védik az erős napsütéstől.

A kapálás sokkal nehezebb munka, mert derékban meghajolva kell egész nap vágni a földet és kitakarítani belőle a gyomot. A répa kapálása még a kukoricáénál is nehezebb.

Ősszel a gyümölcs betakarítása mellett nagyobb megterhelés a kukorica szedése és a krumpli ásása.

A foglalkozási ágakról népdalok is születtek.

A kaszálásról:

*Gyere, pajtás, ki a rétre kaszálni,
Megtanítlak virágos rendet vágni.
Vágok olyan sűrű, sűrű, sűrű rendet a réten,
Kilenc kislány sem szedi fel a héten.*

A molnárok dalait is ide írom:

*Befogom a lovam, befogom a lovam
Zöldre festett kis kocsimba.
Elviszem a búzám, elviszem a búzám
A farkaslaki gőzmalomba.*

*Megkérem a lisztes molnárt,
Órölje meg a búzámat,
Így is más öleli, úgy is más öleli
Odahaza a babámat.*

És az ácsokról szólót:

*Kertem alatt faragnak az ácsok,
Ide hallik fejszekopogásuk.
Eredj, lányom, kérdezd meg az ácsot:
Ad-e csókért egy kosár forgácsot?*

*Édesanyám, huncutok az ácsok,
Kötényembe rakták a forgácsot.
Kilenc csókot adtam, anyám, érte,
Tizediket ráadásul kérte.*

A falusi ember a téli időszakban megszusszan, de akkor is megvan az elfoglaltsága. A férfiak gondozzák az állatokat, és régen ekkor hordták ki szánnal a földekre a trágyát. Az asszonyok végezték a szövést, fonást, gyermekgondozást. A téli mulatságok, az ünnepek megtartása viszont sok színt hozott a falu életébe.

Farkaslaka lakossága mindig is egy kicsit kereskedő szellemű volt. Már a század elején több üzlet működött a faluban, meg öt mészárszék, ahol mindenféle húst árultak. Nyáron juhhúsból volt a legtöbb. A minőséget húsbiztosok ellenőrizték.

Kocsma is több volt a faluban, s nem idegenek árultak bennük, hanem idevalósiak. Egy fiatal embertől hallottam egyszer: „Anyám a Nyikót úgy ki tudná mérni, hogy egy deci sem hiányozna belőle.”

Fűszerboltot a háború előtt nemcsak farkaslakiak, hanem Ábrahám, a zsidó is tartott fenn.

A fa feldolgozása

Úgy érzem, hogy a fa a legcsodálatosabb anyag, amit az ember valaha munkába vett. Színre, szagra, tapintásra százféle, mindig más és mindig élő. Talán ez is a magyarázata annak, hogy a férjem élete során sokféle fára álmodta rá mindazt, ami őt annyira kötötte a népéhez és az gyönyörűség

volt. De az is lehet, hogy ezt az érzésemet a folyamatosság sugallja, mert a fa ősi jellegű megmunkálásának ismerői a természettel legszorosabb érintkezésben maradt, gyűjtögető, pásztorkodó, a természet adományaira utalt emberek. Sok fával kapcsolatos szavunk még finnugor eredetű: nyír, nyár, hárs, fenyő, kéreg, szalu, ró, vág, fűr... A fa sokféle népi szólás alapja: Nem tudja mi fán terem; Fának sem jó egyedül lenni; Nem nőnek a fák az égig; Vén fa árnyékában jó megpihenni; Rossz fát tett a tűzre; Nem látja a fától az erdőt; Nagy fába vágta a fejszét; Addig hajlítsd a fát, amíg fiatal stb.

Farkaslakát erdők koszorúzzák, határában sok fafajta található, ezért nemcsak kereskedő szellemű emberek, nemcsak fuvarozók foglalkoztak vele, hanem általános volt a saját igényeket kielégítő, saját hasznukra való megmunkálása egyszerű szerszámokkal, az elődöktől látott módon. Felhasználták épületanyagnak: ház, csűr, pajta, búzaszín, szénaszín, kapu, kerítés készítésére. Ebből készítették a gazdasághoz s a mindennapi élethez szükséges szerszámokat, a falu életében nélkülözhetetlen ipari felszereléseket: a malmok, posztóványolók, olajütők, vízfűrészek alkatrészeit, a legtöbb házi eszközt, mint orsó, guzsaly, motolla, fonókerék, szövőszék, szerszámok, házi bútorok, fakártyák, csebrek, kádak, teknők, szuszékok, ládák.

Farkaslakán a **székelykapu** egyszerűbb változata, a gyalogkapu a hagyományos. A kötöttkapu — melyet azért neveznek így, mert a kapuzábé és szemöldökgerendák ácskötéssel való összekapcsolása a kapuszerkezet erősítését szolgálta — ritkább volt. Ilyen díszelgett még az 1950-es években is a régi bíró, Nagy Domokos portája előtt. Ugyancsak régebbi kapu állt Fábián Mátyásnál és Simó Lajosnál. A század elején nagy földött kapuja volt Szabó Mózesnek, de ez inkább kocsmai beállóhelyként szolgált. Az utolsó régi kaputükre már lécezéssel készült, de a zábékon a népmesékben is szereplő égisz ágfa kanyargott, nem mély faragással, hanem felszínes, könnyű véséssel. Farkaslakán az egyszerű emberek szerénysége vagy szegénysége nem termelt ki nagy kapukat. A nagyon régi időkben a szegény emberek udvarára kapu helyett lécszerű, pár deszkából összeállított, egyetlen szárnyú *zavara* nyílt. A régi gyalogkapuk zábéi simák, de az íves kiképzés, a kapuszárnyak formái, az összeállítás módja jellemző és kiváló ácsmunka.

Faragtak kapuzábét kőből is, ma még látható egy Jakab Ottóéknál; a Jakab testvérek, akik közül Antal építész-vállalkozó volt, együtt készítették.

Mikor az állam rátette a kezét az erdőkre, akkoriban hallottuk a következő történetet — vagy anekdotát? Megkérdi az egyik székely a másiktól: „Hát ezután már miből csinálunk kaput?” — mire a társa rámutat a kapu homlokzatán levő feliratra: „Isten segedelméből...”

A népi kultúra újravirágzásának idején, az 1960-as évektől kezdődően örvendetes módon feltámadt a faragott kapu szeretete, és kapufaragók is

születtek hozzá. Az azelőtt divatosá vált vaskapukat kezdték átcserezni faragott kapura. „Nekünk fontos az a bizonyosság, hogy a kapuban a székelység legjellegzetesebb alkotását, művészi tehetségének, díszítő kedvének legbeszédesebb dokumentumát csodálhatjuk, ez olyan büszkeségünk, amellyel kevés nép büszkélkedhetik” — írta Haáz Ferenc Rezső. Fontos az egy falu életében, hogy az értelmiségiek, akik régebb a szellemi irányítók voltak, mit tartanak szépnek, jónak. Még 1948–49-ben díszes gyalogkaput faragott két szomszéd porta, a Jakab Gyula és Jakab Zsiga portája elé Nagy Jenő és ifjabb Jakab Zsigmond (az egyik kapu ma is áll), mindkettő a népi kultúra továbbvivője volt. Az 1960–70-es években szép gyalogkaput és szakállszárítót faragott Jakab Ferenc tanító. Fancsali István gyalogkaput, Pál Árpád nagy kötöttkaput faragott, utóbbi a kaputükörbe saját tanítói foglalkozásának jelképét domborította. A Sipos Mátyás kapujára Jakab Zsiga kifaragta Farkaslaka keletkezésének mondáját. A temetőbejárat-hoz Pakot Áron faragott díszes székelykaput és melléje hosszú ülőkét. A hívek adományából székelykapu-együttest kapott a parókia, majd a templombejárat. Székelykapu alatt lépünk be a Tamási Áron sírjához vezető parkba, rajta ősi rovásírásunk vésete látható. Közben mások is megkívták a kapuállítást: István Áron és Géza, ifj. Dénes András, Fancsali Géza maguk faragták, többen pedig mesterekkel készítették, Vajda Árpád pálfalvi faragóval, Pap Ferenc malomfalvi tanító kapufaragó mesterrel. Ma Farkaslakán kb. 10 faragott kötöttkapu és több tucat faragott gyalogkapu látható. 1960-ban szép faliújságkeretet faragtak a falunak, Jakab Zsigmond rádomborította szépen stilizálva a farkaslaki emberek főbb foglalatosságait; segítette ebben a munkában Jakab Ferenc tanító.

Egyes telkeken nagyon szép csűrkapu-bütüket lehet még találni, ezekre faragófejszével kialakított tulipánt álmodott a mester. Ilyen van Sipos Feriéknél, Hadnagy Mártánál, Jakab Ottóéknál.

A falusi közösségekben mindig éltek művészi hajlammal megáldott emberek, asszonyok, akik kialakították ezt a csodálatos forma- és színvilágú, egyszerű, de tökéletes, szinte utolérhetetlennek tűnő, anyagszerű művészetet. A faragó pásztoroknak, a szövő asszonyoknak könnyebb lehetett a dolga, de kevesebb a lehetősége a szórakozásra, mint a mai embernek. Ezért a régi ember maga töltötte ki családjá mindennapját, maga díszítette otthonát, eszközeit, szerszámait.

Faragott, vésett díszítés látható egy-egy öregektől ránk maradt járomfőn, ostornyélen, széktáblán, szuszékon, bölcsőn; pásztorfaragás a vászonfeszítőn, tükör- és képkereteken, gerebenek hátán, sulykokon. A guzsalyat, a sulykokat különben a legény faragta a leánynak vallomásképpen.

A temetőben a halottak álmai fölött **fakeresztek** őrködtek hosszú időn keresztül. A kopjafa errefelé ismeretlen volt. Újabbán a farkaslaki katolikus

temetőben is állítottak pár **kopjafát**. Ez áll Tamási Áron sírja fölött is: Székely Lajos faragómester készítette. A temetőben Pakot Elek sírján Jakab Zsiga által faragott, a Jakab Zsiga sírján Tankó Albert faragómester alkotta kopjafa áll.

A kopjafa alapanyaga cserefa. Más faragott tárgyaknak használnak szükség szerint bükkfát, diófát, juharfát, eperfát, szilva- és almafát, fenyőt, tiszafát.

Napjainkban a faragás hagyományainak újraéledését tapasztaljuk: a fiatalok közül, akik az iskolában megszerették, egyesek tovább művelik, így Tamás Gellért, az Orbán Jóska fiai, Jakab Zoltán stb. Szépen faragó felnőtt is akad: Nagy János művészi dísz tárgyakat készít hozzáértéssel és szeretettel, Fancsali Géza függönytartókat, koporsófüdelet, Jakab Ferenc nyugdíjas tanító csillárokat, bútordíszítést farag diófára. A jelenleg Magyarországon élő Jakab György szép és sikeres faragásaiban benne van szülőfaluja, sőt ez táplálja és telíti fel művészetét. Jakab Albert, mint a régi önellátó székely ember, bútort készít új lakásukba, a Miklós testvérek, Károly és Dénes már mesterségszerűen foglalkoznak a fa megmunkálásával; ugyanezt teszi Dénes János, Jakab Gábor és mások is.

Ismert fafaragó Pakot Áron, Farkaslaka „jézusfaragó embere”. Egyik alkotása a temető közepén emelkedő Krisztus-kereszt. Remek kis szent- és állatszobrai a karácsonyi pásztorjátékokhoz egyedülállóak. Idézek Banner Zoltánnak *Az erdélyi magyar faszobrászat* című írásából: „Pakot Áron kizárólag egyházi szobrászattal foglalkozik, amióta a Zsil-völgyi bányák és a marosvásárhelyi vegyiüzem gyilkos levegőjéből megszabadulva, feleségével és hat gyermekével visszatérhetett szülőfalujába [...] Hasonlatosságra ugyan törekszem — mondja —, de hogy az általam ábrázolt szent valóban közvetítsen Isten és emberek között, sugároznia kell magából a jelleget, méltóságot, szépséget.”

Jakab Zsigmondról, a hozzám legközelebb állóról, nem akarnék én szólni. Ismét Banner Zoltánt idézem: „Jakab Zsigmond nyugdíjas állatorvos deszkareliefjei, szöveggel, gyakran rovásírással kísért keleties fenségességgel, az idők mélységéből merítő ősiségével műfajt teremt az erdélyi szobrászatban. Farkaslaka legszebb fejei, arcai, vonásai, hétköznapijai és ünnepei, mozgásai, életereje és derűje, népviselete, szerszámai, hiedelmei és balladáit, dalai és táncai, méltósága és kiszolgáltatottsága nemcsak bevonult Jakab Zsigmond művészetébe, de ez a művészet is elfoglalta Farkaslakát, hiszen a község valamennyi jelentős pontja őrzi keze nyomát. Fehérre főzött ökör-, medve-, szarvas- és más lábszárcsontokra, szarvakra alkalmazott alakos ábrázolásai a legősibb művészeti emlékekkel tartanak rokonságot...”

Építkezés

A falu házait hosszú időn keresztül fából készítették. A magas fundamentumot kőből rakták, s az oldalait arra építették, szintén magasra. Ahol a ház oldala és a fundamentum érintkezett, ott húzódott körbe a ház arcos felén a tornác. A tetőt zsindegyel fedték, ezt hegyi mesterek homyolták. A Nyikó két oldalán állva a legtöbbször farral a domboldalra rúgott, így a hátsó rész alatt sok helyen nem volt pince, csak elől, ahol alsó házat is alakítottak ki nyári használatra vagy állandó lakóhelyül. Sok ház elülső oldalán deszkából áttörten fűrészelt tornác és pitvar vagy eresz várta a belépőt. A tornáclábak faragottak voltak, a körbefutó tornác végében kis kamraszerű deszkázott alkalmatosságban tartotta a ház asszonya a füstölt disznókötséget télen, ha lehozta a padlásról, hogy elzárja a macskák elől. Amikor aztán kamrát is építettek, a nyüst és a borda került ide. A nyitott ereszben kemence és katlan is talált helyet. A tető бүtүjét sok esetben kontyosan alakították ki.

Németh László így írt Farkaslakáról, amikor romániai útja során 1935-ben ide is ellátogatott: „Sohasem láttam szegényebb falut. A sárral bevert házacsok sarkán keresztbe illesztett gerendák ugrottak ki, arról tudta meg az ember, hogy fából vannak. Maguk a lakosok is szűkölködnek, egyszerűek, ki a sovány föld segítségével gyűrtte le az adót, ki a hegyekre járt fel szénégetőnek, a városokba napszámosnak. De milyen szegény volt a falu, olyan tündéri. Az utcák játékos labirintként csavarogtak a gyümölcsösök között, és a hegyekről szaladó víz elől magas lábakra húzódott házikók derékon körbe futó virágos tornácukkal mint furcsa, mókás cölöpépítmények álltak a habos kert fölött. Hallgattam az elénk akadt rokon panaszát, embermagas keresztet alá heveredve, a temetőn [...] Amit a költészet színének hittem, élet volt, amit góbéságban agyafúrt túlzásnak: közbeszéd.”

Az udvar hátsó részében keresztben helyezkedik el az istálló a csűrrel és sok csűr megtoldódva sarjútartóval. Az udvar tartozéka volt még a nyári konyha és a kút, no meg a tyúkketrec és a disznópajta. A régi házak konyhájában vagy nyári konyhájában sütőkemence is volt, esetleg hátsó felével kiugorva, de az új házak építésekor a sütőkemence különálló építményként kapott helyet az udvaron, mint a régi kicsike bakterházak mellett, ezért az ilyet vasúti kemencének nevezték el.

Régen a farkaslaki portán álló épületeket csak zsindegyel vagy zsúppal fedték, de sokszor meggyulladt az istálló zsúpjá vagy a ház zsindegye, így kezdték átcserélni cserépre. Ez a folyamat a század közepén lett tömegméretű, mikor Kecsetben cserépgyár létesült. A régi székely házak falát Szűzmária-kékre meszelték. Hagyományos ez a székelyeknél, különben azt is tartják, hogy a légy nem szívesen száll erre a színre. Talán a rézgálic is

irányadó volt, mert ahhoz könnyebben hozzájutottak a meszeléskor. Az utóbbi időben emeletes házak épülnek, kényelmesek, tágasak, viszont a külszín elveszítette régi falusi jellegét.

A nyári konyhák, vagyis sütők rendszerint tapaszosak, földesek. A lakás padozata deszka, amit hetente s a tisztaszobában nagy ünnepek előtt súrlókefével szép sárgára felsúroltak. A konyhák rendszerint lakóhelyiségül szolgáltak, ahol egész nap együtt lehetett a szülő a gyermekével. A régi lakásokat népünk művészetének remeke, a cserepes fűtötte, ezt felváltotta a művésztelen, de kevesebb fűtőanyaggal működő kályha. Az érc-kályhát nagyobb részben a közeli Szentkeresztbányán gyártották. A magas, négy lábú érc-kályhát, lerrel együtt, csikó-kályhának nevezték. Később elterjedt a zománcos főzőkályha. Ma a lakásokban sok a cserép- vagy csempekályha, és több helyen működik a központi fűtés.

A lakás hagyományos bútora: a nagy fiókos asztal, melyben a kenyeret is tartották, a támlás és gyalogszékek, a különféle ládák, melyek lehetnek festettek, ácsoltak, faragottak, a tálaló, a kaszten, a fogasok, a rudak, melyekre a rúdravalók kerültek, a padok, a kanapék, melyeknek fiókját éjjelre ki lehetett húzni, és az aprónép elalhatott azokban. Nem hiányozhatott a vízpad, a kártyapad sem, ezen tartották födeles fakártyában az ivóvizet. Később erre került a vödör. A vizet a század elején még az akkoriban nagyon tiszta vizű Nyikóból merítették ki kora reggel. Valahol a sarokban állott egy putjulna vagy putina (fenyőfa dongából készült kis kádszerű edény, melynek tetején egy nyílás volt), ebben tartották az almaecetet, szükség esetén zsinegre kötött csészét eresztettek bele, és azzal merítették ki.

A tisztaszobában állt még a magasra vetett ágy, a saroktéma vagy sarokalmárium, ebben bizonyosan volt egyebek mellett egy imakönyv is. A lakásban valahol mindig ringott egy bölcső. A ringó bölcsőnek ívelt talpa volt, erre tette az anya a lábát, s ha kellett, fonás közben is tudta ringatni gyermekét. A talpas bölcső volt a másik fajta, ez magas, a talpa egyenes, s a gyermek az állványzatára csappal rászertelt kis ládaforma ágyikóban ringott, ahol az anya éjjel az ágyából is elérhette. A házak ablakát zsalugáter védte a portól és attól, hogy este avatatlan szemek belássanak a lakásba. Az ablakokat szóttas függönyök takarták.

A régi bútorzat helyét csak az ötvenes-hatvanas évektől vette át a kényelmesebb városi bútor.

Világítóeszköz kezdetben a gyertya, majd a petróleumlámpa. A lakásban a rendeltetési helynek megfelelően többféle lámpa volt, a tartályaikban levő petróleumból szívta fel a lámpabél az éghető, világító anyagot. A parádés szobában függőlámpa, olvasásra, kézimunkázásra talpas lámpa szolgált, aztán volt falraakasztós, amelynél a lámpacső mögött kis tükör segített növelni a világosságot, visszaverve a fényt, és végül kijárólámpa, ennél a

lámpacsövet fémrács és üveg vette körül, a felső részén fogantyúval vihették kézben, vagy akaszthatták az istállóban a gerendára. A függő- és talpas lámpánál ernyő vetítette lefelé a fényt. A petróleumot lehetett venni a boltokban az ötvenes évekig, de hozták a regáti szekerek, sokszor hallszott a kóbor alól a kiáltás: „Petrol, degenyeg, hámkendő.” A petróleum melléktermékeit a szekértengely kenésére használták, hogy könnyebben forogjanak a kerekek, különben nyikorogtak, „mint a kenetlen szekér”. A falu központjában, a templom előtt két lámpa égett magas állványon, melyet esténként a harangozó gyújtott meg; ezeket üvegajtó védte a szélről. A faluháza előtt is állott egy, amelyet a bakter gondozott. A szekeresek a kijárolámpát vagy mécsest akasztották a szekerekre, de sokszor szurkos fákyát szűrtak a szekér oldalába.

A gyufa drága volt, a nép szegény és takarékos, így mindig használtak valamilyen tűzgyújtót: a durva kender (magkender) szárított szálából a rost letisztítása után maradt pozdorjából szép szálakat tettek félre, ez volt a szusztera, aminek végét betartották a tűzbe, ahol lánggra lobbant, s ezzel gyújtották meg este a lehúzott lámpabelet, s csak akkor srófolták magasabbra, amikor a lámpacső átmelegedett, így már nem pattanhatott el. A lámpacsövet minden este tiszta ronggyal fényesre kellett tisztítani, a kormos lámpacső a lusta asszonyokra árulkodott.

Régi tűzszerszám volt még az acél, a kova és a tapló. Acélt készítettek a kovácsok, taplót és kovát adott az erdő. Az acélt a kovával összeütögették, s a kipattanó szikra gyújtotta meg a közel tartott taplót. Az öregemberek ezzel gyújtották meg pipájukat, sőt ezzel csiholtak tüzet a határpásztorok is.

Népi textíliák

A parasztság az elmúlt századokban majdnem változatlanul élte a kézműves és földművelő munkán alapuló, viszonylag zárt életét. Alig pár évtizede, hogy a falusi életforma megváltozott. Azelőtt a házi textíliák előállításának módja egy gazdasági egységen belül egyforma volt, és mindenki által ismert. Az asszonyok végezte a fonást, szövést, tehát az asztalnemű, ruhanemű, ágynemű, fehérnemű előállítását, melynek anyaga len, kender, gyapjú vagy vásárolt gyapot.

A gyapjúból sok munka árán lesz fonal. A juhokat megnyírják, s néha még télen megmossák a gyapjat, de Farkaslakán a nyári mosás a megszokottabb, a juh ugyanis a legelőn minden ragadós gyomot felszed a bundájába, az istállóban pedig télen el is ganésodik. Ezt a gyapjút beáztatják lúgos

vízbe, s egynapi ázás után kézzel átmoszák, kiszedve belőle a használhatatlan csimbókokat. Majd leviszik a Nyikóra, kosárba téve addig rázogatják, mosogatják, míg egészen megtisztul. A kosárra azért van szükség, hogy a gyapjút a folyóvíz el ne vigye, de átfolyva rajta mossa ki belőle a szennyet. A tiszta gyapjat kiterítik kerítésre, rudakra és megszáritják, majd megfésültetik. Régen Farkaslakának is volt fésülője Nagy Dénes bácsinál.

A megfésült gyapjút téli estéken finom puha fonallá fonták. Ebből szőtték a fehér ponyvát székely harisnyának, amely a század elején még általános férfiviselet volt. A szürke, magaszínű gyapjúból vagy szőnyéből készült a szürke posztó, amiből miesnap i nadrágot varrtak a szennyes munkát végzők számára, továbbá szokmányt, amely bokáig érő hosszú kabátszerű viselet volt a fuvarosok használatára; télen védte őket a hidegtől. Ujjas vagy rövid kabátnak szőtték a szürke, finomabb ponyvát.

Gyapjufonalból szőtték az átalvetők és a tarisznyák anyagát is. Az átalvető olyan, mintha kettős tarisznya lenne, a vállon átvetve egyik fele elöl, a másik hátul lóg. A két száját laposkötővel, zsineggel húzták össze. Használták a terü vásárba vagy mezőre vitelére, de jó volt vetésnél vagy termények betakarításánál is. Az átalvető lehetett csíkos vagy kockás, nálunk barna-fehér, majd piros-zöld változatban szőtték.

A farkaslakiak a posztót a század elején még Korondra vitték ványolni, néha gyalog, átalvetőben cipelve, majd rövidesen Farkaslakán is létesítettek posztóványolót vagy „dobogót”: a Nyikó mellett, Vágásban Fancsali Vencel, Vízlaposban Jakab Gyula, Fűrészben Kovács Antal. A ványolással a gyapjúszőttes összeverődött a célnak megfelelően vékonyabbra vagy vastagabbra, attól függően, hogy hányadosra ványolták.

Gyapjufonalból még szőttek hímes ágyterítőket, falvédőket, abroszokat, szőnyeget, pokrócot, csergét. A pokrócot dűrücköltették, durvábbra verették össze, s ezzel szívesen takaróztak.

Lent csak a termelőszövetkezet idején termesztett a falu a Hegyben, s azt a keresztúri lenfonodába szállították. Ami a lakosság kezében maradt, azzal sötét színű csíkozással gazdagították a vásznat.

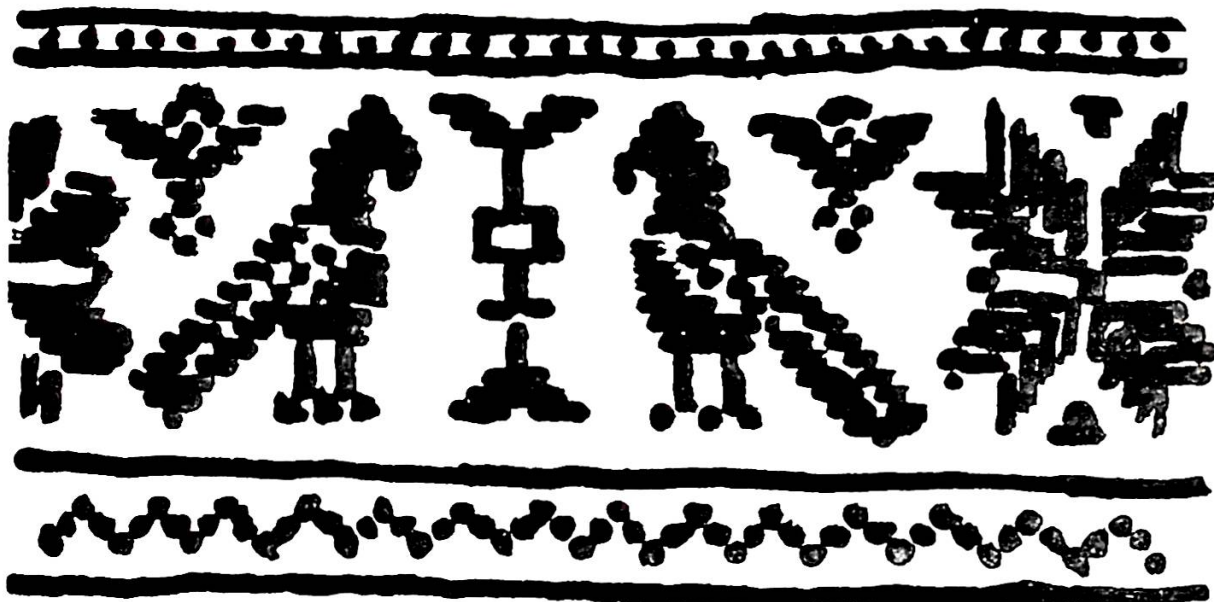
Kendert a régi idők óta a legjobb földeken termesztettek, s egy bizonyos határrészt ma is Kendereskertnek neveznek. A kenderföldet tyúktrágyával gazdagították, s kézzel vetették bele a kendermagot, amiből kétszer annyit kellett szórni, mint búzából. A magvakat kapával, gereblyével beledolgozták a finom, porhanyó földbe. A kender magasra megnő, s akkor kezdődhet a nyövése, amikor szép sárga színt kap, és megérintve a virágpör széthull, „porzik”. Ekkor markonként kihuzigálják a földből, a tövét a földhöz ütögetik, hogy gyökeréről lehulljon a rög, majd fűzfavesszővel, poronggyal összekötik a fejeket. Öt fej egy láb, öt láb egy kalangya. A fejeket *kikecskélilik* (az alsó felénél, gyökerénél sátorosan kiterítve körbeállítják), hogy hamar

száradjon. Nagyon féltik az esőtől, mert az esőverte kender megfeketedik. Száradás után a kender virágos felét mosópadhoz, deszkához csapkodják, hogy lehulljon róla a levél és a virág. A kenderföld szélén körben gyérebbe és vastagabb a kender, ezt meghagyják magnak, néha a magkender megporzás végett összeverik a közötte levő virágos kenderrel, és csak később, a magvak megérése után nyövik ki. Száradás után kiverik a magkender magját, fújtatják vagy rostálják. A fújtatás oly módon történik, hogy lehetőleg gyenge szél idején rostából lepedőre vagy pokrócra csurgatják a magvakat. A súlyosabb mag lehull, a könnyű pelyvát elfújja a szél.

A kinyótt kendert szekérral folyóvizek mellé szállították. Farkaslakán a Nyikó adott helyet az áztatásnak. A lábakat a fejüknél és tövüknél összekötötték, majd egy jobb göböt kikeresve, egymás mellé és fölé szorosan berakták a víz fenekére. A végén homokkal, kövekkel lenyomtatták, néha le is cövekelték. Esős nyarakon féltették az árvíztől, mely könnyen elsodorhatta, ezért hosszú rudat fektettek végig a beáztatott kender tetején, és azt kampós cövekkel leszorították. A folyóvizek mentén akadt kő is, fa is erre a célra. Száraz nyarakon tiltották az áztatást, mert a kenderből kioldódó méreganyag veszélyeztette a halakat; ilyenkor mondták, hogy a halak megbolondultak. Ha meleg volt a nyár, egy hét után meg lehetett nézni, hogy megázott-e a kender: kihúztak egy szálát, s ha a fás részről könnyen lebomlott a rost, akkor lehetett kivetni.

A kender kivetésénél részt vett az egész család, sőt a rokonok is. Utána a berekben, a pázsiton kellemes uzsonna tette meghitté felnőttek és gyermek számára ezt a lényegében nem könnyű munkát.

A kiázott kendert megszabadították nyomatékaitól, fejenként fejük felett többször megforgatva, vízbe paskolva, iszaptól, szennyből kitisztítva, kiterítve.

tették a part menti pázsitra. A szárítás a hazaszállítás után történt, a kendert kerítések mellé teregették fejenként, mindig átrakva napsütötte helyre; estére és eső elől beszedték. Ha megszáradt, akkor napos helyen megkezdődött a tilolás, de mindig csak a napsütötte helyről vették el a fejeket, mert árnyékban „megereszkedett” a kender, és nehezen lehetett a *pozdorját* eltávolítani. A munkát egyfogú fa tilolóval kezdték, a tövét levágták, ezt a használhatatlan részt nevezték törő vagy tilószakadéknak. Tilolás közben a pozdorja kihullt, először a kéve egyik feléből, majd amikor ez a merevségétől megszabadult, a kezükre csavarva kitilolták a másik felét is. A kitilolt fejeket kifeszített spárgára dobták. Ezzel a nagyolással végezve újra tilolták, aprólták a kétfogú tilolóval, miközben addig rázogatták, ütögették a tilolóhoz, míg a pozdorja, ami a kender vázát adta, teljesen kihullt.

A magkender később áztatódott. Ennek a rostja durvább, kötelet vertek belőle, pozdorjáját a rost lehúzása után darabokra vágták, félretették és lámpa- vagy tűzgyújtáskor használták. Farkaslakán az ilyen pozdorjadarabot szuszterának nevezték.

A kender következő munkája a léhelés vagy héhelés. A kitilolt kenderfejek hegye felőli részét kézre csavarták, az alsó részt nagy vasfogú héhelbe, gerebenbe ütögették és huzigálták, fésülgették egészen addig, amíg a héhel meg nem telt. Akkor a belőle kilógó szálakat kézre tekerve az egészet kiemelték, ez volt a töcsüpű (csepű). Ugyanezt a műveletet a másik résszel is elvégezték, ez a hegycsüpű. Az előbbi a jobb, az utóbbi a gyengébb minőségű. Aztán a kézre tekert szálakat ismét kifésülték, ez adta a pácot. A csüpűket rostában guzsalyra való alakba sodorták. A csüpű nélkül maradt kendert apró fogú pácolóba, kis kerek héhelbe verték, itt fésülgették, s az itt keletkezett csüpű a legfinomabb; ez a páccsüpű. A héhelt kender egy-egy fejének felét rácsavarták a fej közepére, majd öt fejet egymás mellé téve, azok szabad végét ismét összezsavarták. Ez egy láb kender, amely készen áll a fonásra, ebből lesz a legfinomabb kenderfonal.

A kender és a csüpű fonása téli munka volt. A leányok, asszonyok ilyenkor guzsallyal, fonókerékkel indultak este a **fonóba**. A fonókeréket lábbal hajtották, a fonal a fonókerék orsójára tekeredett, tehát nem kellett pergetni az orsót. A leányok a faragott guzsalyra kötötték a fonnivalót. Egy este illett legalább két orsót telefonni. Valamikor a legény saját maga készítette guzsalyt ajándékozott kedvesének, azt tulipánosra faragta, a tulipánok hegyére kis faragott zörgőt szerelt, ez volt a zörgős guzsaly, s így nemcsak a szépséget sugározta, hanem a szerelmet is. A guzsaly alsó felére kis talpat erősítettek, a fonó személy erre rátette a lábát, és kis gyalogszékre ült melléje. A guzsalyra zsineggel erősítették fel a fonnivalót, s a mellette ülő a bal kezével húzogatta a kender szárait, nyálazta, vagy az ujját vízbe mártogatva puhította, másik kezében pergett az orsó, s így sodródott a fonal.

A jobb kézben pergő orsóval lehetett nyújtani a fonalat, s ha elég hosszú lett, gyorsan feltekerték az orsóra, s tovább folyt a fonás. A fonókerék fából esztergályozott, festett szép munkaeszköz.

A fonók nemcsak munkahelyek voltak, hanem a falu életét színesítő, szórakozó-, találkozóhelyek is. A nagy fonók szeresek lévén, minden este más családnál gyűltek össze. A legények is jártak a fonóba, kártyáztak, mókáztak, őrizték a kedvesüket, lesve, hogy nem ejti-e el az orsóját, mert amelyik legény felkapta, attól az orsót csókkal kellett kiváltani. Olyan is történt, hogy a nemszeretem legény kiütötte a leány kezéből az orsót, amit az persze nem váltott ki. Emiatt hazamenetelkor a fonalat a kapufélfára felkötve s az utcán végighúzva találta meg. Az öregek a fonóban meséltek is. Ismert mesemondók voltak: Dénes János bácsi, Kovács Mátyás bácsi, Albert Gergely, Csunyi Ferencné. A végén a maradék csüppből a padlón két kis koszorút alakítottak, egyiket kinevezték fiúnak, másikat leánynak, meggyújtották, amelyiké hamarabb elégett, az hagyta el hamarabb a kedvesét. Egy másik szokás volt, hogy három kupac csüppöt letettek a földre egymástól egyforma távolságra. A középső volt egy megnevezett leány, a másik kettő legény, a pulyka. Aztán meggyújtották, s amelyik hamarabb elégett, azt mondták, az lesz a férje. Néha táncoltak is. A fonóasszonyokat a háziak „nyálazóval” (rendszerint almával) kínálták. A közösségi élet csodás varázsa hatotta át a fonókat egészen az 50-es évekig, amikor megszűntek. A fonó rendszerint énekkel kezdődött:

*Este van már, késő este,
Kilencet ütött már az óra.
Az én csárdás kisangyalom
Mégsem jön el a fonóba.
Vagy haragszik, vagy beteg,
Vagy talán már nem szeret,
Így hát, csárdás kisangyalom,
Tiltva vagyok én tetőled.*

Vagy:

*Virágos kenderem kiázott a tóban,
Rég megmondtam, rózsám, ne menj a fonóba.
Elejted az orsód, nincs, aki feladja,
Bánatos szívedet ki megvigasztalja.*

A régi időkben nagy fonókat tartottak István Vilmáék, Jakab Brigitta, Miklós Erzsi, Miklós Juliska, Jakab Domokosné, Szász Zsuzsika, Magyarai

Juliska, Dénes Jánosék házánál. 10–11 órakor elbomlott a fonó. Egy ideig még hangos volt a hazatérő legények nótázásától az utca, s aztán elaludt a falu a téli csendben.

A kender- vagy csüpfonalat az orsóról átmotollálták, s rendszerint *szapulták*, hogy a szennytől megtisztuljon, megpuhuljon. Az ebből szőtt törő, törülköző, lepedő, sőt fehéremű is több szapulással megpuhult, könnyen szívta a vizet, remek házi textíliákat lehetett készíteni belőle. A csüpfőből szőtték a durvább törülközőket lábtörésre, a zsákokat, a szalmazsákhuzatokat, a durvább törőket. A legfinomabb kenderfonal adta többek között a kézimunkák alapanyagát, és ebből szőtték a ruházathoz szükséges vásznakat, abroszokat is. Festése — mint a legtöbb természetes anyagnak — könnyű volt. Például vasgáliccal festették a rozsdasárga kenderfonalat, melyet zsákok, szalmazsákok csíkozásához használtak. A festéshez hamulúgot főztek, ezt leszűrték, s a vasgálicot meleg vízben feloldották, ebben fél napig áztatták, a festendő fonalat aztán a vasgálicból áttették a hamulúgba, többször cserélgetve. A fonal először csúnya zöld színt kapott, de kenyérsütés utáni meleg kemencébe téve reggelre kellemes sárga színű lett. Használták festésre az égerfa héját, a dióhéjat, a hagymahéjat; Nagy Imrénétől azt hallottam annak idején, hogy vitriollal rögzítették a színt.

Asszonyaink két- vagy többnyüstösen **szövik** kenderfonalból, masinával (gyapotfonal) hasogatva a lepedőnek valót, a hímes törülközőket, simán a cipóruhát, asztalkendőt, edénytörőt, kosártakarót, simán és hímesen az abroszt. A kétnyüstös minden második szálát váltva sima, egyszerű vásznat eredményez, a többnyüstösnél a lábítástól függően különféle hímeket lehet kialakítani. Hímeseink közül — akár gyapjú-, akár kender masinával — nevezetes az uborkahímes, ökörhúgyos, fenyőágas, búzafejes, darázs-fészkes, koszorús, ablakos, a vesztett hím, a borshím, a posztóhím, a színirejáró. Az utóbbi a zsákok hímje, melynél csak a színen látszik a hím; ezt hosszanti piros vagy sárga csíkozással szövik, s öltőnek a kendert vagy csüpfőt használják. Az őrlőzsákokat kétvékásra, a többieket nagyobbba varrták. A háború után nemcsak a szokás, hanem a szükség is rákényszerítette asszonyainkat az alsóneműhöz, de általában a ruházathoz szükséges anyag szövésére. Sima kendervásznat készítettek férfingnek mindennapi használatra, sőt alsónadrágnak is. A legtöbb asszony nemcsak megszötte azokat, hanem meg is varrta. A század elején még a női alsóneműt is kendervászonból készítették.

Ma a **gyapjút** Baróton, Kibéden, Székelykeresztúron fésültetik és fonatják gyárilag. Ebből szövik a többi gyapjúszőttes mellett a székely harisnya anyagát is. Van, aki emlékezik arra az időre, mikor nadráganyagot szöttek gyapjúból csíkozva, barna csík közé keskeny zöldet vagy drappot öltöttek, az ilyen posztót még a Szilágyságba is elvitték eladni. Volt, aki tehenet vett

az árából, és onnan hajtotta haza, mások gabonát hoztak. A negyvenes években rengeteg posztót értékesítettek a közeli és nagyvárosi piacokon, kialakult a „posztózás”. A piacolással eljutottak Budapestig, a háború után a romániai nagyvárosokba is. Kelendő, keresett áru volt, jól jövedelmezett. Ma ismét kelendők a gyapjából készített falvédők, de már nem a hagyományos technikával szövik őket. A gyapjút becserélik vastag, sirítetlen „durgára” Kóhalomban, a Regátban több helyen, és abból készítik a gyűrűs csergét, amit kereskedő szellemű falusiak vagy korondiak, székiek visznek a piacokra. Idehaza a Tamási-emlékházat látogatók is szívesen vásárolják. Jó kereseti lehetőségnek bizonyult a vele való foglalkozás.

A szövés régen téli foglalkozás volt. A fonalat először vetőszögön felvetették, vagyis előkészítették az osztovátára való felhúzásra. A legtöbb falusi házban a gerendára szegezve ott volt egy facső, amelybe beledugták a vetőszög felső csücskét, alsó vége alá pedig lyukas deszkadarabot illesztettek. Az asszony egyik kezével forgatta a vetőszöget, a másikkal engedte a fonalat a gomolyagról vagy a matringról; a nagy matringot tekerőlevélről, a kis matringot leánykáról (vencsöllőről), amelyet még pereszlennek is neveztek. A szövő asszony előre kiszámította, mennyit akar vetni, azt megmérte singgel, s az első szálát rögzítette a vetőszögre. A felső határa a fonálnak egy odakötött fakanál volt, itt visszafordult a fonallal, s akkor az egymás fölött keresztben levő szálak alkották a felvető keresztjét. Itt megszámozták a zserébekeket: három szál egy ige, tíz ige egy zseréb mindkét oldalon, tehát gyakorlatilag hatvan szál. Ha közben beszélget, nem figyel oda az asszony, akkor könnyen „kabala” keletkezik, vagyis keresztül-kasul kerül a szál, az ilyen szőnivalót nem lehet leszőni. Felvetés előtt a szövő asszony így fohászkozik: „Szövő-fonó szent Ilona, segíts meg!” Befejezéskor a zserébekeket alul-felül elkötik.

A vetőszögről kézzel láncszerűen „lekalácsolják” a fonalat (olyan, mint a fonott kalács), és felvetik az osztovátára. A széles szerkezetűeket szövőszéknek nevezik, a rendes falusi alkotások az osztováták. Az osztovátára való feltekerésben segít a szomszédasszony, komaasszony, barátnő vagy anyós a menyének, leány az anyjának. Egyik csavarja, a másik ereszti. A keresztet kioldják, a ponkostorba (seprűnyélszerű rúd) dugják, s ezt a két végére kötött zsineggel a hátsó hasajóra erősítik, majd a keresztben áthúzott spárgát is a ponkostorhoz kötik. A szövőszék előtt ülő asszony szép csendesen engedi a lekalácsolt fonalat, bontogatva, míg a másik a hátsó hasajót hajtja, az pedig rendre felcsavarja magára a fonalat, amit közben letincselnek, széthúogatnak. A csavaró a keletkezett gödrökbe csépeket tesz, hogy a fonal egyenletesen tekeredjen. A felcsavarás után az első keresztbe is beteszik a csépet, ami végigkíséri a szövést, időnként ezek segítségével tincselnek, majd ráakasztják a nyüstöket a sikottyúra (ezek kis csigák,

amelyekre a nyüst zsinege kerül), s kezdődik a fogdosás. A nyüst lehet szemes vagy kapcsos, ezek nyitják a szálakat. A nyüst után a bordába fogdossák, ami a bordahéjban helyezkedik el, lehet vasborda vagy sima, esetleg borított fogú nádborda. A borda sűrűségétől függ a vászon sűrűsége és a szélessége is, s ezzel verik rá az öltőt. A befogott szálakat az első hasajó vágatába erősített kötővászonra kötik. A nyüstöket a lábítókötő zsineggel ráillesztik a lábítóra, amely pedálszerűen mozgatja a nyüstöket. A hátsó hasajóról időnként az eresztőfával engedik a fonalat szövés közben, az első hasajóra tekeredő vásznat a beledugott vésedékes fával, likasfába helyezett pocokkal rögzítik. A lábítóval kinyitott fonal közé vetöllővel húzzák be az öltőt. A vetöllőben bélfára húzott bodzafa csőről tekeredik le a fonal, melyet előzőleg csörlőkerékkel csörlölnek. A vásznat, ha szükséges, feszittyűvel (feszítővas) tartják szélességében kifeszítve. Amikor leszótték az egész véget, a megszótt anyagot levágnak, s göngyölegbe csavarják. A visszamaradt rostot vászonnemű összevarrására használják.

Az ügyes háziasszony a gyapjút a nyári, őszi munka közben megfonja és megszövi, hogy Szent Mihály napjára kész legyen, s a téli időszak kezdetén meleg ruha készülhessen belőle.

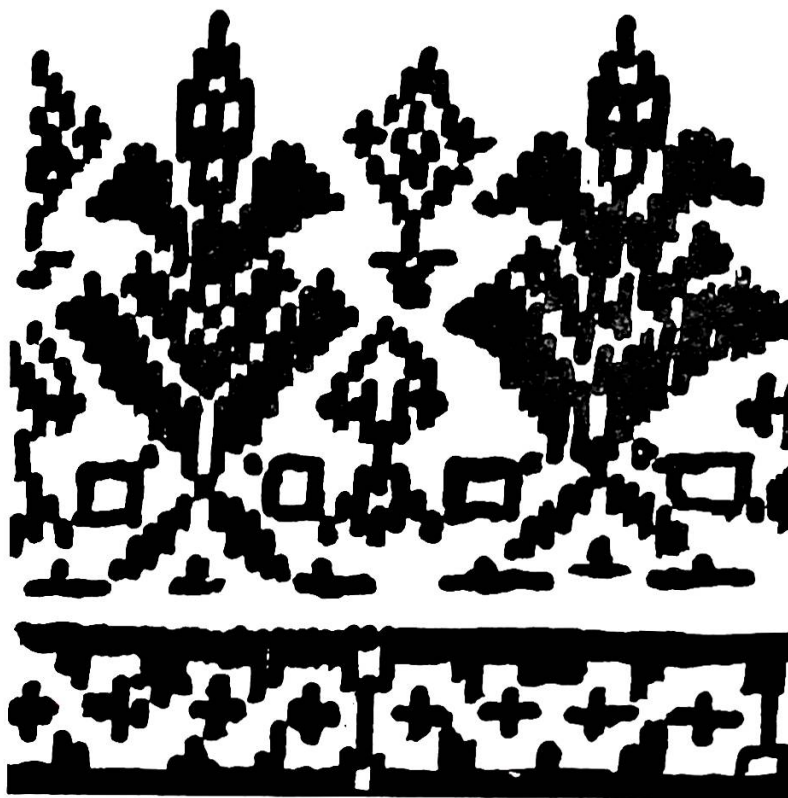
Farkaslakán a **hímes** szövésnek nem is olyan régen még voltak mesterei, kevesen ma is vannak: Nagy Antikáné Zsuzsika néni, Bíró Erzsi néni, Bálint Lajosné, Széles Gáspárné, Dénes Gáborné, Nagy Imréné (az ő régi gyapjúszóttését és a Jakab Péterné pámahuzatait vittük a Tamási-emplékházhoz), Jakab Péterné Márta néni, Magyarai Pistáné, Fancsali Péterné Eszter néni, Tamás Mihályné, Magyarai Kálmánné, Pakot Antalné Juliska néni, Orbán Jucika, Tamás Márta és még mások is.

Az átmeneti időszak törvényszerűen magával hozta a lakásdíszítő textíliák átalakulását is. A népművészetbe újat kellett bevinni, ami anyagszerű, mint a régié, gyönyörködtető, de közel áll a nép lelkéhez is. Az ötvenes-hatvanas években az akkori Magyar Autonóm Tartományi Népi Alkotások házának művészeti irányítója, Bandi Dezső iparművész, aki nagy ismerője volt a népi kultúrának, bejárta a Székelyföldet, előszedette a ládák mélyéről az elfeledett régi szóttéseket vagy azok maradványait, aztán tanfolyamokat szervezett a falusi népművészeti körök vezetői számára. Férjemnek Györffy-kollégista társa volt, így kerültünk a vonzásába. Népművészeti köröket alakítottunk az iskolában a tanulóknak, megszereztük az ifjúsági klubot, s ott osztóvátákat állítottunk a felnőttek számára. Kiderült, hogy valaha nemcsak hímeseket, hanem régi **szedetteseket** is szóttak a faluban. István Mártonné zsendelyes házának ablakát ma is ilyen takarja, Miklós Mátyásnénál is van, amit még a század elején szóttak. A hatvanas évektől ezt a szövési módot próbáltuk a múltból visszamenteni. Konyhakötényeket, pámahuzatokat, függönyöket, falvédőket szóttunk szedettes technikával, alapanyagának használtuk a ken-

dert is. Szőttünk kalákában a kultúrothonnak, a könyvtárnak. Akik megtanulták, azok továbbadták. A legtöbb férjhez menő lány ma is viszi kelenyében, mert vannak asszonyok, akik most is szívesen szövik: Pakot Albertné Irénke, Hadnagy Jenőné s mások is.

Ekkor indult el a **rakottasok** szövése. Ezekkel helyettesíteni lehetett az időközben meghonosodott piaci falvédőket, a nyomtatott, tartalmatlan, idegen holmit. A rakottasok szövésének technikája régi, de a mai forma már nem geometrikus, hanem alakos. Sokunknak nem volt a kollektivizálás után gyapjúfonala, de rongy mindenkinél akadt. Szőttünk tehát színes rongyból figurális falvédőket, életképeket. Ezek a falusi ember mindennapi életét mutatják be stilizált formában: a pásztorkodást, a lakodalmat, a favágást, a rönkszállítást, a táncot, a szerelmes fiatalokat, a vizitáskodást. Volt aztán életfás, juhos, szarvasos, a napot, a holdat, a csillagokat ábrázoló szőttes is. Színes, hangulatos foltokat alkottak a falon, s a modern lakásokat is kellemesen díszítették a maguk rusztikus mivoltában. Az állami szervek nem kaptak hibát bennük, mi pedig, akik terveztük, tanítottuk, készítettük, tudtuk, hogy nemzetmentő ereje van: „teremtő önvédelem”. A mozgalomba bekapcsolódtak a tanítónők: Gergely Ilona, Jakab Edit, Fancsali Jolán, Nagy Regina, Pál Júlia, Hadnagy K. Jolán és Jakab Rozália. S ha valamit az értelmiségi réteg szeret és művel, annak már fél sikere van.

A mozgalom számára elméleti részt is szerveztünk: vetítéssel, előadásokkal ismertettük a hagyományokat, a népelet ősi gyökereit. Segítették a

művészek is: Bandi Dezső, Maszelka János, Kovács Dénes. A kisebbségi sorsban, a kommunizmus idején igazi menedéket jelentett mindez, s jó érzés arra gondolni, hogy részesei lehettünk.

Amikor megszűntették a Magyar Autonóm Tartományt, továbbra is akadt, aki megtalálta a nép kultúrájának, szellemi életének ébrentartásához vezető utat. Kezdetben Bandi Dezső, később a Hargita megyei szakirányító Kovács Dénes segítségével a farkaslaki szőttesek eljutottak Bukarestbe, a Petőfi Házba, sőt az asszonyokat is el lehetett vinni egy-egy szép kiállításra. Újságcikkek adták hírül: „Új népi díszítő művészet születik Farkaslakán”, „Az alkotás forrása nem apad el”, „Szárnyra keltek a farkaslaki kicsi piros madarak”. Csáky Zoltán szép dokumentumfilmét készített Farkaslakán 1972-ben.

A szedettes szőttes maradandónak bizonyult, a rakottas mellett azonban kevesen maradtak, mert sok figyelmet, még több türelmet igényel. Hadd említsem meg egypár lelkes szövő asszony és leány nevét abból az időből: Hadnagy (Jakab) Olga, Dénes Regina, Simó Réka, Simó Ilike, Jakab Imréné, Balog Dénesné, Sztojkané Pakot Etelka, Pakot Magdó, Hadnagy Matild; Jakab Ilona, Pakot Albertné és a leányok: Albert Jutka, Kovács Jutka, Benedek Rózsika, Jakab Jutka, Pakot Ilonka, Pakot Mária, Fancsali Eszti, Dénes Erzsike, Dénes Sárika, Jakab Annuska, Albert Magda, Ágoston Magdi, Lukács Irénke, Fancsali Rózsika, Pakot Rozáli s bizonyosan voltak még mások is.

A farkaslaki asszonyok, lányok nemcsak szőttek, de varrtak, **hímeztek** is. Szívesen hímezték a szálánvarrottat (ez áll a legközelebb a szőtteshez), aztán a keresztszemest, kisírást, a láncöltéset és a szálöltéset. Így díványpárnák, falvédők, függönyök készültek. Tanításukban és továbbvitelükben sokat segített az iskola mindenkori kézimunkatanára. Szerették az aszúrozás mindenféle formáját is. Lepedőszélbe, párnabütükbe, függönyökbe hosszában, sőt a székely ruha kötényébe is készítették az aszúrt nagy türelemmel. A mai napig is nagyon szeretnek csipkét horgolni, különösen az öregasszonyok. A vetettágyak derékaljhuzata Farkaslakán hímes szőttes, a lepedő hasogatott csíkosan szőtt, és széles csipkében végződik, az ágyterítő vagy hímes, vagy csíkos gyapjúszőttes. A felrakott párnák bütüjét a színes anyag fölött horgolt csipke díszítette. Az abroszokat sok esetben csipkével dolgozták össze, vagyis a két szél között csipke húzódott, amit ánzettnek neveznek. Nagyon szép rojtokat is bogoztak gyapotfonalból törülközőre, abroszra vagy gyapjúfonalból ágyterítőre.

Ma is szőnek színes rongyokból csíkosan rongypokrócot, szőnyeget, ami hangulatosan díszíti a ház súrolt padlóját. Az elsőházban általában gyapjúszőttes szőnyeget terítettek le, amelynek felvetője csíkos, tehát hosszantian csíkozott.

Ruházat

A század közepéig Farkaslakán a nagyobbacska fiúgyermek és a férfiember fehér posztóból készült úgynevezett harisnyában jártak. Ez a remek férfiöltözet valamikor katonaviselet volt. A fehér harisnya zsinórja és az ellenző szegője a mi falunkban, mint általában Udvarhelyszéken, fekete. Szürke vagy magaszínű gyapjúból készült posztóujjast is viseltek fekete szegővel vagy báránybőr prémmel. Soha nem láttam szebb, komolyabb, parádésabb férfiviseletet, mint amilyen a fehér posztóharisnya, a fekete ujjas, fehér ing, fekete csizma, fekete kalap vagy báránybőr sapka. Miesnapokon bakancsot húztak, erre ráért a harisnya alul kissé hasított szára, amelyet kétsingnyi kengyellel tekertek a lábszárra. A harisnya korcába bőrszíjat húztak, amit az ellenzőnél peckeltek össze. Varrása külön mesterség volt; Farkaslakán a legismertebb harisnyavarrók: Bálint G. Károly, Benedek Ferenc, Miklós Anti bá, majd Orbán Gábor bácsi és a ma is élők: Albert András és Albert Gyula. Manapság inkább Korondra viszik varratni a harisnyaposztót.

A mellény vagy lájbi viselete Farkaslakán ma is általános. Még a mezőre is magával viszi a férfiember a villa nyelére akasztva; ezt nem lehet elhagyni, kell védeni a megizzadt hátat.

A századfordulón készült fényképek tanúsítják, hogy Farkaslakán az ünnepi lábbeli kicsiknek-nagyoknak a térdig érő csizma volt. A gyermekek nyáron mezítláb, a férfiak bakancsban jártak. A nők könnyű magyar csizmát, magas szárú cipőt vagy félcipőt hordtak; náluk is általános volt a nyári mezítláb járás. Bocskort inkább a szegény emberek használtak, a hozzá való bőrt boltban vásárolták, aztán hozzáértő emberek, mint Pakot Elek Anti bácsi, Fancsali Marci bá megvarrta. A bocskornak készített bőr felső szélén fűzőlikakat hagytak, és az ebbe fűzött lapos szíjúval húzták össze. A bocskorba ták (posztóbetét) került, sok kapcával meleg is volt, és puha lett a járás benne. Erdölő munkában jó lábbelinek bizonyult. A nők otthon gyapjufonalból horgolt vagy posztóból varrt pampót viseltek. Magam is próbáltam az Orbán Gábor bácsi varrta díszes pampót, könnyű, meleg otthoni lábbeli. Télen a síkosság ellen a lábbelire húzott, posztóból készült sutuval védekeztek.

Az asszonyok magas nyakú háziszóttos vagy gyolcsinget viseltek, ez gyakran helyettesítette a blúzt is. A hosszú derekú, magas nyakú blúz a felsőtestükhöz simult, a derekát karcsúsították, a vállfőt ráncba szedték. A szoknya alatt dísz nélküli egyszerű, térdig érő pendelyt hordtak. Hasonlítot ehhez a gyermekek kiskori, térdig érő ingecskéje, ami elég öltözet volt a pendelyes gyermek számára nyáron. A női és férfiinget, nagyon takarékos-

kodva az anyaggal, nem szabták, hanem a hónalj alá pálhát (négyyszögű vászondarab) illesztettek. A blúz és szoknya bolti anyagból is készülhetett, ha pénz volt rá, de a téli viselet, a rokolya, háziszóttos volt. Farkaslakán megőrződött a híre egy-egy nevezetes varróasszonynak: Nagy Jancsiné Juliska nannyóról mondják például, hogy csak ránézett az asszonyra, aztán vette az ollót, és mérés nélkül máris szabta a ruhát. A rékli hátát vagy a mellényt nagyon ügyes ferde szabással alakították, s abban a legtöbb nő karcsúnak látszott.

A szoknyát, rokolyát gomolyránccal bőre ráncolták, föléje kötényt (surcot) kötöttek. A székely ruha a polgárosodás idejéből való, tehát későbbi keletű. Ez a negyvenes évek előtt piros hímes szóttosból készült, aztán a csíki búcsúk hatására kezdtek csíkosat szőni, kezdetben piros-fekete változattal, ma zöld is kerül a csíkozásba. A szoknya alját és a mellény széleit fekete bársony szalag szegélyezi. Az ingen keskeny horgolt csipke díszlik. A kötény eleinte a szoknyával egyszínű volt, a fehér kötényt a szolgálatból hazatért leányok honosították meg. Először azsúrozták, csipkézték, ma hímezik.

A század elején az asszonyok ünnepi alkalmakkor még gyöngyös pártát hordtak a fejükön, egyeseket ezzel is temették el. Ma az öregebbek barna vagy drapp fejkendőket kötnek, a fiatalok fehérre (ezt nálunk szörkendőnek nevezik), temetés idején mindenki feketét. A kendő alatt szépen kidomborodik a konty. Hidegben az asszonyok, leányok egyaránt hárászkendőt terítettek magukra, amely felsőtestüket védte. Nagy hidegben az idős asszonyoknak nagykendő volt a fején és hátán. A fejre való kendőt ünnepeken az álluk alatt kötötték meg, hétköznap munkában menyecskésen hátrakötötték a konty alatt csokrozva.

A leányok régen *bajonfejen* jártak, hajukat befonták, s vasámap leengedve, hétköznap fejükön koszorúba tekerve viselték.

Jellegzetes, Farkaslakán is ismert kabátféleségek: a kurti, a kozsók és a bujka. Nők, férfiak egyaránt viselték az ujjatlan cifrabundát.

Kalákák

A paraszti életforma őshonos szokásai közé tartozott a kalákázás. A leglátványosabb volt az **aratókaláka**. Ez inkább nemzetségi alapon szerveződött. A meghívás, kalákaösszehívás csak rokoni értesítéssel történt, vagyis valaki a családból jelezte a rokonoknak a kaláka időpontját, s a hírt rövidesen megtudták az érdekeltek. Amikor aratásra érett a búza, összegyűltek a rokonok, de jöttek a barátok is, és a gazda házában reggeliztek. Jakab Margit néni mesélte nemrég, hogy az édesanyja ilyenkor először is mindenkinek töltött egy pohár pálinkát, s elébük tett egy sorkolat kenyeret és egy darab szalonnát. Az édesapja előző nap a Maros mentéről hozott egy szekér dinnyét, és a reggeli után mindenki kapott egy dinnyét is. Aztán sarlóval elindultak ki a határba, learatták, kévébe kötötték és kalangyába rakták a gabonát, de egy kis részt mindig meghagytak másnapra, akkor reggel ismét ki kellett menni, s így délben vonulhattak haza, hosszú szárú búzából koszorút kötve, amit énekszóval hoztak végig a falun. Az emberek kiszaladtak a kapuba, és vízzel locsolták hol a búzát, hol az aratókat. Idehaza terített asztal várta őket, készen volt már a kakasból főtt húsleves.

A nagyon érett gabonát éjszaka aratták, hogy ne peregjen a szem. A Hegyben sok zabot termesztettek, és ott főleg a leányok, legények éjszaka arattak, szintén kalákában, az idősebbek kévét kötöttek, kalangyáltak. Énekszóval, kacagással tették könnyűvé a nehéz munkát.

Nagy Domokos, aki a harmincas években bíró volt, s módos ember, szeretett ágálni, amikor kalákát szervezett, rezesbandát fogadott, és tejfölös lepényt süttetett az aratóknak. Ahol zene vagy énekszó van, ott a táncos kedvet is könnyen előveszik, s a fiatalok sohasem elég fáradtak. Nem szervezeten, de sokszor megforgatták a végén a legények a leányokat.

Más jellegű volt a **kukoricafosztó kaláka**: itt nem lehetett tánc, mert tele volt a csűr kukoricalapival, de mindenféle tréfát elkövettek. Ha például valaki üszögös kukoricát talált, azzal titokban bajuszt rajzolt a mellette ülő orra alá. Aki piros kukoricát bontott ki, annak nem kellett tovább dolgoznia, de azt is jelentette, hogy abban az évben férjhez megy. Kaláka végén a szoknyákat sokszor teletömték a lehántott kukoricalapival, vagyis a leányokat megtöltötték. A kalákásoknak a háziak itt almamustot, főtt kukoricát kínáltak.

Az öregek még **szapulókalákáról** is tudnak. Erre akkor került sor, ha valamely vendégség után sok vászonnemű gyűlt össze, vagy a télen megfont kenderfonalat szapulni kellett. De megtörtént, hogy az asszonyok külön-külön kimosták, együtt, kalákában pedig megszapulták. A fehér, főleg vászonnál készült mosnivalót: alsóneműt, abroszokat, zsákokat, ágyneműt mosó-

teknőben kézzel, háziszappant használva kidörzsölték, a frissen font szapulni való fonalat csak áztatták. Az így előkészített szapulnivalót berakták a szapulókádba, letakarták egy ócskább kenderlepedővel (ez volt a hammas lepedő), amelynek a tetejére bükkfahamut öntöttek. Aztán a katlanban üstben forralt vizet ráöntötték a kádban levő ruhára. A szapulókád alján levő lyukat fával és ronggyal lazán tömítették, úgy, hogy mellette lefolyhatott a lúgos víz a kád alatt levő tekenyőbe; ezt aztán onnan visszamerve az üstbe, újraforralták, és többször megismételve a ruhára töltötték. A szapulóruha egy éjjelen át kelt a kádban, másnap történt a mosás a folyóvízben: a mosnivalót mosópadon sulykolták, többször vízbe rázva, amíg a lúgos víz teljesen kitisztult belőle. Ha a sulykolás téli hidegben történt, bizony kellett ide a segítség, ilyenkor jöttek a barátnők, szomszédok vagy rokonok. A Nyikó jegén a mosáshoz léket vágtak a férfiak, az asszonyok lábánál a gyermekek kantáros fazékban meleg vizet cserélgettek, a sulykoló asszonyok abba mártották időnként a kezüket, hogy meg ne vegye az Isten hidege. A mosott ruha azonban ragyogó fehér és tiszta lett. Az idősebb sulykolók a hideget rumos teával enyhítették, de elcsúszott egy-egy pohár pálinka is. Így vígabban folyt a sulykolás, ahogy a nóta mondja:

*Egyet-kettőt koppinthatunk,
Hármat-négyet kortyinthatunk.
Igyunk-igyunk, komámasszony,
Ha így élünk, nekünk haszon.*

Szapulókaláka után a segítőket töltött káposztával és pánkóval kínálták meg.

A cséplés szintén kalákaszerűen zajlott le, már csak azért is, mert oda sok segítség kellett. A polyvahordásnál még a gyermekeknek is nagy hasznát vették.

A kaszálás is könnyebben ment kalákában. Különösen a háborúk idején, amikor a férfiak egy része a fronton vagy fogságban maradt, jól jött a fiatalok segítsége. Hajnali harmaton sok magára maradt asszony virágos fűvét kaszálták le a fiatal legények.

A **tapasztókaláka** a boronaházak építésének idejében divatozott. A bakter végigmenve a falun kiáltotta: „Gyertek elé tapasztókalákába!” Kellott a sok kéz sárt hordani, azt szalmával összegyűrni, vegyíteni, tapasztani, a gerendafák közé beverni, majd simítani.

A későbbi házak építésénél is kalákáztak. A család egyik tagja elment megszólítani azokat, akik fogattal tudtak segíteni: jöjjenek el kőhordani, ígérrik, visszasegítik. Máskor fahordani, fundamentumot ásni, végül földni. A földésnél asszony, gyermek is tudott segíteni a férfiak mellett. Befejezéskor

tejfölös lepénnyel, pálinkával kínálták s azzal kínálják ma is a segítők, mert a házfödő kaláka ma is élő. A csűrök építésénél a kaláka befejeztével tánkra kerekedtek, s a szélvészesen forgó csárdással jól le is döngölték a földet.

Volt még szilvapattogató, tollufosztó és mindenféle más kaláka a társas formában elvégezhető munkához.

A társas munka egy másik alkalmá a **favágókaláka** volt. Az államosítás előtt Farkaslakának is nagy területet kitevő közbirtokossági erdeje volt. Egy bizottság minden esztendőben megállapította, hogy a tulajdonosok közül kinek mennyi jár jog szerint, és megjelölték azokat a fákat. A tulajdonosok összegyűltek, kalákában mindenikét levágták és ölbe rakták. Az öl fa minden irányban két méter volt — emlékeznek a ma is élők. A favágás hosszabb időbe telt, ezalatt a kalákázók nem jöttek haza a faluba, hanem Jakab Antalnak a Kopacon levő házacskájában háltak, ott még főztek is estére meleg ételt. Amikor a munkát befejezték, kalákában hazahordták és a közbirtokossági elnök udvarára lerakták a fát, mindenkinek megjelölve a részét. Az elnök aztán bement Udvarhelyre és elszegődte a fát, amelyet szintén kalákában behordtak, s mindenki megkapta a maga pénzét. Ezek a közbirtokosságok látták el fával Farkaslakán az iskolát, az egyházat és a jegyzőséget, de Szigethi Gyula Mihály, a székelyudvarhelyi ref. kollégium tudós professzora 1829-ből való tudósítása szerint a farkaslakiak és pálfalviak segítették a várost is.

A kaláka a közösség fennmaradását biztosította, ez volt a legterméke-nyebb munkaszervezési formák egyike. Kölcsönösségi alapon végezték, s a megsegítettől viszontsegítséget kaptak. Kalákába a családok legmunkaké-
pesebb tagjait küldték, olyat, aki munkájával nem hoz szégyent a családra. A fiatalok szívesen jártak kalákázni, mert ott vidámság, mókázás, enyelgés járta, daloltak, néha muzsikás is került, s a gazda munka végeztével sokszor biztosított lehetőséget a tánkra, ha máshol nem, hát a csűr földjén. Előre megszervezett tánc azonban nem volt.

A falu sajátos ünnepei

A falu sajátos ünnepei közé tartoznak az emberélet nagy eseményei: a születés és keresztelés, a lakodalom, ahol a fiatalokat elindítják az igazi nagy élet felé, s a temetés, ahol az utolsó útjára indulónak adják meg a végtisztességet. Ezek között folyik maga az élet.

Keresztelő

A kisgyermek születése nagy öröm minden családban. Farkaslakán is Isten áldása volt a gyermek, és az Isten adott is sokat. Nem volt ritka egy családban a nyolc, tíz gyermek sem. A szerelmet minden két évben felújították egy gyermekkel. Ma, a családtervezés korszakában Farkaslakán is kevés gyermek születik. Az a kevés aztán mindent megkap, amire vágyik, de nem biztos, hogy boldogabb, kiegyensúlyozottabb lesz, mint az, aki sok testvér között nőtt fel.

A paraszti családok három nemzedékes családok voltak. Az anya és az apa mehetett a mezőre, nem kellett idegenekre bízni a kicsiket, ott volt a nagyszülő, aki éppen úgy szerette, mint a sajátját, és úgy is gondozta őket. Az sem volt lényegtelen, hogy öregkorban, elesetten az öreg nem maradt magára, mert mellette volt bajában a fiatal pár és az unokák.

A szülés a családi házban történt a bábaasszony segítségével. A csecsemő kis réklíje a nyakán hátul kötődött, s a gyermeket a múltban az elhasznált ingek alsó feléből készített pelenkába takarták. Aztán puha pókarongyba csavarták, ami lehetett bolti anyag vagy használt vászon, majd pókakötővel körbe tekerték sarkától a válláig, jó szorosan. A lábakat azért szorították le, hogy ne legyenek görbék, a kezeket, hogy a csecsemő ne karmolhassa el az arcát. A pókakötőt horgolótűvel horgolták két ujjnyi szélesre és jó hosszúra. Később kezdték használni a pólyapárnát. Sütőteknőben is ringattak, majd bölcsőben, azután készítettek gyermekágyat, ma mózeskosárban is tartják és gyerekkosziban tologatják a kisgyereket. Az anya néha a mezőre is kivitte vagy a hátán, vagy az ölében és a nagyobb testvérek is sokat dajkálták a kicsit.

A gyermekágyas asszony hat hétig nem járhatott el hazulról, csak ez után a tilalmi idő után szabadult ki. Viszont a gyermeket meg kellett keresztelni,

keresztelés előtt egy percre sem hagyták magára, féltek az elcseréléstől. Ezalatt a rokonok, szomszédok pocitát, radinát, vagyis mindenféle ennivalót vittek az asszonynak, s szeretetükkel halmozták el. Segítettek a munkájában is. Különösen nagy segítség volt a leendő komaasszony, a keresztanya. A keresztszülőket nem kellett hívni, hanem aki szeretett volna keresztelni, az igyekezett elsőnek vinni pocitát, ez hallgatólagosan már azt jelentette, hogy ő szívesen megkeresztelné a kisdedet. A keresztszülők megválasztásában az is szerepet játszott, ha valaki tartozónak érezte magát, mert az ő gyermekét korábban az újszülött szülei keresztelték. Egy-két héten belül a keresztanya elvitte a templomba a gyermeket, ahol megtörtént az egyházi keresztelés, amely olyan fogadalommal jár, hogy ha elhaláloznának az édesszülők, akkor a keresztszülők felnevelik, de hitbéli neveléséről mindenképpen gondoskodnak. Mikor a keresztanya hazavitte a templomból a csecsemőt, azt mondta: „Pogányt vittem, keresztényt hoztam.” A család ilyenkor összegyűlt ebédre vagy vacsorára, ha leány volt az újszülött, akkor kapott fülbevalót. Szokás volt élő állatot ajándékozni, malacot, bárányt. Ma sok ajándékkal és nagy lakomával ünneplik a keresztelőt.

Ilyen fogadalmat tett a bérmaszülő is, aki bérmáláskor ott állt a gyermek mellett s vállán tartotta a kezét, amíg a püspök a szentelt olajjal keresztet rajzolt a bérmálkozó homlokára.

Amikor lejárt a tilalmi idő, a gyermekágyas asszony első útja a templomba vezet. Viszi magával a kicsijét is. A Mária oltáránál imát mond felette a pap, s az asszony égő gyertyával megkerüli a főoltárt, majd a gyertyát ráhelyezi a Mária oltárára. Ez a kiszabadulás rendszerint a vecsernyén vagy a kicsi misén történik, utána az anya karjára veszi a gyermekét és úgy tér haza.

Lakodalom előtti idő

A gyermekek felcseperednek. Kezdődik a *vizitáskodás*. Ez függ a család rendjétől, a fiatalok fejlődésétől és a természetétől. Farkaslakán a legények csoportosan jártak vizitába. Hétfő és péntek kivételével bármelyik napon lehetett menni a leányokhoz. A csoport, amely előre összeverődött, bement a leányos házhoz, az apával kezet fogtak, az anyát külön köszöntötték. Rendszerint a padra ültek vagy gyalogszékre, de nem az asztal mellé. Ilyenkor otthon volt a család többi tagja is, csak akkor találtak okot az eltávozásra, ha a fiatalok között már nagyon komoly volt a szándék. Tehát beszélgettek, mókáztak, a leány kézimunkázott vagy font. Bizonyos idő után elindult az egyik legény, a leány kikísérte, ha nem, akkor az a legény oda

többet nem ment. Öt-tíz percig beszélgettek olyanokat, amit több fül előtt nem lehetett, még csók is történhetett. A legénytől függött, hogy mikor megy el, mert a leány nem hagyhatta ott. Azután kikísérte a többit is szerre. Utoljára maradt az, akinek komoly szándéka volt, ha kettő is akadt, sokszor a leánynak nagyon kellett vigyáznia, hogy egyiket se sértse meg. Ha sokáig maradtak a viziták, akkor megtörtént, hogy az apa beleszólt: „Zsúpot hozzak-e?” — vagyis hálóhelyet készítsen-e —, vagy: „Az óra lőtőre jár, bontsunk kórust.”

A vizitákat nem kínálták itallal, csak esetleg ünnepnapokon, máskor gyümölcscsel, főtt kukoricával, almamusttal vagy semmivel sem.

Sorozás

A szerelem mellett a falusi legény életében a legfontosabb a sorozás és a katonaság. Sorozás idején a korcsomában volt a búcsúzó, ami nagy énekszóval, italozással s egy kicsi verekedéssel is járt. A regutabálon is történt bicskázás, mert ezt a katonalegények állították be, és nekik különóta járt, ahol ők táncoltak. Ha más is felállt, és ha elkérte valamelyik reguta kedvesét, az már ok volt a kötekedésre. Ha nőválasznál a leány mást kért fel, az is sokszor vért kívánt. Más legény nem volt ott ilyenkor gazda, s ha beleszólt a dolgukba, azt könnyen bicskával kergették ki.

Sorozás előtti este elment a legény búcsúzni kedvesétől; a leány ilyenkor bokrétát tett a fiú kalapjába. Akinek nem volt kifogott szeretője, az valamely más lányhoz ment búcsúzni, s tőle kapott virágot a kalapja mellé. Másnap aztán bokrétás kalappal, énekszóval, szekéren vitték őket *sorozat*ra Székelyudvarhelyre. A besorozás és bevonulás közti pár hónap már folytonos búcsúzás: a falutól, a szülői háztól, az édesanya féltő gondozásától, az otthon maradó kedvestől. A háborús években ott volt még a szorongás is: vajon visszatérhet-e valamikor a bevonuló legény? Nem csoda, ha a szerelem mellett a katonaság adta legtöbb népdalunk témáját. Így van ez Farkaslakán is, ahol az alant felsorolt dalokat feljegyeztük:

*Anyám, anyám, kedves édesanyám,
De szomorú vasárnap délután.
Házunk előtt vígan muzsikálnak,
Engemet pedig visznek katonának.*

*Lányok, a legényt jól megbecsüljétek,
Ha részeg is, gondját viseljétek, [változat: haza vezessétek]
Mert minékünk megfújják a marsot,
Mi elmegyünk, ti meg, lányok, itt maradtok.*

*

*Megkötöm a lovamat a csárda elejébe,
Lehajtom a fejem a babám ölébe,
Lehajtom a fejem a barna babám ölébe,
Hullatom a könnyemet a rózsás kötényébe.*

*Ezt a csárdás kiskalapot nem az édesanyám vette,
Mellé a virágot a szeretőm tette.
Sír az édesanyám, a szeretőm anyja gyászol,
Ellenséges ágyúgolyó választ el egymástól.*

*Csak még egyszer zörgesd meg a kaszárnyakapukat,
Hadd öleljem át a vékony, karcsú derekadat.
Megcsókollak, rózsám, hej de meg is halok érted,
Még a piros véretem is feláldozom érted.*

*

*Fújják a trombitát, rukkolnak a katonák,
De sok barna kislány siratja a babáját.
Ne sírj, barna kislány, csak te legyél igaz szerető,
Engem is megsegít a jóságos Teremtő.*

*Kedves édesanyám, hogy esik az magának,
Hogy a legényfiát elviszik katonának?
Este a pajtában kesely lábú lovát pucolja,
Éjjel a vaságyban a babáját siratja.*

*

*Fölmegyek a hegyre, fölmegyek a hegyre, lenézek a völgybe,
Ott látom a babám, ott látom a babám egy kovácsműhelybe,
Lovát vasaltassa, hosszú-hosszú útra készül,
Mégsem jön el hozzám tizennyolcadikán
Búcsút venni végül.*

*

*El kell menni katonának messzire,
Itt kell hagyni a babámat, nincs kire,
Reád bízom, legkedvesebb pajtásom,
Éljed vele világidat, nem bánom.*

*Ha letelik az a három esztendő,
Jó pajtásom, add vissza a szeretőm,
Élted véle világidat idáig,
Éljem én is koporsóm bezártáig.*

*

*Hervad az a rózsza, kit nem locsolnak,
Hervad az a kislány, kit nem csókolnak.
Hervassza el, szárassza el szívét a bánat,
Ha engemet elvisznek katonának.*

*Kisangyalom, ha katona nem volnék,
Éjjel-nappal ablakodra köszönnék,
De mivelhogy, kisangyalom, katona vagyok,
Minden este a vaságban búsulok.*

*

*Azért, hogy én bé vagyok sorozva,
Ne sírj, rózsám, nem leszek katona.
Elég nagy az erdélyi határ,
Leszek benne bujdosó betyár,
Úgysem leszek a román király [változat: Ferenc Jóska] katonája.*

*

*Ez a malom szép helyen van,
Mert a Nyikó közepén van,
Közepében arany csipke,
Rászállott egy bús gerlice.*

*Ha én bús gerlice volnék,
Babám ablakába szállnék,
Mindég csak azt dalolgatnám:
Ébren vagy-e, édes rózsám?*

*Császárkörte nem vadalma,
Árvából lesz jó katona,*

*Árvából lesz jó katona,
Mert nincs, aki megsirassa.*

*

*Szállj el, szállj el, fecskemadár,
Szép Erdélyországba.
Vidd el az én leveleimet,
Tedd a babám ablakába.*

*Ha kérdi, hol vagyok,
Mondjad, hogy sebesülve vagyok,
A brassói katonakórházban érted, babám, elhervadok.*

*

*Ellőtték a jobb karomat, folyik a piros vérem,
Nincsen itt az édesanyám,
Ki bekösse nékem.
Gyere, kisangyalom, kösd be sebeimet,
Gyógyítsd meg a bánatos szívemet.*

*

*Októberben, mikor megy a legény katonának,
Azt mondja a lánynak: kísérj ki az állomásra.
Nem kísérlek, babám, mert lebullott a gyöngyharmat a földre,
Sáros lesz a cipőm, megver édesanyám érte.*

*Októberben, mikor megy a legény katonának,
Azt mondja a lánynak: szíved oda ne add másnak,
Mert az én szívem a tieddel van összekötve, zárva,
Amíg odaleszek, szíved oda ne add másnak.*

*

*Mikor engem besoroztak, virágzott a mező,
Sírt a babám, hullt a könnye, mint a záporosó,
Sírva mondta az ő anyjának: besorozták az én babámat,
El is viszik három évre, harminchat hónapra.*

*Legelőször búcsúzom a kedves szüleimtől,
Másodszorban búcsúzom a régi szeretőmtől,
Isten véled, édes jó anyám, tevéled is, te barna leány,
Ha letelik a három év, visszajövök hozzád.*

*Udvarhelyi kaszárnyára rászállott egy gólya,
Vizet hozott a szájába reguták számára.
Igyatok, reguták, mert szomjasok vagytok,
Azt csak a Jóisten tudja, hogy mikor szabadultok.*

*

*Zsindelyezik a kaszárnya tetejét,
Mind elviszik a legények elejét,
Maradt itthon kettő-három nyomorult,
Rátok, lányok, még az ég is beborult.*

*

*Káposzta, káposzta, téli, nyári káposzta,
Édesanyám háza nálam nélkül de árva.
Az van a káposzta kacskaringós levelére ráírva,
Hogy érted leszek, rózsám, három évig katona.*

*

*Esik eső, szép csendesen esik, tavasz akar lenni,
De szeretnék a babám kertjében rózsabimbó lenni.
Nem lehetek én rózsza, elhervaszt a régula
Az udvarhelyi háromemeletes magas kaszárnyában.*

*

*Fekete zsindelyes, fekete zsindelyes a farkaslaki bíró háza,
Sírva sétál benne, sírva sétál benne a farkaslaki bíró lánya.
Minden lánynak van babája, kivel mulat a csárdában,
Hej, csak az enyém, egy piros barna legény hervadt el a kaszárnyában.*

*

*Hej, bíró, bíró, farkaslaki bíró,
Vágja ki a szemedet a holló.
Nem vétettem semmit a lányának,
S hej besorozott mégis katonának.*

*Hej, minek is kell nékem a templomba járni,
Ha a babám nem jön vigasztalni.
Vigasztalom magam, ahogy lehet,
Elszerették a civilek a szeretőmet.*

*Recece, nem vagyok én kapitány,
Recece, nem járok én paripán.
Nyolcvankettős baka vagyok én,
Recece, gyalog masírozok én.*

*Recece, nincs a lánynak kötője,
Recece, elvesztette az este,
Elvesztette, csuhaj, az este,
Recece, mikor a bakát leste.*

*

*Zöld erdőben de kicsi,
Beh kicsi az édesanyám lakása,
Ott szült engem az anyám,
Ott szült engem az anyám a világra.
Zöld erdőben a dalos madárnak is van párja, ki várja,
Csak én magam egyedül, csak én magam egyedül vagyok árva.*

*Este kezdtem, sejahaj,
Este kezdtem a lovamat nyergelni,
Éjfélig tart, sejahaj,
Éjfélig tart a resztungot pucolni.
Lovam fején fényes csillag ragyog, nem kantár, nem kantár,
Nem is legény, sejahaj, nem is legény, ki a lányokhoz nem jár.*

*

*Nem szabad már nékem, nem szabad már nékem
Többé a lányokhoz járni.
Az orosz határon, odakünn a sáncon kell
Nékem a posztot állni.
Az a legény, ki a posztot állja,
Nagyon várja haza a régi babája.
Sirass, kisangyalom, az orosz határon
Folyik el a piros vérem.*

*

*Töltik a nagy erdő útját, viszik a székely katonát,
Viszik, viszik szegényeket, szegény székely legényeket.*

*Viszik, viszik jó messzire, Galícia közepibe,
Ott várják a bús regutát, kinek göndör haját vágják.*

*Az enyimet is levágták, babám kötényébe rakták,
Nincsen annyi hajam szála, ahány könnye hullott rája.*

*

*Lemberg alatt van egy kerek erdő,
Közepében egy gyászos temető,
Abban nyugszik százhuszezer baka,
Eltemette gyászos Galícia.*

*Köpönyegem gyászos szemfedelem,
S nem szép hazám földje takar engem.
Nincsen kereszt a sírom elején,
Mint a vadak, elásva fekszem én.*

*Édesanyám ne keressen engem,
A sok sír közt nem talál meg engem,
Galícia földje borul reám,
Sírhat, sírhat szegény édesanyám.*

*

*Udvarhelyi vasútállomáson
Áll a vonat az első vágányon,
A gőzösnek jaj de füstöl a kéménye,
Azzal visznek az orosz határszélre.*

*Kisangyalom karjai, karjai
Nem akarnak hajlani, hajlani,
Meg kell annak hajlani, levelet írni,
Ha meg akar ölelni, csókolni.*

*

*Jaj, de sokat áztam-fáztam katona koromban,
Mikor fegyver alatt álltam a lövészárokbán.
Nehéz a fegyverem, a két vállamat nyomja,
Még nehezebb, sej, az a bánat, mely szívem szorítja.*

*

*Erdő nincsen zöld ág nélkül,
Az én szívem bánat nélkül.
Bánat olyan, mint a jó szél,
Merre járok, mind engem ér.*

*Felsütött a nap a síkra,
Minden ember ablakára.
Nem tudom, hogy mi az oka,
Az enyimre nem süt soha.*

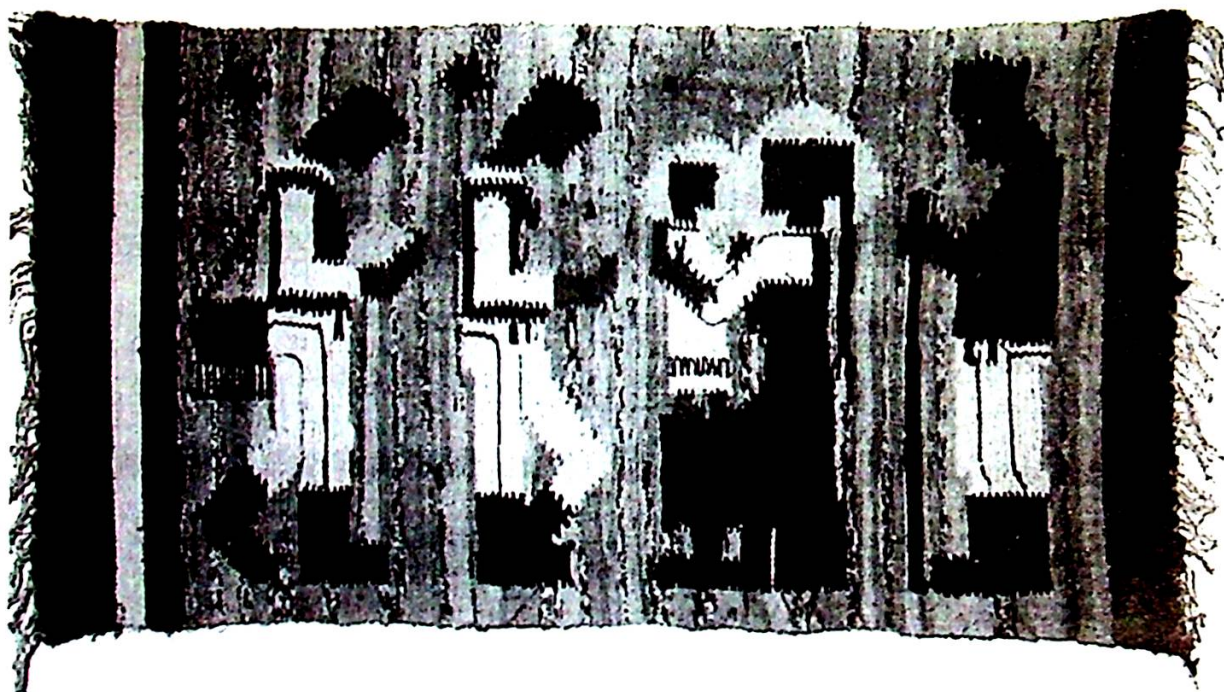
*Boldogságom el van zárva
Ferenc császár [változat: román király] ládájába,
Ha valaki megváltaná,
Azt az Isten megáldaná.*

A háborúk idején a katonanóták nagy része háborús témára vált, Dél-Tirol és Szerbia hegyei között vagy Galíciában, Oroszország mezőin születtek:

*Diófából, sejahaj, diófából nem csinálnak koporsót.
Katonának, sejahaj, a bakának nem húznak búcsúztatót.
Ágyúgolyó lesz annak a búcsúztatója,
Szőke kislány, sejahaj, barna kislány lesz a megsiratója.*

*

*Kimegyek a doberdói harctérre,
Föltekintek a csillagos nagy égre,
Csillagos ég, merre van a magyar hazám,
Merre sirat engem az édesanyám?*

*Én Istenem, hol fogok én meghalni,
Hol fog az én piros vérem elfolyni?
Galícia közepében lesz a sírom,
Édesanyám, arra kérem, ne sírjon.*

*

*Nyitva van a százados úr ablaka,
Barna kislány sírva sétál alatta.
Állj meg, kislány, barna kislány, egy szóra,
Én leszek a szíved vigasztalója.*

*Nem állok meg a százados úr szavára,
Úgysem leszek a százados úr babája,
Van énnekem a századjában egy közlegény,
Kit nem adnék százados úr magáért.*

*A közlegény elesik a csatában,
Barna kislány, kinek borulsz nyakába?
Ha elesik, szálljon áldás a porára,
Úgysem leszek a százados úr babája.*

Elkövetkezik a megszabadulás, leszerelés boldogsága is:

*Vékony a nádszál, lehajlik a földre,
Sír a kislány, elhallszik messzire,
Elhallszik a közös laktanyára,
Megszabadulok, babám, nemsokára.*

*Megszabadulok, meg is házasodom,
Azt veszem el, akit én akarok,
Elveszem a falu legszebb lányát,
Kivel eltöltöttem sok számos éjszakát.*

*

*Arról alul kéken beborult az ég,
Az én rózsám most írja bús levelét.
Írjad, babám, írjad bús soraidat,
Hadd tudjam meg, mihez tartsam magamat.*

*Letöltöttem három évet, hat napot,
Kapitány úr, szalutálni nem fogok,
Szalutáljon az a bundás reguta,
Kinek hátra harminchat kis hónapja.*

*

*Ez a vonat most van indulóban,
Az eleje fel van virágozva,
Az eleje sárgára, leszerelő öreg bakák számára,
Jönek haza végleges szabadságra.*

*

*Már ezután úgy élem világom,
Kis kalapom a jobb szememre vágom,
Jobb szememről a bal szememre vágom,
Csak a leszerelő kis könyvemet várom.*

*Már ezután két szeretőt tartok,
Az egyiktől a másikhoz járok.
Ha az egyik hűtlen lesz és megcsal,
Megyek a másikhoz, az majd megvigasztal.*

Nagyon sok Kossuth-nóta, kuruc nóta és a szabadságharc emlékét őrző induló is él a faluban. Ezek nagy része ismert, nem iktatom ide közülük csak a Gábor Áron emlékét idézőt:

*Gábor Áron rézágyúja fel van virágozva,
Indulnak már a tüzérek messze a határba.
Nehéz a rézágyú, felszántja a hegyet-völgyet,
Édes rózsám, a hazáért el kell válnom tőled.*

*

*Csend van a faluban, alusznak a lányok,
Csak egy kis ablakban nyílnak a virágok.
Barna kislány levelet ír messze, nagy Oroszországba,
Katona babáját várja szabadságra.*

*Mikor kicsi a lány, a babával játszik,
Alig cseperedik, vadász után vágyik,
Gondja van a szép ruhára meg a csinos járására,
Csókot ad a vadász piros ajakára.*

Házasság, lakodalom

A falu régi szokásai úgy kívánták, hogy a katonaságtól leszerelt legény nézzen menyasszony után, ne maradjon vénlegény. Az élet rendje is a családalapítást kívánta. Ha a bevonulás előtti kedvese megvárta, akkor nem volt gond a megkérés, ellenkező esetben a vizitáskodás idején alakult ki, hogy ki lesz a párja. Miután a leány és a legény megegyeztek, a leány megkérdezte a szüleitől, hogy beleegyeznek-e, aztán a legény megkérte a szülőktől. Ha odaígérték a lányt, eljött a saját szüleivel kikémi. Az eljegyzés előtt lovas szekérral mentek gyűrűt vásárolni, a szekéren karos ülésen ültek a fiatalok, ami nagy szenzáció volt a falu életében. Gyűrűt csak a leány kapott. Az eljegyzés kis közösségben a leányos háznál történt. Utána, ha nem volt kész a *kiállítás*a, a hozománya, elment szolgálni, vagy otthon maradván készítették a staféringot a lakodalomig. Néha az is megtörtént, hogy a párválasztásnál nem a szépséges szerelem győzött, hanem a rang, a vagyon. „Két fiatal egymást szívből megutálja, két vénasszony mégis összebóronálja” — hangzik a helyi mondás.

Ha a legény más faluból akart nőszülni, vagy oda járt vizitába, az apa föltétlenül elment háztűznézni. Hogy miért, azt a népi regula így fogalmazza meg: „Lopj el egy tehenet valahonnan, lassan elfelejtik, de ha olyan családból nőszülsz, ahol iszákos, lopós, lusta vagy ne adj Isten, csalafinta szokások vannak, azt a gyermekeid gyermekei is öröklik.” Tamási Áron beszéli el a *Szülőföldem*ben bizonyos János bácsi történetét, aki szomszéd falusi volt, a sors azonban ide vetette Farkaslakára. Egy jó gazdaságban megszerette a lányt és feleségül kérte, neki is ígérték. Híre ment a dolognak a faluban. „Úgy megbolydultak az idevaló legények, hogy nagypénteken éjjel fejszével reámentek. Ott folyt le a csata a tomácban, s az volt a szerencse, hogy az egyik kezével az alsóruháját kellett fogni, mivel az ágyból szöktették fel. Ha az a keze is szabad lett volna, a hajnal valakit halva kapott volna. Így csak a tomácot vágták össze, s azután pedig elfutottak [...] Mindenért meg kell fizetni pénzzel vagy türelemmel [...] hálával és bizakodással gondolok a népre, mely ezer esztendőn keresztül védte földjét és őrizte leányait. Együttesen és faluk szerint külön, külön.”

Aztán elkövetkezik a lakodalom napja. Régen csak egy, ma két vőfély hívja be a lakodalmat, s azt egyik nap a leány családja, másnap a fiú családja tartja. A vőfély a vőlegény fiatal rokona, aki virágos szalagos vőfélypálcával megy el mindenkihez, akit a gazda meghív. További feladata elbúcsúztatni a menyasszonyt, a lakodalmi tánc alatt pedig védeni biztonságát, őrizni, nehogy ellopják.

A vőfély rigmusa

*Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!
Öröm s tisztelettel léptem be a házba,
Égi áldás szálljon minden lakójára.
Én Kovács Lacinak vagyok a vőfélye,
Az ő szülei mondták, hogy jöjjek el ide.
Meghívom magukat vasárnap ebédre,
Az ők fiuk nagy ünnepségére.
De az ők fiuknak nem születésnapja,
Hanem az Úristen a párját megadta.*

*Mostan arra kérem, pontosak legyenek
És pontos időben megjelenjenek,
Étellel, itallal ki fogják szolgálni,
Amennyit csak el tudnak használni,
A zenészek pedig a legjobbak lesznek,
A kik meg is hozzák a jókedvet.
Ez nekem az utolsó hívásom,
Hogy jól mulassanak, szívemből kívánom.*

A házigazda mindig egy ékesen szóló, lehetőleg furfangos, de megbízható egyén, ha lehet, rokon, ha nem, egy a család által felkért férfi, aki zökkenőmentesen tudja irányítani az egész lakodalom lefolyását.

A legényes háztól a násznagy következő szövegének elmondása után indulnak a menyasszonyért:

*Tisztelt gyülekezet! Isten szent nevében
Induljunk el innen csendben, békességben,
Vőlegény uramnak keressük fel párját,
Az ő drága kincsét, ékes menyasszonyát.
Szerezzünk ma neki öröm s boldogságot,
Hozzunk a keblére egy szép gyöngyvirágot.
Először majd Isten hajlékába visszük,
Hol szent áldás után boldog leend, hisszük.
Induljunk tehát el Isten szent nevében,
Menjünk a mátkáért a legnagyobb rendben.*

A vőfélyt előre küldik szállást kérni.

A vőfély szálláskérő beszéde

Szerencsés jó napot kívánok mindnyájuknak. Engem X. Y. uram követségbe küldött, hogy ő e tisztos háznál magának menyasszonyt jegyezvén el, kivel mai napon az Isten oltára előtt a házasság szentségében akar részesülni. Ezért az én jó uram nevében kérem fel mindnyájokat, hogy őt szeretett kedves vendégeivel szíveskedjenek eme hajlékban elfogadni, míg szándékukat nyíltan kijelentve céljukat elérik, melyért jelenleg fáradoznak.

A vőlegény búcsúztatója

*A vőlegény helyett emelem szavamat,
Hagyjátok, zenészek, a ti nótátokat.
Ne zenéljete, mert a szívnek érzése
Nagyobb most, mint ama hegedű zengése.
Édes legénytársim, ifjú barátaim,
Kikkel eltöltöttem mindeddig napjaim,
Köszönöm szívemből a ti jóságtokat,
Köszönöm a ti kedves barátságotokat.
Sok kedves napokat töltöttem köztetek,
Igen szépen kérlek, el ne felejtsetek.
Látjátok, könny pereg mind a két szememből,
Sajnállok titeket szívemből, lelkemből,
De égi Atyánknak reám szállt áldása,
Beteljesedett a szívem kívánsága,
Drága menyasszonyom, édes hitespárom
Lesz mostan örömöm s minden boldogságom.
De azért nem foglak titeket feledni,
Mint jó barátaim, síromig szeretni:
Örvendezzete hát jelen menyegzőnek,
Hol kívánságaim teljesedve lőnek.*

Következik a kikérés s a **menyasszony búcsúztatója**:

*Ékes menyasszonyunk felkért tisztelettel,
Hogy őhelyette is egész szeretettel
Zengeném búcsúját, búcsúzó szavait,
Hallgassátok meg hát fő óhajításait:
Kedves drága **apám**, legelső szavamat
Tehozzád intézem a búcsúzásomat,*

*Ki engem tápláltál, ruháztál, neveltél,
Légy mindezért áldva az édes Istennél.
Sok bú nyomta szíved, hogy boldoggá tegyél,
Hogy engem Istennel szépen felneveljél
Tiszta erkölcsökben, igaz munkásságban
És én részesedtem mindezen áldásban.
Áldjon meg mindezért a mennyei Atya,
Aki jó lelkedet így boldogította,
Hogy örömet leljél mai menyegzőnkben,
Örömapa legyél ezen nyájas körben.
Hű páromat is vedd be szeretetedbe,
Fogadd mindkettőnket áldott jó szívedbe.
Most pedig add ide, kérlek, a kezedet,
Hogy hullassuk reá hálás könnyűinket,
Hintsünk reá csókot, édes gyermekeid,
És sírig maradjunk igazi híveid.*

*Édes, kedves **anyám**, most hozzád fordulok,
Szerelmes hű dajkám, tetőled búcsúzó.
Ó, jaj, hogy is kezdjem, beszélni sem bírok,
Hogy tőled megváltam, annyira zokogok.
Add ide kezedet forró könnyeimnek,
Hogy adjam a jelét igaz érzelmimnek.
Ki annyit dajkáltál és annyit szenvedtél,
Míg e jelen korig híven felneveltél,
Szerelmes hű dajkám, áldjon meg az Isten,
Légy boldog örökké, mind a két életben.
Adjon az ég szép kort, hogy soká lássalak,
Hogy mint hű leányod, soká csókoljalak.
Ha pedig napjaid meg lesznek számítva,
Égi üdvösséggel légy megkoszorúzva.*

*Kedves **testvéreim**, el ne felejtsetek,
Hogy mely tiszta szívvel eddig szerettetek,
Szeressetek mindig, bajban és örömben,
El ne hagyjuk egymást az egész életben.
Ápoljátok az én drága szüleimet,
Az én helyemben is szolgáljátok őket.
Úgy áld meg az Isten, a teremtő Atya,
Hulljon reátok az egeknek harmatja.*

*Kedves lánybarátim, ti ékes virágok,
Köszönöm nektek is szíves barátságotok,
Ne felejtsetek el, én el nem felejtlek,
Miként ez ideig, úgy mindig szeretlek.
Szép vendégkoszorú, ékes gyülekezet,
Köszönjük, hogy minket meg nem vetettek,
Az Isten áldása lebegjen felettük,
Hogy örökké boldog legyen majd előttük.*

Amikor a leányt ki kellett volna adni, bemutatni a násznépnek, akkor szokás volt elsőnek egy vénasszonyt vezetni elő, s az természetesen nem tetszett a vőlegénynek, mert ez csak volt, aztán következett egy lányka, aki csak lesz menyasszony. Mint a mesékben, a harmadik lett az igazi.

Aztán a násznép a templomba kíséri az új párt. A hivatali és az egyházi esküvő után régen az örömszülők házánál, ma a kultúrotthonban díszesen megterített asztalok várják a vendégsereget.

Mostani idős asszonyok régi lakodalmakról mesélnek, melyeknek a történetét ők is a nanyójuktól hallották:

A lakodalmat akkor házasemberek hívták be. Egy héttel előtte kakast pattogattak, azt felfűzték és azzal díszítették az ökrök felszalagozott szarvát. A szekerekbe nagy szarvú fehér ökröket fogtak: az első szekéren vitték a menyasszonyt és a vőlegényt, a következőn a kelengyét, ezen volt a szép vetettágy is. Dénes Gáborné elmondta, hogy az ő nagyanyja menyasszony korában a vetettágy olyan magasra volt rakva, hogy a hat fejes párnáját a diófa ága letépte, amikor hozták ki az udvarról.

A régi lakodalmakon *termőágot* is készítettek, ami abból állott, hogy szép ágas fát vágtak, azt meghántották, és a kenyér vagy kalács bevetésekor visszamaradt kelt tésztát cukorral összegyúrva rátekerték az ágakra, majd kemencében megsütötték. A termőág a lakodalmi asztalra került, s azzal a kívánsággal adták át az ifjú párnak, hogy soha ki ne fogyjon tőlük a munkájuk által megérdemelt és Isten által megszentelt kenyér, meg hogy termő legyen a családi életük is, sok gyermekkel megáldott. A termőágért a végén a gyermekek versenyeztek.

A lakodalmas menet útját a falu között sok helyen *elkötötték*: kötelet húztak ki, vagy kötőrudat tettek keresztül az úton. Ilyenkor az elkötő és a násznagy rigmusokat mondtak egymásnak, találós kérdéseket tettek fel, s aki hamarabb kimerült, vagy nem tudott válaszolni, az veszített. A versengést sokszor egy kis hordó bor bánta meg. A régi lakodalmi asztalon süteménynek lepény és kalács volt. A lakodalmas szekerekről az út két oldalán álló közönség közé illett kalácsot dobálni, amit azok kifogtak. Az ökrök helyét később felváltották a felsallangozott lovas fogatok, napjainkban a személy-

gépkocsik, de ha közel van a templomhoz a szülőház, gyalog mennek díszes menetben, zenekarral kísérve.

Mielőtt a házba belépne a fiatal pár, a násznagy a megbízott házigazda találós kérdéseire meg kell hogy feleljen. Szokás volt régebben, hogy a vőlegény a menyasszonyt az ölében emelte át a küszöbön, jelezvén, hogy abban a házban nem botlik meg. Néha seprűt tettek keresztbe az ajtóban, s ha átlépett rajta az új asszony, akkor a megállapítás szerint nem lesz jó gazdasszony, de ha felvette, akkor valószínűleg jó lesz.

Jellegzetes **lakodalmi ének** Farkaslakán, amit az utcán végigvonuló násznép mellett haladó zenészek muzsikálnak, és a lakodalom alatt a vendégek énekelnek:

*Árpacipó, zablepény, node zablepény,
Éljen köztünk sokáig az új vőlegény.
Nosza hát, rajta hát, vele vigadjunk,
A bánatnak és bánatnak helyet ne adjunk.
Eresz alatt fészket rak a nyári fecske,
Éljen köztünk sokáig az új menyecske.
Nosza hát, rajta hát, vele vigadjunk,
A bánatnak és bánatnak helyet ne adjunk.*

*

*Lakodalom van a mi utcánkban,
Idehallik zengő muzsikája,
Hivatalos vagyok oda én is,
Nem mennék el, ha százszor üzennék is.*

*Vége van már a lakodalomnak,
Nagy bánata van a menyasszonynak,
Forgatja a karikagyűrűjét,
Sajnálja a régi szeretőjét.*

A leültetésnél a főhely a menyasszonyé és a vőlegényé, mellettük a két násznagy, násznagyasszony és a keresztszülők foglalnak helyet. Az örömszülők ott szorgoskodnak a vendégek fogadásánál, de csak köszöntik őket. A szószóló most a házigazda, aki leülteti a vendégeket, mindenre felügyel. Az étkeket a szomszédok, rokonok, barátok készítik el egy főszakácsnő vezetésével, az italról pedig két megbízott férfi rokon gondoskodik. A felszolgálók énekszóval sorjában lépegetnek elő, az első ének egyházi: „Angyaloknak királynője...”, a többi népdal. Minden fogás előtt rigmus járja, közben szól a zene. A rigmusok között (melyeket a szószóló mond) zene, majd evés alatt ugyanaz a megbízott rigmusoló tréfákkal szórakoztatja a vendégeket.

Leves

*Itt van az első tál étel, amit behoztam,
És, hogy el ne ejtsem, sokat imádkoztam.
Szakácsné asszonnyal összebarátkoztam,
Borssal, gyömbérrel jól meg is szóztam.
Régi szokásuk volt az öregeinknek,
Hogy először mindig a leveshez ültek.
A leves összetételét senki fel nem méri,
Minden háziállat magát benne érzi.
Örvendek, ha tálat viszek ki üresen,
Így a kedves vendég gyomra nem marad üresen.*

Sült

*Tudom, hogy örülnek, mikor engem látnak,
Még jobban örülnek, mint száz vénleánynak.
Nálunk, székelyeknél szokás volt az úgy is,
Hogy a leves után jólesett a hús is.
Igaz, hogy a Bojtos fiatal volt nagyon,
Rövidlátás miatt ütöttük őt agyon.
Azért ne gondolják, hogy ez öreg volna,
Igaz, megvolt akkor, mikor játszottunk a porban,
Mint fürge gyermekek megkergettük sorban,
És mostan megesszük tisztességes korban.
Mellette a tálban jó tepertős kása
És a csirke melle, Istennek áldása.
Igazán mondhatom, aki eszik ebből,
Mint a násznagy uram, úgy meghízik ettől.
Kik pecsenyét esznek, mind sokáig élnek,
Őseink is ettől lettek olyan vének.
Mert ők a pecsenyét nagyon is szerették,
Utána torkukat borral öblögették.
Friss, még mozog, s ha kell, még hozok.*

A tálat minden esetben csak akkor teszi le, ha befejezte a beszédét, és akkor az utána felsorakozott felszolgálók is minden négy vagy hat személy elé letesznek egy tálat.

Bor

*Mikor Noé apánk Isten parancsára
A vízözön előtt szaladt a bárkába,
Minden növényből, állatból egyet vitt,
Hogy a vész után ne nélkülözzön senki.
Ám a legbölcsebben csak azt cselekedte,
Hogy a szőlőtökét ki nem felejtette.
Neki köszönhetjük, hogy a bort ismerjük,
Amitől testünk vidámságát érezzük.
Rajta hát, uraim, töltsünk a pohárba,
Igyunk Noé apánk emlékére máma.
Hogy szőlőt termesztett, legyen érte hála,
S mi ihatunk az ifjú pár boldogulására.*

Káposzta

*Kedves vendégeim, én káposztát hoztam,
Amiért a konyhán sokat fáradoztam.
Egy kis darab húsért sokat hadakoztam.
Ez ám, jó uraim, az étkek vezére, a székelyeknek régi eledele.
Én nem dicsérem, dicsérje meg magát,
Hiszen belevágtam két oldal szalonnát,
Tizenkét disznónak elejét, hátulját.
A vőlegény keresse ki a fülét,
A menyasszony a farkát.*

Tészta

*Itt vagyon e tálban jóféle sütemény,
Jól meg van ez sütvé, mégsem nagyon kemény.
Finom, jó íze van minden kis darabnak,
De azért megkérem, nagyot ne faljanak,
Zsebbe ne dugjanak,
Mert ha zsebbe dugnak, s még nagyot is falnak,
Én hibás nem leszek, ha ettől meghalnak.*

Pár évvel ezelőtt még az **égettasszony** is színfoltja volt a lakodalmaknak. Ez a szerep az egyik szakácsnőé volt, akit a főrendező bevezetett, az arcán

álarccal, fején csámpás szalmakalappal. Karja felkötve, sántított és jajgatott, mert elégett a karja. Aki vezette, hatalmas merőkanalat tartott a kezében, s abba mindenki ajándékot tett a felsegítésére. Közben mondta a szöveget:

*Vígságunkat baleset búsítja.
Amíg mi itt mulattunk javában,
Nagy baj történt ott kint a konyhában.
Mikor a szakácsné a kását kimérte,
Ráfröccsent szegénynek a keze fejére.
Úgy elégett neki az egyik elülső lába,
Meg sem gyógyul talán ebben a világban.
Kedves vendégeim, a patika drága,
Pénz kell a kórházba szállításra.
Ne sajnálja senki, még a száz lej is jó.*

A végén az „égettasszony” felgyógyult és ropogós táncot járt.

Érdekes lélektani jelenség, hogy a nép újra és újra átéli a rigmusokat, a szakácsné meggyógyulását és, mint gyermek a mesén, ugyanúgy mulat rajta.

A falu emlékezte őrizi a neves szakácsnék emlékét is, ilyenek: Hadnagy Áronné Bözsi néni, Pakot Pistáné Ilona néni, Kovács D. Magdó, Orbán V. Erzsi, Köllő Jakab Gizella, Fancsali Vencelné Matildka, Pakot B. Albiné Irénke.

A régi lakodalmi táncokat a csűrben járták, de menyasszonytáncra a faluházába vonultak, és ott a falu többi fiatalja is megtáncoltatta a menyasszonyt. Itt nagyon kellett vigyázni a vőfélynek, nehogy ellopják az új asszonyt, mert ha mégis megtörtént, ki kellett váltani. A lakodalmi tánc után már kontyot tettek a fejére. Ahogy a rigmus mondja: „Kontyot tett a fejére, gondot vett a szívére.”

A másnapi kontyolóra inkább azok gyűltek össze, akik a lakodalom alatt nem ülhetek le, a szakácsnék, a fennjárók és természetesen a közeli rokonok is.

A lakodalom a fiatal pár nagy ünnepe, tehát nem az ajándékért tartották annak idején, s ajándékot inkább természetben kaptak. Ma a pénzen van a hangsúly.

A lakodalmi rigmusok összegyűjtésénél segítségemre volt Jakab Simó.

A lakodalmak velejárója a zene. A falunak két rezesbandája is volt. Ma is van zenekar, de ez inkább nemzeti alapon működik. Újabban van hegedű, harmonika, klánéta, szaxofon, cimbalom, gardon, dob. Sokszor hoztak cigányzenekart is, de ez idővel elmaradt.

Sok háznál létezett cimbalom, még ma is találni egyet-egyét, ezen a

családja és saját gyönyörűségére muzsikált a zenét szerető családtag, aki lehetett éppen az apa is.

A század elején a legtöbb portán citera is volt. Ha vasárnap délután kedvük szottyant a táncra a fiataloknak, gyorsan előszedtek egy citerást, és valamelyik csűr földjén, a falu végén vagy éppen a födeles hídon jót táncoltak.

Kurjantások

1. Abcirom, bocskorom, holnap megházasodom.
2. Adjatok egy szalmaszálat, fűjjam fel a kultúrházat.
3. Akinek most kedve nincs, annak egy csöpp esze sincs.
4. Akármilyen szenes tőke, szebb a barna, mint a szőke.
5. Az én csizmám disznóbőr, apám hozta Sükőből.
6. Ecet, torma, fokhagyma, ez a leány jóforma.
7. Egyenes vagy, mint a nád, hozzám szabott volt apád.
8. Engem szeress, ne anyádat, én csókolom meg a szádat.
9. Ez a kicsi szegelet megér háromezeret.
10. Ezt a kicsit mind kijárom, holnapi nap mind elhányom.
11. Édes kicsi gilicém, hótig tiéd vagyok én.
12. Fecskemadár tárva hagyta a szárnyát, a vőlegény nyitva hagyta a száját.
13. Fogdsza meg, forgasd meg, keringesd meg, lógasd meg.
14. Forgasd, forgasd mindaddig, míg a szoknya langallik.
15. Ide, lábam, ne tova, ne menj Oláhfaluba.
16. Ide, lábam, ne tova, hátra van még a jova.
17. Járjad, lábam, járd ki most, nem parancsol senki most.
18. Járompáca, járomszög, járjad, bolond, nincs eszöd.
19. Kicsi leány, kicsi kócs, ha csókolnak, ne rikóccs, mert ha anyád meghallja, a szájadat bévarrja.
20. Kicsi nekem ez a csűr, kirepülök, mint a fürj.
21. Laskanyútó, lapító, itt lakik a tanító.
22. Likas szita, üres kupa, a menyasszony tiszta csuda.
23. Nem illik annak a tánc, kinek homlokán a ránc.
24. Olyan kutya kedvem van, két pityóka bennem van.
25. Piros csizma fejelés, jaj, de furcsa teremtés.
26. Sósuborka, kádárvirág, szökjetek, ti varasbékák.
27. Sósuborka, petrezselyem, a vénasszony veszedelem.

28. Szembe, babám, ha szeretsz, ha nem, bizony elmehetsz.
29. Tejet ettem s puliszkát, attól nőttek ekkorát.
30. Túl a vízen meg innét, téged a konty megillet.
31. Ucu-cu, két karajcár a pucu.
32. Ujújúj, megdöglött a suta juh, nem kell neki több sarjú.

Temetés

A temetésnek is megvan a maga szertartásos rendje.

A halottat a legszebb szobában ravatalozzák fel. A ravatal gyászleple alá háziszőttes, hasogatott, csipkés lepedőt helyeznek, a koporsó láb felőli része alá fehér szőr fejkendőt. A halott ruházata ünneplő, a század közepéig a férfira fehér harisnyát adtak, a módosabb, tekintélyesebb asszonyra ráncos, fekete selyemszoknyát és fejére lapias szőr fejkendőt kötöttek (ennek anyagán kis kockákban a fekete alaptól csak fényben elütő kis levelek nyomata látható).

A virrasztóban az asszonyok egy előimádkozó után rózsafüzért mondtak és mondanak ma is. Régebb kaláccsal, pálinkával kínálták a virrasztókat, minden pohárnál mondták: „Isten nyugosztalja”, de nem koccintottak.

A halottas háznál a közeli hozzátartozók semmilyen munkát nem végeznek. A szomszédok, rokonok, barátok kiássák a sírt, bevásárolnak, előkészítik a tort, az asszonyok ellátják a sírásókat. A 95 éves István Mártonnétól hallottam: „Nagy ünnep a halál napja, boldog ember, ki megtartja.”

A halott leányt menyasszonynak öltöztetik. Leánytársai a nyoszolyólányok, a fiúk a vőfélyek, s ezek mellére fehér rózsát (ma fehér szegfűt) tűznek a lányok. A halottat hat kis fehér zászlóval és gyertyával kísérték ki. Zászlót a fehér szőrkendőből készítettek, temetéskor levették a rúdról, és a rudat behelyezték a sírba. A leányok fehér blúzban, fekete szoknyában (ma székelyruhában), a fiúk fehér harisnyában kísérték ki társukat.

A halott legényt a vele egyidősök vitték, mellettük haladtak a leányok égő gyertyával. Nyolc legény piros lovon ülve, székely harisnyába öltözve kísérte a koporsót. Demény Andrásné még emlékszik, hogy a lovak a templom előtti lépcsőn is szépen felsétáltak.

A halott fiatal asszonyt gyöngyös pártával temették el és a vele egyidősök fejükön szintén gyöngyös pártával kísérték holt társukat, ruházatuk fekete székely ruha volt, mellettük a férjük haladt.

Az idősebb asszony halottat kortársai ma is fehér fejkendőben kísérik (talán emlékezés a fehér gyászra?) és ők viszik a szentelt gyertyát.

A férfi halott mellett férfi társai haladnak gyertyával.

A templomig vállukra erős szíjat akasztva s abba rudat téve emelik a koporsót, ott a szertartás alatt az oltár elé helyezik, majd továbbviszik a temetőbe. Régen a leányt leánytársai emelték, az időseket, ha van elég fiúunoka, azok.

Nagyon szép új szokás, hogy az egyháztanácsosok fehér harisnyában kísérik és viszik a volt egyháztanácsost.

Ma ritkán hallani hangos siratást, régen azonban felsorolták a siratásnál a halott minden érdemét.

A sírhantot ma koszorúk borítják. Valamikor viaszkoszorút vett a család, azt pár nap múlva hazavitte, az elsőházban felakasztotta, s minden halottak napján kivitte a sírra.

Farkaslakán három hónapig nem veszik le a koszorúkat, akkor elégetik. A temető szép, rendezett. Ma kevés fakereszt árválkodik, azok bádoggját is kikezdte a rozsdá, s a vasrózsák eltűntek.

A régi sírkövek csodálatos formavilágot őriznek. Pakot László bácsitól tudom, hogy a neves sírkőfaragók a múlt század végén, ennek elején Miklós Dénes, Jakab János, Bálint Geci Gáspár, Jakab Mihály voltak, később Bálint Antal, Jakab Endre, jelenleg Fancsali Elekné András, Pakot Áron.

A temető közepén levő keresztet korpusszal együtt Pakot Áron faragta.

A keresztéről sajnos már nem lehet leolvasni a **sírfeliratokat**. Az egyik régi sírkövön, melyet az 1831-ben született Jakab Sándor emlékére emeltek, az alábbi szép verset olvastam:

A SZABADSÁGHARCNAK VITÉZ KATONÁJA,
KÖZSÉGÜNKNEK DERÉK FŐBÍRÁJA,
ÖVÉINEK ÓRE, SOKAK JÓTEVŐJE VOLT, AMÍG ÉLT.
A SÍRBAN MEGNYUGVÁST, DICSÓ FELTÁMADÁST,
MENTEST SZENVEDÉSTŐL, KÉRÜNK AZ ISTENTŐL —
AKIK ŐT SZERETTÉK.

Egy másik régi sírkövön ez áll:

E SÍRKÖVET EMELTÉK A JÓ TESTVÉREK
AN. GA. MI. SZERETETT JÓ NAGYATYOK DÉNES ANTALNAK
KI SZ. 1816-BAN, M. H. 1891-BEN ÉS NAGYANYOK PAKOT ANNÁNAK
KI SZ. 1816-BAN ÉS M. H. 1900-BAN.
BÉKE LEGYEN PORAIKON.

A legrégebbi sírkövek alatt pihenők életükben részt vehettek az 1848-as szabadságharcban: Demény Péter 1806-ban született, és kőből faragott kereszt áll sírján; Jakab János 1807-ben; Hints József 1802-ben; ifj. Hints János 1829-ben született. Bonda Péter és Bonda János közös sírkövén az oroszok által rálőtt golyó mély lyukat hagyott.

Van egy érdekes módon hengeresre faragott sírkő, minden oldalán felirattal:

1. oldal:

NEKED AJÁLOM KEGYELMES JÉZUS MINDEN ATYÁMFIÁT,
AZOKAT, KIK GONDOT VISELTEK RÁM ÉS KIK IMÁIKAT
AJÁLOTTÁK ÉS KÉRTÉK, ÁLDJAM AZ URAT MINDEN JÓKÉRT
ÖRÖKKÉ ÁMEN.

2. oldal:

ISTVÁN JÓZSEF... ÉLETE PÁRJA ALBERT MÁRTA
SZÜLŐ ÉDES DAJKÁIM KOVÁCS GERGEL ÉLETEPÁRJA ISTVÁN
JULIÁN...

3. oldal:

DICSÉRTESSÉK A JÉZUS, DICSÉRTESSÉK AZ ATYA ISTEN,
KI MINDEN TEREMTŐJE... [A többi nem olvasható.]

Sok sírkőre korán elhalt kisgyermek sorát írták fel, tanúságul a valamikori nagy csecsemőhalandóságnak. Az egyik:

ITT NYUGSZIK FANCSALI ELEK CSENDŐR 1869–1945
ÉS NEJE PÁLKA TERÉZIA 1877–1918
GYERMEKEIK

ELEK 1907–1911   MATILD 1911–1912
ZOLTI 1900–1918   ROZÁLIA 1913–1927

Tamási Áron szüleinek sírkövén is ott olvasható kiskorú testvéreinek neve: Gábor, Erzsébet, Sándor, Jula, Rozália, Julianna.